



CUMHURİYET'İN 100. YILINDA

BALIKESİR'İN KÜLTÜREL BİRİKİMİ EĞİTİM

بالیکسریده موجود بولغان مدرسه لارک عددیله مدرسلرینک
اسامیسینی مبین جدولدر

سلطان یلدریم بایزید مدرسه سی	مدرس اول سلیمان افندی
فاطمه خاتون نام دیگر الای بکی مدرسه سی	مدرس ثانی یاغجیلرلی علی افندی
حاجی خلیل افندی مدرسه سی	مدرس حاجی سلیمان افندی مدرس م
حاجی علی مدرسه سی	مدرس حاجی مصطفی افندی
حاجی یحیی افندی مدرسه سی	مدرس قیالرلی محمد افندی
انجیر اوغلی مدرسه سی	مدرس قیالرلی عثمان افندی
ایکینه چی مدرسه سی	مدرس محمد افندی
دارالنافعه مدرسه سی	مدرس اقباشلی احمد افندی
	مدرس اول غمسرزاده حاجی حافظ افندی
	مدرس ثانی ملک زاده حافظ عبداه افندی



ARALIK 2023

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA BALIKESİR'İN
KÜLTÜREL BİRİKİMİ
EĞİTİM

EDİTÖR

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN

Doç. Dr. Ahmet Ali ÇANAKCI

Doç. Dr. Mustafa POLAT

Dr. Öğr. Üyesi Asem H. A. ABDELGHANY

Dr. Öğr. Üyesi Lütfü CENGİZ





CUMHURİYET'İN 100. YILINDA BALIKESİR'İN KÜLTÜREL BİRİKİMİ

EĞİTİM

(e- Kitap)

Editör

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN

Doç. Dr. Ahmet Ali ÇANAKCI

Doç. Dr. Mustafa POLAT

Dr. Öğr. Üyesi Asem H. A. ABDELGHANY

Dr. Öğr. Üyesi Lütfü CENGİZ

Dizgi, Mizanpaj ve Kapak Tasarımı

Dr. Öğr. Üyesi Asem H. A. ABDELGHANY

E- ISBN

978-625-6775-64-0

Basım Tarihi

Aralık 2023

İletişim Adresi

Palet Yayınları

Mimar Muzafer Cad. Rampalı Çarşı No: 42 Meram / Konya, Tel. 0332 353 62 27

T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncı Sertifikası: 44040

Web:www.paletyayinlari.com.tr

Web

<https://ilahiyatarastirmalari.balikesir.edu.tr/>

Bu eserde, 'Kitap Bölümü' olarak yer alan metinlerin tüm sorumluluğu, yazarlarına aittir.

Bu eser, yazılı izin olmaksızın hangi dil ve ortamda olursa olsun materyalin tamamının veya bir bölümünün çoğaltılması ve elektronik ortamlarda yayımlanması yasaktır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.



CUMHURİYET'İN 100. YILINDA
BALIKESİR'İN KÜLTÜREL
BİRİKİMİ
EĞİTİM

EDİTÖR

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN

Doç. Dr. Ahmet Ali ÇANAKCI

Doç. Dr. Mustafa POLAT

Dr. Öğr. Üyesi Asem H. A. ABDELGHANY

Dr. Öğr. Üyesi Lütfü CENGİZ

İÇİNDEKİLER

OSMANLI'NIN SON DÖNEMİ ÂLİMLERİNDEN BALIKESİR MÜFTÜSÜ OSMAN NÛRİ EFENDİ'NİN MİLLÎ MÜCADELE KAHRAMANI ABDÛLGAFÛR EFENDİ İÇİN DÜZENLEDİĞİ İCÂZETNAME

MEHMET ÖZKAN..... 8

BALIKESİR İMAM HATİP OKULU İLK MEZUNLARINDAN BAZILARI İLE YAPILAN MÛLÂKATLAR, DİPLOMA VE KARNE ÖRNEKLERİ

MUHAMMED İBRAHİM TEPE & MÛKAİL DALMIŞ 45

BANDIRMA RÛŞDİYE MEKTEBİ

ÖZNUR ATALAN 93

SABRİ CEMİL BEY'İN KARESİ GAZETESİ'NDEKİ YAZI VE ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ADEM POLAT 119

**OSMANLI'NIN SON DÖNEMİ ÂLİMLERİNDEN
BALIKESİR MÜFTÜSÜ OSMAN NÜRİ EFENDİ'NİN
MİLLÎ MÜCADELE KAHRAMANI ABDÜLGAFÛR
EFENDİ İÇİN DÜZENLEDİĞİ İCÂZETNAME***

Mehmet ÖZKAN**

Giriş***

Balıkesir, Osmanlı Devletine dâhil olduktan sonra vilayet olmuş ilk vali olarak da Osman Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa atanmıştır. Süleyman Paşa ile üç şehzadeye merkezlik eden Balıkesir daha sonra sancak merkezi olmuş bu durum 1879 (Hicrî 1296) yılına kadar devam etmiştir. 1879 (Hicrî 1296) yılında Biga kazasının eklenmesiyle tekrar vilayet olmuş fakat 1887 (Rûmî 1304) tarihinde vilayet kaldırılarak mutasarrıflıkla yönetilmeye başlanmıştır. Bursa Vilayetine bağlanan Balıkesir livası 21 yıl 2 ay süreyle bu şeklide idare edilmiş, 1909 (Rûmî 1325) yılında bağımsız mutasarrıflık olmuştur. 1924'te de bütün mutasarrıflıklar gibi Balıkesir mutasarrıflığı da vilayet haline getirilmiştir.¹

Osman Nûri Efendi, II. Abdülhamid (1876-1909) ve V. Mehmed (1909-1918) dönemlerinde Balıkesir'de yaşamıştır. Bu dönemde Karesi (Balıkesir)'de çok sayıda mutasarrıf görev

* Bu yazı, 3-5 Kasım 2023 tarihlerinde gerçekleştirilen “Cumhuriyetin 100. Yılında Balıkesir'in Kültürel Mirası II Uluslararası Sempozyumu”nda sözlü olarak sunulan “Balıkesir Müftüsü Osman Nûri Efendi (H. 1266-1330/1849-1912) Ve Oğlu Abdülgafûr'a Verdiği İcâzetnâme” adlı bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

** Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
mehmetozkan@balikesir.edu.tr

*** Bu çalışmanın hazırlanmasında katkıları olan Doç. Dr. Mustafa Polat, Dr. Asem Abdelghany ve Dr. Abdülkerim Gülhan'a teşekkürlerimi sunarım.

¹ Kerim Kâni Akpınarlı, *Balıkesir Şehir ve Belediye Tarihi*, (Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi, Eylül 2009), 33; bk. Mustafa Polat, “Balıkesir Basın Tarihinin Dibacesi: Karesi Gazetesi”, *Karesi: Balıkesir'in İlk Resmî Gazetesi (1. Dönem 1886-1888)*, ed. Mehmet Bayyigit, Mustafa Polat (İstanbul: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları, 2022), 1/11.

yapmıştır. Giridzâde Mehmed Paşa², Topal Şerif Osman Paşa, Şerif Mehmed Paşa, Satırcı Mustafa Paşa, Behçet Paşa, İzzet Mehmed Efendi, Kanbur Ahmed Paşa, Bican Ahmed Paşa, Asım Bey, Salih Paşa, Kâmil İsmail Paşa, Hasan Paşa, Ahmed Ata Bey, Veysi Paşa, Halil Sami Paşa, Esat Paşa, Hacı Aziz Paşa, Raif Paşa, Atâullah Ahmed Bey, Sırrı Paşa, Aziz Paşa, Mehmet Raif Paşa, Faik Mustafa Bey, Hacı Hasan Bey, Reşad Paşa, Mehmet Atıf Bey, Behçet Paşa, Sarim Bey, Arif Paşa, Mutasarrıf Ömer Âli Bey, Said Bey, Ord. Prof. Mehmed Ali Aynî, İbrahim Sırrı, Nüzhet Paşa, Muharrem Mümtaz, Samih Rifat Bey, Cevdet Bey ve Dr. Reşid Bey bu mutasarrıflardandır.³

Balıkesir’de Osmanlı’nın son döneminden (1850) Cumhuriyet dönemine (1923) kadar geçen sürede aralarında Osman Nûri Efendi’nin de bulunduğu altı müftü görev yapmıştır.⁴ Bunlardan ilki, Koca Müftü diye de bilenen 1850-1865 tarihleri arasında 15 yıl görev Balıkesir Müftülüğü yapan Ali Şuurî Efendi (Ramazanzâde)’dir. Osman Nûri Efendi, müftü Hacı Süleyman Efendi (Ağabeyzâde)’nin (?-1899) ardından göreve başlamış, vefat edene kadar (1899-1912) on üç yıl yıl

² 1242 (1827) yılında Balıkesir’de Saat Kulesini inşa ettiren mutasarrıftır.

³ Bk. Zekeriya Özdemir, *Karesi Beyliğinden Cumhuriyet’e Balıkesir Mülki İdarecileri* (Ankara: Balıkesir Valiliği (Buluş Tasarım ve Matbaacılık) 2003), VIII-IX; Akpınarlı, *Balıkesir Şehir ve Belediye Tarihi*, 34-47.

⁴ Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balıkesir’de çok sayıda âlim yetişmiş bunlardan bazıı medreselerde müderrislik, vilayet ve kazalarda kadılık veya müftülük görevinde bulunmuş, bazıları ise resmi bir görev almaksızın ilmi faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. İmam Birgivi, Hasan Basri Çantay ve Gönenli Mehmet Efendi ve Sarı Hoca (Mehmet Ruhi Turan) bunlara örnek verilebilir. bk. Ahmet Ali Çanakcı, “Birgivi Mehmed Efendi’nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve Eğitim Anlayışı”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 8 (2019), 89-121; Ahmet Ali Çanakcı, “Hasan Basri Çantay’da Eğitim: “Himâye-i Etfâl” Çalışmaları Bağlamında Bir Değerlendirme (Günümüz Eğitim Sistemi ile Mukayeseli)”, *Mizânü’l-Hak İslami İlimler Dergisi* 2 (2016), 57-74; Ahmet Ali Çanakcı, “Gönenli Mehmet Efendi’nin Hayatı, Kişiliği ve Eğitim Anlayışı”, *Turkish Studies - Comparative Religious Studies* 15/1 (2020), 1-21; Ahmet Ali Çanakcı, “Sarı Hoca’nın Eğitim Anlayışı”, *Vefatının 42. Yılında Sarı Hoca (Mehmet Ruhi Turan)*, ed. Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakcı (Balıkesir: Altıeylül Belediyesi Kültür Yay., 2023), s. 119-162; Mehmet Özkan, “Sarı Hoca’nın Fıkıh İlmine Dair Eserleri”, *Vefatının 42. Yılında Sarı Hoca (Mehmet Ruhi Turan)*, ed. Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakcı (Balıkesir: Altıeylül Belediyesi Kültür Yay., 2023), 93-106.

süreyle müftülük vazifesine devam etmiştir. Yerine Hacı Ahmed Efendi (Kodanazzâde) (1912-1918) tayin edilmiştir.⁵ Osmanlı dönemi son Balıkesir müftüsü ise Yırcalızâde İbrahim Sadık Efendi (1919-1922)'dir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar ise Balıkesir'de on altı il müftüsü görev yapmıştır. Bunlar Abdullah Esat Efendi, İbrahim Naci Çıkırık, Mehmet Hamdi Erdem (iki dönem), Yaşar Tunagör, Mehmet Emre, İsmail Cömert, Nurullah Soyak, Seyfettin Yazıcı, Selahattin Yıldız, Nizamettin Şahin, Mustafa Kutlu, Necdet Çetin, Turgut Açarı, İbrahim Öcüt, Ramazan Topcan ve 2021'den bu yana Balıkesir İl Müftüsü olarak görev yapan Celal Sürgeç'tir.⁶

Bu çalışmada Osmanlı'nı son dönemi âlimlerinden Balıkesir müftüsü Osman Nûri Efendi tanıtılarak, TBMM I. Dönem Karesi (Balıkesir) mebusu olarak da görev yapan kendisi gibi bir âlim olan milli mücadele kahramanlarından oğlu Abdülgafûr Efendi (İştın)'ye verdiği icâzetnâme'ye yer verilmiştir. Bu icâzetnâme onun, 1908'de Hacı Halil Efendi Medresesi'nden aldığı müderrislik icazetnâmesinden farklı olup babasından okuduğu el-Cezûlî'nin *Delâilü'l-hayrât* adlı eseri üzerinedir.

1. Osman Nûri Efendi'nin Hayatı

1.1. Adı ve Nesebi

Osman Nûri Efendi'nin adındaki Osman onun ismi, Nûri de mahlasıdır. Nûri, doğum tarihini göstermektedir.⁷ Meşhur adı ise Hacı Emin Ağazâde Nûri Efendi'dir. Osman Nûri Efendi, Hicri 1266'da (Rumî 1266/Miladî 1849) Balıkesir'de doğmuştur.⁸ Babasının adı Mehmed, mahlası Emin Ağa, meşhur adı ise Mehmed Emin Ağa'dır. Babasının son

⁵ Muharrem Eren, *Balıkesir İl Müftüleri ve Tarihi Kitabeler* (Balıkesir: İnce Ofset, 1990), 6, 9, 18, 28.

⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı Balıkesir Müftülüğü, "Müftülerimiz" (Erişim: 01 Ekim 2023).

⁷ İsmail Hakkı b. Muhammed Latif (Uzunçarşılı), *Karesi Meşâhiri (Ulema ve Meşayih Faslı)* (Karesi: Vilayet Matbaası, H. 1342), 1. Kısım/ 25.

⁸ (Uzunçarşılı), İsmail Hakkı b. Muhammed Latif, *Karesi İdâdî-Sultânî-Lisesine Mahsus Salnâme* (Balıkesir: Dilek Matbaası, 1. Basım, 1339-1342), 55. Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 25.

memuriyeti Soma kazası müdürlüğüdür. Hacı Emin Ağa, Amasyalı olup Kâdirî tarikatı halifesidir.⁹ Annesinin adı Zeliha Hanımdır.¹⁰ Osman Nûri Efendi bir evlilik yapmıştır. Eşinin adı Hatice Hanımdır.¹¹ TBMM I. Dönem Karesi (Balıkesir) milletvekili olan Abdülgafûr, hukuk hâkimi Abdüşşekûr¹² ve Balıkesir Müftüsü Naci Efendi (Çıkrık)'ın (ö. 1953) eşi olan kızı Selma Hanım¹³ olmak üzere üç çocuğunun olduğu bilinmektedir.¹⁴ Bunların dışında çocuğunun olup olmadığı konusunda bilgiye ulaşılamamıştır.

Eşkâli hakkında kayıtlarda yer alan bilgilere göre o, orta boylu, ela gözlü, buğday yüzlü idi. Kayıtlarda ikamet bilgileri (adresi) “Eski Kuyumcular Mahallesi, Mesken No: 76/1 Balıkesir (Kazâ) / Hüdavendigâr (Vilâyet)” şeklindedir.¹⁵ Yine kayıtlara göre, milleti (dini) İslam, tabiiyeti (uyruğu) Osmanlı olup Amasya Sancağı Vezirköprü kazasındandır.

1.2. Eğitimi ve Hocaları

İbtidâî (ilkokul) öğrenimini gördükten sonra eniştesi Ali Ağa ile Bergama'ya giderek orada ulemâdan Cafer Ağazâde Mustafa ve İçelli, Ermenek doğumlu, Bergama'da yaşamış ve orada medfun bulunan Şeyh Ahmed Zühedü Efendi'lerden Arapça ve şer'î ilimleri öğrenmiş, Dağıstanlı Hoca Lebîb Efendi'den Farsça dersi almıştır.¹⁶ Şeyh Ahmed Zühedü ve Balıkesirli Mehmed b. Yusuf'tan *Delâilü'l-hayrât* okumuş, onlardan icâzet almıştır.¹⁷

⁹ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 25.

¹⁰ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143-22-2.

¹¹ Eren, *Balıkesir İl Müftüleri*, 27.

¹² (Müftüzade) Abdüşşekur (sınıf no: 51), Karesi İdadisinden (1)322-(1) 323 öğretim yılında mezun olmuştur. Bir dönem Zafer-i Milli Gazetesi'nin sahibi olarak görev yapmıştır. (Uzunçarşılı, *Karesi İdadî-Sultânî-Lisesine Mahsus Salnâme*, 71.

¹³ Muharrem Eren, *Balıkesir İl Müftüleri*, 43.

¹⁴ Hasan Basri Çantay, “Abdülgafor Iştın'ın İrtihali”, *Sebilürreşad* 5/123, (Mart 1952), 362.

¹⁵ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143-22-2.

¹⁶ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 25.

¹⁷ Müftüzade Osman Nûri b. el-Hacc Muhammed Emîn el-Balıkesiri, *İcâzetnâmeler*, (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, D. No: 7733, No: 371-1), vr.2b.

Sekiz sene sonra Balıkesir'e dönen Osman Nûri Efendi, Hacı Edhem Efendi'den ders görmüş ve hocasının vefatının ardından iki arkadaşıyla birlikte Hacı İbrahim Edhem Efendi'nin icâzetli öğrencilerinden Yeniköylü Hacı Süleyman Efendi'nin derslerine devam etmiştir.¹⁸ Osman Nûri Efendi (belgedeki adıyla Sabahuddin es-Seyyid Osman Nûri b. Mehmed Emîn el-Balıkesiri), 1295 yılı Rebîulevvel (Mart/Nisan 1878) ayında Hacı Süleyman Efendi'den (Sirâcüddin Süleyman b. Hüseyin b. Süleyman) icâzetnâme almıştır.¹⁹ İcâzetnâmeye bakıldığında Süleyman Efendi'nin hocaları arasında Balıkesirli Hacı Mustafa Efendi ve Balıkesir Müftüsü (Koca Müftü) Sabahaddin Hacı Ali eş-Şuûrî (Ramazanzâde) gibi âlimlerin bulunduğu görülmektedir.²⁰

1.3. Talebeleri

Osman Nûri Efendi'nin kırkın üzerinde öğrencisi olmuştur. Helvacızâde Muharrem Hasbi, Bağcıvanzâde Mustafa Niyazi, Somalı Hacı Hafız Efendi gibi seçkin hocalar bu öğrencileri arasında yer almaktadır. Çok sayıda icâzetnâme vermiştir. Bunlardan üçünü 1306, 1313, 1324 senelerinde vermiştir.²¹ Helvacızâde Muharrem Hasbi (ö. R.1330/1915) kendisinden icâzetname alan öğrencilerinden biridir.²² Oğlu Abdülgafûr Efendi²³ ile Balıkesir Müftüsü Nâci Efendi (Çıkrık)'de ondan icâzet alanlar arasında yer almaktadır.²⁴

¹⁸ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 25.

¹⁹ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143-22-2.

²⁰ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143-22-2.

²¹ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 26.

²² Elli bir yaşında vefat eden Muharrem Hasbi Efendi'nin kabri Şeyh Lütfullah Camii haziresindedir. Bk. Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 8-9.

²³ Müftüzâde Osman Nûri, *İcâzetnâmeler*, vr.1. Ayrıca bk. Çantay, "Abdülğafur Iştın'ın İrtihali", *Sebilürreşad*, 362.

²⁴ Eren, *Balıkesir İl Müftüleri*, 43, 45. Naci Efendi (Çıkrık)'nin sicil kayıt örneğinde İcâzetnâme tarihi 6 Şubat 1334 (1918) şeklindedir. Oysa Osman Nûri Efendi'nin vefat tarihi 15 Safer 1330/22 Aralık 1327/1912'dir. Bu bilgiler bakıldığında icâzetnâme tarihinin Osman Nûri Efendi'nin vefat tarihinden 6 yıl sonraya tekabül ettiği, dolayısıyla bu tarihte bir hata olduğu anlaşılmaktadır.

O, ders haricinde birçok kişiye, özel olarak fıkıh ve sâir dini ilimlere dair eserler ile Farsça okutmuştur.²⁵ Örneğin Hasan Basri Çantay ondan Farsça dersleri almıştır.²⁶ Osman Nûri Efendi, muallimliğini yapacak derecede Türkçe konuşmasını ve yazmasını bilen bir âlimdi.²⁷

1.4. Yaptığı Görevler ve Aldığı Ödüller

Balıkesir müftüsü Osman Nûri Efendi, dönemin Maarif-i Umûmiyye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Müdürlüğü tarafından yazılan 25 Teşrînievvel 1325 (23 Şevvâl 1327) tarih belgeye göre Rûmî 11 Şubat 1301 (19 Cemâzeyilevvel 1303/23 Şubat 1886) tarihinde 120 kuruş maaşla Balıkesir İdâdisinde “lisan-ı Osmânî” muallimliğine tayin edilerek işe başlamış, Rûmî 1 Eylül 1308 (20 Safer 1310/13 Eylül 1892) tarihinde bu ders uhdesinden alınarak mukabilinde 150’şer kuruşlu aynı idâdide “ulûm-ı dîniye” ve “Farsça” muallimliklerine başlamıştır. Rûmî 31 Eylül 1308 tarihinde 150 kuruşlu adı geçe Farsça muallimliği uhdesinden alınarak yalnız 150 kuruş maaşla ulûm-ı dîniye muallimli olarak bırakılmıştır. Rûmî 1 Mart 1313 (9 Şevval 1314/ 13 Mart 1897) tarihinde ulûm-ı dîniye dersi maaşına 50 kuruş zam yapılarak 200 kuruşa yükseltilmiştir. Rûmî 13 Teşrînievvel 1315 (19 Cemaziyelahir 1317/25 Ekim 1899) tarihinde istifa ederek görevden ayrılmıştır.²⁸

Karesi İdâdi-Sultânî-Lisesine Mahsus Salnâme kayıtlarına bakıldığında ise Osman Nûri Efendi Karesi İdâdisinde 1301-1302, 1302-1303, 1303-1304, 1304-1305, 1306-1307, 1307-1308 eğitim öğretim yıllarında “Lisân-ı Osmânî”, 1308-1309, 1309-1310, 1310-1311, 1311-1312, 1312-1313, 1313-1314, 1314-1315 eğitim öğretim yıllarında ise “Akâid-i Dîniye” derslerine girdiği görülmektedir.²⁹ Her iki belgeden

²⁵ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 26.

²⁶ Nesimi Yazıcı, “Hasan Basri (Çantay) ve Ses Gazetesi”, *Atatürk Yolu Dergisi* 3/12 (1993), 433.

²⁷ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143, 22, 1.

²⁸ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143, 22, 4; Hudâvendigâr Vilâyeti Sâlnâme-i Resmîsi (H.V.S.R.) H.1311/M.1893-1894, 259-260.

²⁹ Uzunçarşılı, *İsmail Hakkı b. Muhammed Latif, Karesi İdâdi-Sultânî-Lisesine Mahsus Salnâme* (Balıkesir: Dilek Matbaası, 1. Basım, 1339-

anlaşıldığına göre yedi öğretim yılı Lisân-ı Osmânî, yedi öğretim yılı da Akâid-i Dîniye derslerine girerek toplam on dört eğitim öğretim yılı öğretmenlik yapmıştır. Salnâme kayıtlarında Farsça dersi belirtilmemiştir. Bunun sebebi bir ay gibi kısa bir süreliğine bu derse girmiş olması olmalıdır.

Osman Nûri Efendi, Terceme-i hâl evrâkında Balıkesir İdâdisi'ndeki görevi ile ilgili beyanında, orada Rumî 1303-1315 arası yıllarda 280 kuruş maaşla lisan-ı Osmanî muallimliği yaptığını 1315'de müftü tayin olduğunda bu görevden istifa ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca o, Balıkesir İdâdisi'nde meydana gelen yangında mektebin resmi kayıt defterlerinin tamamen yanması sebebiyle bu konuda doğru bilgilerin elde edilemediğini ifade etmiştir.³⁰

Osman Nûri Efendi, vefat ettiği 1912 yılına kadar Hacı Halil Efendi Medresesinde dersiâm olarak da görev yapmıştır. Vefatı sebebiyle ondan boşalan bu göreve oğlu Abdülgafûr Efendi getirilmiştir.³¹

Şeyhülislam Halidefendizâde Mehmed Cemaleddin Efendi (ö.1337/1919) tarafından kendisine yazılan yazıdan anlaşıldığına göre Osman Nûri Efendi, Balıkesir müftüsü Hacı Süleyman Efendi'nin vefatı üzerine görev için gerekli ehliyet ve yeterliliği sahip olması sebebiyle 21 Rebiulâhir 1317 (17 Ağustos 1315) (29 Ağustos 1899) yılında (50 yaşında iken) Balıkesir müftüsü olarak atanmıştır.³² Yazıda; fetvalarını Hanefî mezhebine göre, muteber kitaplarda yer alan en sahih ve tercihe şayan kabul edilen nakillerden istifade ederek vermesi gerektiği ifade edilmiştir.³³ Osman Nûri Efendi, Rumi 22 Nisan 1325 (15 Rebiulâhir 1327/05 Mayıs 1909) tarihinde yaptığı yazılı beyanında aylık 205 kuruş maaş ile 19

1342), 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26,27, 28, 29; Kamil Uygun, *Karesi İdadisi ve Sultanisi* (Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), 58, 59, 60, 61, 62, 78.

³⁰ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143, 22, 4.

³¹ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve T.B.M.M I. Dönem 1919-1923, I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 3/591.

³² Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143-22-2.

³³ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143-22-2.

Cemâziyelevvel 1317 (13 Eylül 1315/25 Eylül 1899) tarihinden itibaren aralıksız olarak Balıkesir Müftülüğü görevini sürdürdüğünü ifade etmiştir.³⁴

Osman Nûri Efendi, müftü tayin olduğunda muallimlik görevinden ayrılmış, iftâ ve Paşa Câmîinde kürsü şeyhliği³⁵ vazifesinde bulunmuştur.³⁶ 22 Nisan 1325 (15 Rebiulâhir 1327/05 Mayıs 1909) Çarşamba günü Balıkesir’de doldurduğu beyannâme varakasında ifade ettiğine göre Rûmî 1315 (Hicri 1317) tarihinde başladığı müftülük görevine söz konusu tarihe kadar fasılasız olarak devam etmiştir. Beyannamenin sonunda “Balıkesir Müftüsü” yazısıyla onun altında “Osman Nûri b. Mehmed Emîn” şeklindeki mühür yer almaktadır.³⁷

Karesi Mutasarrıflığından Şeyhülislamlığa yazılan 23 Receb 1327/27 Temmuz 1325/10 Ağustos 1909 tarihli ve “Balıkesir Müftüsü Faziletli Osman Nûri Efendi’nin Hukuk Azalığında İstihdam Olduğu Tarihler Dair” başlıklı yazısından anlaşıldığına göre Balıkesir müftüsü Osman Nûri Efendi, 23 Temmuz 1300 (4 Ağustos 1884) tarihinden 1312 yılı Nisan ayının sonuna (30 Nisan 1896) kadar 360 kuruş maaşla Karesi Bidâyet Mahkemesi Hukuk Âzası olarak görevlendirilmiştir.³⁸

³⁴ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143, 22, 1.

³⁵ Kürsü şeyhliği, Osmanlılarda cuma namazından sonra cemaate vaaz etmek üzere ihdas edilen bir görevdir. Özellikle büyük camilerle selâtin camilerinde yapılan bu görev için Cuma vaizliği, selâtin şeyhliği, göreve getirilenler için de “cuma vâizi”, “selâtin şeyhi” gibi ifadeler kullanılmıştır. Fatih Sultan Mehmed döneminde Eyüp Sultan Camii’inde başlayan bu uygulama sonraki dönemlerde vilâyet ve sancak merkezlerine doğru bir genişleme göstermiştir. Cuma vaizleri, Cuma namazlarında hutbeler Arapça okunduğundan namazdan sonra hem hutbenin açıklamasını yapar hem de diğer hususlarda halkı irşad ederdi. Cuma vaizlerinin bu görevleri yanında müderrislik, dersiâmlık, müftülük, imamlık, Şahîh-i Buhârî, Şahîh-i Müslim ve Şifâ-i Şerîf okuyuculuğu yaptıkları da görülmektedir. Cuma vaizlerinin maaşları önceleri vakıf gelirlerinden ödenmekte iken 1839’dan itibaren Evkâf ve Mâliye Nezâreti tarafından ödemeye başlanmıştır. (Ömer Faruk Köse, “Cuma Vâizliği”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 2020), Ek-1/271.)

³⁶ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 26.

³⁷ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143, 22, 1.

³⁸ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143-22-3.

O, Karesi Sancağı Maârif Meclisi üyesi olarak da görev yapmıştır.³⁹

Osman Nûri Efendi, Şeyhülislam Halidefendizâde Mehmed Cemâleddin Efendi'nin (ö. 1919) tezkiresi (yazı) üzerine 29 Receb 1325 (25 Ağustos 1323/7 Eylül 1907) tarihli Padişah fermânıyla, 5 Receb 1325 (14 Ağustos 1907) tarihinden itibaren geçerli olmak üzere “İzmir pâye-i mücerredî”⁴⁰ payesi verilerek terfi ettirilmiştir.⁴¹

1.5. Vefatı

Osman Nûri Efendi'nin vefat tarihi, “Karesi Mutasarrıfı Namına Şevki” imzasıyla Şeyhülislamlığa (Meşihatpenâhi) yazılan telgrafnâmeden anlaşılmaktadır. Buna göre “Livâ Müftüsü Osman Nûri Efendi” 22 Kânunusânî 1327 (15 Safer 1330/4 Şubat 1912) Pazar gecesi⁴² vefat etmiştir.⁴³ İlyas Dede (İlyaslar⁴⁴) kabristanında medfûndur.⁴⁵ 1933 yılında mezar taşı

³⁹ H.V.S.R., H.1306a/M.1888-1889, 159. (Buradaki bilgiye göre Maarif Meclis Reisi Müftü Hacı Süleyman Efendi diğer âzâlar ise Müderris Dalkıranzâde İsmail Efendi, ve Keşkekzâde Hacı Nûri Efendi'dir.)

⁴⁰ XIX. Asrın başlarından Osmanlı devletinin sonuna kadar olan dönemde kadılıklar derecelendirilmiş idi. Bu derecelendirme yukarıdan aşağıya Rumeli ve Anadolu kazaskerliği, İstanbul ve Haremeyn (Mekke-Medine) kadılıkları, bilad-ı hamse (Filibe-Edirne-Bursa-Şam- Mısır) kadılıkları, mahreç (Kandiye-Kudûs-Halep-Eyüp-Selanik-Yenişehir-Galata-İzmir-Sofya-Trabzon-Girit) kadılıkları ve devriye (Bağdat-Antep-Bosna-Erzurum-Maraş-Trablusgarb-Beyrut-Diyarbakır-Ruşçuk-Sivas-Adana-Çankırı-Van) kadılıkları şeklindedir. En sonda da paye-i mücerrede ahashabı adı verilen bir kadı sınıfı yer almaktaydı. Bunlar Edirne ve İzmir paye-i mücerrede kadılıklarıydı. Bunlar itibari bir derece olduğundan sadece payesini alırlardı. Bu nedenle söz konusu payeyi alanlar o makamı (mansıb) fiilen işgal edemedikleri gibi bir üst dereceye yükselmeleri (terakki) de söz konusu değildi. Sadece İzmir Paye-i mücerredesini alan bir zat Edirne paye-i mücerredesine terfi ederdi. (bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı, 2014), 293-294.

⁴¹ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143-22-2.

⁴² Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 26.

⁴³ Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143-22-6.

⁴⁴ Eren, *Balıkesir İl Müftüleri*, 23. İlyaslar Mezarlığı bugünkü Atatürk Parkı'nın olduğu yerdir. 1934-1942 yılları arasında bu mekan bir kent mezarlığından rekreasyon alanına dönüştürülmüştür. (Bk. Berrin Akgün Yüksekli, “Balıkesir Atatürk Parkı: Erken Cumhuriyetten

Başçeşme mezarlığına getirilmiştir.⁴⁶ Osman Nûri Efendi, babası Karesi Kolağası Hacı Emin Ağa ve I. Dönem Karesi Milletvekili oğlu Abdülgafûr Efendi'nin mezar taşlarının⁴⁷ da bulunduğu alanda Abdülgafûr Efendi'nin oğlu M. Müctebâ İştin (1917-1984) ve kızı H. Lâmiâ İştin'ın (1913-1992) kabirleri de yer almaktadır.

Öğrencisi Muharrem Hasbi Efendi tarafından yazılan ve vefat tarihini gösteren kitâbesi şu şekildedir:⁴⁸

*Hâcemüz Osman Nûri müftî -i takvâ- şikâr
İtti Firdevs-i bekâyâ emr-i hakla i'tizâm
Zâhir ü bâtında neşr-i feyz idüb subh u mesâ
Kıldı pek çok tâlibi nâil-i a'le'l-merâm
Kalbi aşk-ı Ahmed-i Muhtâr ile bîdâr idi
Lem'a virdi cebhe-i hâlinde nûr-ı i'tisâm
Noktalı çıktı kaleminden (Hasbî) sâl-i irtihâl
Eylesün üstâz-ı ekrem kürsi-i 'adni makâm
(H. 1330)*

Osman Nûri Efendi'nin merhume eşi Hatice Hanım'ın mezar kitabesi ise şu şekildedir:

*Görmeden Nûr-ı Kemâli Müftî-i Fâzılın
Zevce-i pâkizesi kıldı bu kabri âşiyân
Mazhariyetle Hüdâ'nın nîmet-i gufrânına
Gülşen-i Rıdvân'da hûrilerle olsun kâmurân
Noktalı çıktı kaleminden Hasbî tarih-i vefât
Âzim-ü Dâru'l-huld oldu Hatice nâgihân
Müftî-i belde Osman Nûri Efendi Havâce*

Günümüze Türkiye'de Değişen Söylem Ve Tasarımın Bir Kent Parkı Üzerinden Örneklenmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6/25, (2013), 35.

⁴⁵ Uzunçarşılı, *Karesi İdâdî-Sultânî-Lisesine Mahsus Salnâme*, 55; Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 26.

⁴⁶ Eren, *Balıkesir İl Müftüleri*, 23.

⁴⁷ Devletine ve milletine idari siyasi ve ilmi alanlarda önemli hizmetleri bulunan Balıkesirli bu üç nesil değerın Başçeşme mezarlığındaki mezar taşları yarısına kadar toprağa gömülü halde bulunmaktadır. Bunların oradan çıkarılıp, temizlenmesi ve bakımı yapılarak okunacak şekilde kabrin baş tarafına yerleştirilmesi tarihi mirasın korunması açısından büyük önem arz etmedir.

⁴⁸ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 26.

Halîlesi Hatice Hanım ruhuna Fatîha!
20 Ramazan 1330 Çarşamba

Hatice Hanım'ın vefatına tarih düşürerek kaleme alınan bu yazı, Osman Nûri Efendi'nin talebesi şair, müderris ve mebus Muharrem Hasbi Efendi'dir.⁴⁹

Osman Nûri Efendi, Tefsir, fıkıh ve ilm-i usulde kendini yetiştirmiş Melek Hoca namıyla meşhur olan, halefi Nakşibendi tarikatına mensup Hafız Abdullah Efendi'nin (Melekkzâde) vefatına tarih düşürmüştür.⁵⁰ Bir âlim olarak Melek Hoca'nın müfessirlik, muhaddislik ve fakihliğine vurgu yaptığı kabir taşındaki yazı şu şekildedir:⁵¹

Hâce-i Fâzıl müfessir hem muhaddis hem fakîh
Hem tarîk-i Halidî'de mürşid-i kâmil sedâd
Nûriyâ tarih-i cevher hâlini hatîf didi
Vasîle Dâru's-selâm'a murg-i rûhu oldu şâd
1320

1.6. Meziyetleri

Osman Nûri Efendi, Arapça ve Farsça bilirdi. Rumca ve Ermenice'ye de âşînâ idi.⁵² O, sohbetlerinde ve derslerinde meseleleri herkesin anlayacağı tarzda anlatır, anlatımlarında konunun ve muhatabın durumunu dikkate alırdı. Ders anlatırken yaptığı tasvirlerle talebenin ilgisini çeker dikkatini toplamasını sağlar, ilmi yetkinliği sebebiyle konuları anlaşılır bir biçimde işlerdi.⁵³ Yaşadığı dönemin gelişme ve değişmelerinin farkında olan Osman Nûri Efendi⁵⁴ kuru

⁴⁹ Eren, *Balıkesir İl Müftüleri*, 27.

⁵⁰ Melek Hoca namıyla meşhur Hacı Abdullah Efendi, Balıkesirli olup, Hacı Süleyman Efendi'den icâzetlidir. Dârunnâfia medresesinde müderrislik ve Zağnos Paşa Camiinde kürsü şeyhliği yapmıştır. Kırk sene tedris ile meşgul olan Melek Hoca 1320 yılında vefat etmiştir. Kabri Garibler mezarlığındadır. (Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 51.) Bu mezarlık zamanla kaldırılmış, yerine önce Salı Pazarı kurulmuş ardından halen mevcut olan Karesi Alış-Veriş Merkezi (AVM) yapılmıştır. Mezarlığın içinde yer alan “Kız Dedesi” türbesi hala varlığını sürdürmektedir.

⁵¹ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 27, 51.

⁵² Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 26.

⁵³ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 27.

⁵⁴ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 26.

taassuptan uzak, yeniliğe açık, hoşgörölü, takva sahibi ve bulunduğu meclislerde sözü dinlenen biriydi.⁵⁵

1.7. Eserleri

Osman Nûri Efendi'nin Arap Dili alanında *Kavâid-i Sarfiyye ve Nahviyye*, Edebiyat alanında *Mecmuatü'l-kavâid Sanddükatü'l-fevâid* isimli eserleriyle ile şiirlerden oluşan *Müntehabü'l-eş'âr* ve *Mecmua-i Ed'îye* adlı eserleri olduğu bilinmektedir.⁵⁶

Eserlerine ulaşamasak da şiirlerinin bazıları kaynaklarda yer almaktadır. Uzunçarşılı'nın *Karesi Meşâhiri*'nde yer alan şiirlerinden bir kısmı şu şekildedir:

*Değil Mecnûn'a vahşilerle me'nûs olma vahşilik,
Visâl-ı yâr idi maksûd-ı aslî seyr-i sahrâdan.*

*Durur mu bir karar ahvâl-i mahlûk muttarit (Nûri)?
Gerek pest ü gerek bâlâ sūrûr-ı encâmı mâtemdür.*

*Havf ile recâ beytini tut bâb-ı Rızâ'da,
Nûri, Ser-i mû ettiğın ef'âle güvenme*

*Ruhun zibâlığın her mû işitmiş seher-i hüsnünde,
Siyah kâküllerin fevc fevc gelirler ânı seyrâna*

*Didim ol gözleri âhûya âşık gönlünü kırma
Dedi: Ben kırmadım. O gâliba evvel kırılmıştır.*⁵⁷

Gazelinden iki beyit

*Bu rûtbe cefâ cevrine hiç can dayanır mı?
Düşmen acınır bendene yârân dayanır mı?*

*Seng-i dil-i âdâya bile eyledi te'sir
Sehm-i siteme sine-i sûzân dayanır mı?*

⁵⁵ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 27; Eren, *Balıkesir İl Müftüleri*, 24.

⁵⁶ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 27.

⁵⁷ Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, 27. Diğer bazı şiirleri için bk. Aynı eser, 27-28.

2. Osman Nûri Efendi'nin, Oğlu Abdülgafûr'a Verdiği İcâzetnâme

2.1. Abdülgafûr (İŞTİN) Efendi

Abdülgafûr Efendi, (1295/1879)'da Balıkesir'de doğdu. Balıkesir Müftüsü Osman Nûri Efendi'nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini özel olarak tamamladıktan sonra girdiği Balıkesir İdâdisi'nden 312-313 (1896-1897) eğitim-öğretim yılında 23 Ağustos 1897 tarihinde 83 sınıf numarasıyla dönem ikincisi olarak mezun oldu.⁵⁸ Daha sonra Hacı Halil Efendi Medresesi'nde öğrenim görerek 12 Ağustos 1908'de müderrislik icâzeti aldı. 1912'de aynı medresede vefatı sebebiyle babasından boşalan dersiâmlığa atandı. Balıkesir'de 20 Rebiulâhir 1334/11 Şubat 1331 Perşembe günü resmi açılışı yapılan Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesinde (Balıkesir Medresesi)⁵⁹ aylık 300 kuruş maaşla Türkçe öğretmenliği yaptı.⁶⁰ İzmir'in işgalinden sonra millî mücadeleye katılması dolayısıyla gönderilen mülkiye müfettişinin raporu üzerine öğretmenlik görevinden alındı. Temsilci olarak Balıkesir ve Alaşehir Kongrelerinde bulundu. Kongrenin kâtipliğini yaptı.⁶¹

Abdülgafûr Efendi, TBMM'nin I inci döneminde Karesi (Balıkesir)' vilayetini temsilen edecek mebusların tespiti için Belediye Dairesinde 25 Nisan 1920'de yapılan seçimde⁶² Karesi mebusu olarak seçildi. 9 Mayıs 1920'de Meclise katıldı. Millî Eğitim ile Şer'iyye ve Evkâf komisyonlarında çalıştı.⁶³ TBMM adına cepheleri ziyaret eden milletvekili heyetlerinde yer aldı. Dönem içinde gizli oturumlar dâhil çok sayıda oturumda konuşma yaptı, soru önergeleri verdi. Düğünlerde savurganlığın yasaklanması hakkındaki 25 Kasım 1920 tarih

⁵⁸ Uzunçarşılı, *Karesi İdâdi-Sultânî-Lisesine Mahsus Salnâme*, 65.

⁵⁹ *Karesi*, “Resm-i Küşâd” (24 Rebiulâhir 1334/15 Şubat 1331), 1.

⁶⁰ *Karesi*, “Balıkesir Medresesi” (1 Cemaziyelvel 1334/22 Şubat 1331), 2.

⁶¹ *İzmir'e Doğru*, “Ankara Mektupları Alaşehir'den Karahisar'a” (30 Mayıs 1336/30 Mayıs 1920), 2.

⁶² *Karesi*, “Livâ Şuûnu İntihâbât” (5 Şaban 1338-26 Nisan 1336), 3; *İzmir'e Doğru*, Liva Şuûnu (Meclis-i Kebîr-i Millî) (27 Nisan 1336/27 Nisan 1920), 2.

⁶³ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, 3/591.

ve 55 Sayılı Kanun, üç arkadaşıyla birlikte yaptığı öneri üzerine kabul edildi.⁶⁴

Milletvekilliği sona erince Dârülhilâfe Medresesi Medenî ve Hukûkî Bilgiler Arapça, İmam ve Hatip Okulunda din dersi, Hadis ve Tefsir öğretmenlikleri yaptı. Balıkesir vaizi olarak da görev yapan Abdülgafûr Efendi, 1933'de emekliye ayrıldı.⁶⁵

Abdülgafûr Efendi'nin, Rabia Hanım ile olan evliliğinden Mehmet Müctebâ ve küçük yaşta vefat eden Nûri adlı iki oğlu ile Lâmiâ ve Dilnevaz adlı iki kızı olmuştur. Avukat olan Mehmet Müctebâ Iştın, TBMM'de 9. 10. ve 11. dönem Balıkesir milletvekilliği yapmıştır. Rabia Hanım'ın 41 yaşında iken vefatından sonra ikinci evliliğini Nadide Hanım ile yapmıştır. Abdülgafûr Iştın, Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği yararlılıklar nedeniyle TBMM tarafından kırmızı- yeşil şeritli İstiklal madalyası ile ödüllendirilmiştir. 2 Temmuz 1951'de Balıkesir'de vefat etmiştir.⁶⁶ Kabri, Balıkesir Başçeşme Mezarlığı'ndadır.

Abdülgafûr Efendi'nin mezar kitâbesi şöyledir:⁶⁷

*Hüvel Bâkî,
Hatm-i Ku'ân ve cemaatle terâvîhi kılub
Leyle-i Kadîr'de bir kuş gibi uçdı nâgâh
İsmi'nin mazhariyetinin şöylece tesbit itti
Üçler imdât ile tarihini Gufrân-ı ilâhi*

*Balıkesir ulemâsından Müftî Osman Nûri
Efendi oğlu Abdülgafûr Ferahi Iştın
Ruhuna Fatihâ! 1282-1951*

⁶⁴ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi* 3/591-592; Abdülgafur Efendi'nin Milli Mücadele dönemi ve Meclis faaliyetleri ile ilgili geniş bilgi için bk. Merve Üner, "Milliyetçi Bir Din Görevlisi: Abdülgafûr Iştın (1882-1951), Kuvâ-yı Milliye'den Meclise", *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 18/35 (2023), 54-68.

⁶⁵ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, 3/591-592.

⁶⁶ Bk. Üner, "Milliyetçi Bir Din Görevlisi: Abdülgafûr Iştın (1882-1951), Kuvâ-yı Milliye'den Meclise", 53.

⁶⁷ Eren, *Balıkesir İl Müftüleri*, 27.

Abdûlgafûr Efendi'nin yakın arkadaşı ve dostu Hasan Basri Çantay, onun vefatı üzerine yazdığı taziye yazısında şunları söylemiştir:

“Dînî hitabeleri ve irticâlî duaları bilhassa pek belîğ ve eşsizdi. Güzel söylediği gibi güzel de yazardı. Yakın dostumuz olan bu fâdıl arkadaşımıza Cenab-ı Hak'tan bol bol rahmet niyaz ederken kederli ailesine ve bu arada kardeşi değerli hukuk hâkimi Abdüşşekûr ve mahdûmu kıymetli hukukçularımızdan Balıkesir Milletvekili Müctebâ Bey'lere taziyelerimizi sunarız.”⁶⁸

Çantay, Abdûlgafûr Efendi'nin Vefatı üzerine şu şiiri kaleme almıştır:⁶⁹

“Manzûme-i Tarihiyye

Bir güneş battı, fazilet ve hakikat güneşi;

Ufkumuz bağladı baştanbaşa bir reng-i siyah.

Bir fazilet ki onun mayesi ilm-ü takvâ,

Bir hakikat ki ezel dayesidir aşkullah.

Hatmi Kur'an'la cemaatle teravih kılıp,

Leyle-i Kadr'de bir kuş gibi uçtu nâgâh.

En büyük hizmeti yaptın bu vatan uğrunda,

Uyu rahatla ey üstâdı mealî agah!

İsminin mazherisin, şöylece ilham etti

Üçler imdâd ile tarihini: “Gufrân-ı îlâh”.

1367+3=1370

H. Basri ÇANTAY

Abdûlgafûr Efendi'nin Balıkesir'de sevilen, iyiliği emretme ve kötülükten alıkoyma konusunda kimsenin gönlünü kırmadan nasihat etmesini bilen, vaazlarında iman ve ibadet konularının yanında İslam ahlakını da ön plana çıkaran, hayatı ile söyledikleri arasında paralellik bulunan, bu nedenle cami ve mescitlerdeki vaazları büyük ilgi toplayan etkili ve coşkulu hitabet kabiliyetini millet ve memleket sevgisiyle birleştirerek dinleyicilerine doğruları ve güzellikleri en güzel bir biçimde

⁶⁸ Hasan Basri Çantay, “Abdûlgafur İştın'ın İrtihali”, *Sebilürreşad* 123/5 (Mart 1952), 362.

⁶⁹ Çantay, “Abdûlgafur İştın'ın İrtihali”, *Sebilürreşad* 123/5 (Mart 1952), 362.

anlatan bir kişiliğe sahip olduğu ifade edilmektedir.⁷⁰ O, belîğ ve etkileyici dualarıyla meşhur olduğundan önemli günlerde, toplantı ve meclislerde dua görevi kendisine tevdi edilmiştir. Örneğin, İzmir'in işgali üzerine Balıkesir'de Belediye önünde on bini aşkın protestocunun katıldığı gösteride miting heyeti bildiri yayınlamış ardından Abdülgafur Efendi kürsüye çıkarak belîğ bir dua yapmıştır.⁷¹ Yine, İzmir Şimal Mıntıkası Kongresinde çalışmanın bitiminde dua ona yaptırılmıştır.⁷² 23 Nisan 1920 Cuma günü Cuma namazından sonra TBMM dualarla açılmış, aynı gün ve zamanda eş zamanlı olarak her vilayette Cuma namazından sonra TBMM'nin açılışı vesilesiyle dua yapılmış bu dua görevi Balıkesir'de Abdülgafur Efendi'ye verilmiştir.⁷³ Aynı şekilde TBMM'de İstiklal Marşının kabul edildiği oturumun sonunda duayı Abdülgafur Efendi yapmıştır.⁷⁴

2.2. Osman Nûri Efendi'nin Oğlu Abdülgafûr'a Verdiği İcâzetnâme

İlmin hocadan öğrenciye aktarılması,⁷⁵ izin verme, izin belgesi gibi anlamlarda kullanılan icâzet, medreselerin kuruluşundan sonra bir eğitim ve öğretim disiplini içinde ilim ve rivayet nakletme yetkisi tanıyan belge anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Süreç içerisinde icâzetnâme, hadis, siyer ve megâzî, sarf, nahiv, mantık, edebiyat, tarih, fıkıh, tefsir, ferâiz, kalam gibi ilimlerde bir müderrisin dersine devam edip mezun olan talebenin derslere devam ettiğini, okuduğunu ve okutmaya yetkili olduğunu belgelemek üzere talebi üzerine

⁷⁰ Zekeriya Özdemir, *Balıkesir Bölgesinde Milli Mücadele Önderleri* (Anakara: 2. Baskı, 2001), 68.

⁷¹ *İzmir'e Doğru*, "Sevgili İzmirimiz İçin Miting" (30 Teşrinisani 335/30 Kasım 1919), 2.

⁷² *İzmir'e Doğru*, "Liva Şuûnu Payitahtımızda Son Vaziyet" (24 Mart 336/24 Mart 1920), 2.

⁷³ *Karasi*, (5 Şaban 1338-26 Nisan 1336 (1920), 1.

⁷⁴ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, "İstiklal Marşı" (Erişim 01 Ekim 2022).

⁷⁵ Cemil Akpınar, *İcâzet*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., 2000), XXI/393.

hocası tarafından kendisine verilen belgeye verilen isim olmuştur.⁷⁶

İcâzet belgesinde icâzet veren hoca, icâzet talebinde bulunan veya icâzet verilen talebe, icâzete konu olan ve nakline izin verilen ilim, kitap, bir de hocanın izin ve onayını gösteren sözlü veya yazılı ifadesi olmak üzere dört unsur bulunmaktadır. Osmanlı medreselerinde ulûm-i âliye (yüksek ilimler) ve ulûm-i âliyede (âlet ilimleri) öğrenimini başarıyla tamamlayan öğrencilerin ilmî yeterliliğini belgelemek üzere imtihandan geçirildikten sonra icâzetnâme düzenlenmesi bir gelenek olmuştur. Bu icâzetnâmeyi alanlar müderris, kadı ve müftü olarak görevlendirilmekteydi.⁷⁷

Genellikle Arapça olarak yazılan icâzetnâme, besmeleden sonra, Allah’a hamd, Hz. Peygamber’e salât ve selâm, ashabına duâdan sonra ilim öğretmenin ve öğrenmenin önemi, fazileti ayet ve hadisler ışığında ifade edilmektedir. Talebenin adı, ilmi gayreti, ehliyet ve liyakati belirtildikten sonra, icâzet veren hocasının hangi ilimleri okuttuğu, kendisinin ve hocasından itibaren Hz. Peygamber'e kadar ilim aldığı hocaları silsile olarak zikredilir. Tahsil ettiği ilmi öğretmek üzere talebesine hocası tarafından izin verildiği icâzetnâmede ifade edilir. Ayrıca ilimle meşgul olması, talebelerine iyi davranması, vaktinin kıymetini bilmesi konusunda nasihatlerde bulunulur ve kendisine dua etmesini ister. İcâzet-nâmenin sonunda hocanın imzası, mührü ve tarih yer alır.⁷⁸

Osman Nûri Efendi'nin hocasından aldığı icâzetnâme ile talebelerine verdiği icâzetnamelerde de durum bu şekildedir. Çalışma konumuz içinde yer alan, oğlu Abdülgafûr Efendi'ye verdiği icâzetname de aynı özellikleri taşımakla birlikte sadece

⁷⁶ Akpınar, “İcâzet”, XXI/394.

⁷⁷ Akpınar, “İcâzet”, XXI/397.

⁷⁸ Nevzat Sağlam, “Tekfurdağlı Bir Âlim; Osman Nuri Efendi ve İcâzet-nâmesi”, *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 2/1, 2018 [15], 14. İcâzetname Örneği ve değerlendirmesi için bk. Ahmet Eşer, “Sarı Hoca'nın (Mehmet Ruhi Turan) İcâzetnamesi ve Değerlendirmesi”, *Vefatının 42. Yılında Sarı Hoca (Mehmet Ruhi Turan, ed. Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakçı (Balıkesir: Altıeylül Belediyesi Kültür Yayınları, 2023), 163-216.*

Şeyh Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî (ö. 870/1465) tarafından derlenen salavât mecmuâsı olan *Delâilü'l-hayrât*⁷⁹ hakkında verilmiş olması, hoca senedinin el-Cezûlî'ye kadar zikredilmiş olması ve başlangıç ve bitiş kısmında yapılan duaların kısa tutulmuş olması nedeniyle sayfa sayısı oldukça sınırlı kalmıştır.

Belgenin 22 Zilkade 1319 [2 Mart 1902] tarihinde düzenlendiği dikkate alındığında İcâzetnâme'yi babasından aldığı Abdülgafûr Efendi'nin (d. 1295/1879) 23-24 yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır. Bu sırada icâzetnâme'yi veren babası Osman Nûri Efendi de 52 yaşında idi.

⁷⁹ Türkler arasında *Delâ'il-i Şerîf*, *Delâ'il-i Hayrât* ve *Delâ'il* diye bilinen risâlenin tam adı *Delâ'ilü'l-hayrât ve şevâriku'l-envâr fî zikri's-salât 'ale'n-nebiyyi'l-muhtâr*'dır. Şâzeliyye tarikatının Cezûliyye kolunun kurucusu olan Şeyh Cezûlî'nin bu risâlesi müridleri arasında bir tarikat evrâdı olarak çok okunmuş ve dolayısıyla çok sayıda istinsah edilmiştir. *Delâ'il*'i sadece Cezûliyye veya Şâzeliyye mensupları değil diğer tarikat mensupları, hatta bir tarikata bağlı olmayan müslümanlar dahi faziletine inanarak düzenli bir biçimde okumuşlardır. Eserde ifade edilen bu salavatı belli zamanlarda düzenli bir şekilde okuyanların çok sevap kazanacakları, Hz. Peygamber'in şefaatine nâil olacakları, günahlarının affedileceği, kötü huyları terk edip iyi huylar edinecekleri, maddi ihtiyaçlarının karşılanacağı ve dünya işlerinin düzeleceği bilgisi bunda etkili olmuştur. (Süleyman Ukudağ, "Delâilü'l-Hayrât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/113-114.

بمنه تعالى

صاحب السيد عبد الغفور فراحي بن عثمان نوري الشهير بين أقرانه مفتى زاده
زاد الله تعالى عليهما خير ما زاده
22 ذي القعدة سنة 1319 / [1]

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله حمدا يوافي نعمه، ويكافئ في المزيد وينافي نقمه ويجافي العبيد.
والصلاة والسلام على سيدنا ومولانا محمد أشرف المخلوقين المبعوث رحمة
للعالمين، وعلى آله الطيبين الطاهرين وأصحابه الأكرمين والتابعين وتابع التابعين
لهم بإحسان إلى يوم الدين، وبعد فيقول العبد الفقير المعترف بالعجز والتقصير
الراجي عفو ربه العزيز القدير عثمان نوري بن الحاج محمد أمين

الباليكسيري: [2/و]

قد قرأ عليّ ولدي وبضعة كبدي حافظ عبد الغفور فراحي دلائل الخيرات فتح الله
بها أبواب الفيوضات ثم طلب مني الإجازة لحسن ظنه بي حفظ الله أني لست أهلا
لذلك ولا ممن يخوض تلك المسالك لكن ربّ وهم يتجاوز عنه ويفتقر حسن النظر
فلم يسعني إلا لإجابته إلى مطلوبه جبرا لخاطره في مرغوبه فقلت مستعينا بالله
وومتوكلا عليه:

أجزت لطالب⁸⁰ المذكور لقراءة الدلائل كما أجازني أستاذي العالم العامل الفاضل
الكامل الشيخ أحمد زهدي أفندي الإيچ إيلي الأرمنكي مولدا والبرغموي موطننا
ومدفنا قدس الله سره بقراءتي عليه [2/ظ] بسنده الواصل إلى نائل الجنة
والدرجات صاحب دلائل الخيرات محمد بن سليمان الجزولي وكما أجازني سندي
محمد بن يوسف الباليكسيري رحمة الله تعالى عليهم وهو أخذ الإجازة عن الشيخ
حافظ خليل بن محمد الباليكسيري وهو أخذ عن الشيخ يوسف بن عثمان الخربوتي
وهو أخذ عن الشيخ محمد فتح الله السميدسي المالكي وهو أخذ عن الشيخ الشهاب
الجوهري عن مولاي الطيب عن والده القطب مولاي محمد عن والده مولاي عبد
الله الشريف المتولي للقطبانية اثنين وثلاثين سنة عن سيدي علي بن أحمد الأنجري
عن القطب سيد عيسى بن سيد حسن المصباحي عن القطب سيد محمد الطالب عن

80 هكذا وردت والصحيح "الطالب"

القطب الكبير سيدي عبد الله الغزواني عن القطب/ [3و] سيد عبد العزيز التباغ
دفين مراكش عن شيخه القطب سيدي محمد بن سليمان الجزولي المذكور الشريف
الحسين دفين مراكش نفعا الله بهم ونسأل الله الكريم أن يمن علينا بما منَّ به على
عباده الصالحين، وأن يجعل علمنا وعملنا خالصا لوجهه العظيم بجاه سيدنا
ومولانا محمد عليه أفضل الصلوات وأزكى التسليم.
قاله بلسان الزلة عثمان نوري بن الحاج محمد أمين الباليكسيري المفتي
بباليكسيري أحسن الله تعالى عليهما⁸¹، وغفر لهما وكافة المسلمين أجمعين.
والحمد لله رب العالمين.
سنة تسعة عشر وثلاثمائة بعد الألف من⁸² له العز والشرف/[3ظ]

Allah'ın lûtfu ile...

Bu belgenin sahibi, akranları arasında “müftüzâde” olarak tanınan Osman Nûri'nin, oğlu Abdûlgafûr Ferâhî Efendi-Allah (c.c) ikisi üzerindeki hayrını arttırsın-dir.⁸³ 22 Zilkade, Sene1319 [17 Şubat 1317/02 Mart 1902]

“Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın (c.c) adıyla,

Nimetlerini bollaştıran, gazabını def eden, daha fazlasıyla ödüllendiren bir hamd ile Allah'a (c.c) hamd ederim.

Salât ve selâm, yaratılmışların en şereflişi âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz Peygamberimiz Muhammed'e (s.a.v.), onun iyi ve temiz ailesine, değerli ashabına, kıyamet gününe kadar güzel bir şekilde ona tâbî olanlara (tabiîn) ve onlara tâbî olanlara (tebe-i tabiîn) -kıyamet gününde Allah (c.c) onlara ihsanı ile muamele buyursun- olsun.

İmdi,

Azîz ve kadîr olan Rabbinden af isteyen, kusurlu ve aciz olduğunu itiraf eden fakîr kul Hacı Mehmed Emîn el-Balıkesiri'nin oğlu Osman Nûri şöyle diyor: (2a)

81 هكذا وردت ولعل الصحيح "لهما"

82 يقصد "من هجرة من له العز والشرف".

83 Müftüzâde Osman Nûri b. el-Hacc Muhammed Emîn el-Balıkesiri, *İcâzetnâmeler*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, D. No: 7733, s. No: 371-1, vr.1.

“Oğlum, ciğerpârem Hafız Abdülgafûr Ferâhî (Allah (c.c) ona feyiz kapılarını açsın) benden *Delâilü'l-hayrât* okudu. Sonra bana hüsn-i zan göstererek (Allah muhafaza) benden icâzet istedi. Oysa ben buna ehil değildim, bu yollara dalabileceklerden de değilim. Nice vehim vardır ki bir kenara bırakılır ve güzel bakışa ihtiyaç duyulur. Bundan dolayı onun arzusunu yerine getirip gönlünü almak için onun talebine cevap vermekten başka bir çare bulamadım. Allah'tan (c.c) yardım dileyerek ve ona tevekkül ederek şöyle dedim:

Delâil [ü'l-hayrât] okuması için sözü geçen (mezkûr) talebeye icâzet verdim. Tıpkı Cennet'e ve derecelere nail olan *Delâilü'l-hayrât* sahibi Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'ye ulaşan senediyle benim kendisine okumam sebebiyle İçelli, Ermenek doğumlu, Bergama'da yaşamış ve orada medfun bulunan hocam âlim, kâmil, fâzıl, Şeyh Ahmed Zühdü Efendi'nin bana icâzet verdiği gibi.(2b) Aynı şekilde Mehmed b. Yusuf el-Balıkesirî'nin -rahmetullahi aleyhim- bana icâzet verdiği gibi. O da icâzetini Şeyh Hâfız Halil b. Mehmed el-Balıkesirî'den aldı. O da Şeyh Yusuf b. Osman el-Harputî'den aldı. O da Şeyh Mehmed Fethullah es-Simidisî el-Mâlikî'den aldı. O da Şeyh Şihâbu'l-Cevherî, o da Mevlâ Tayyib, o da babası el-Kutbü Mevlâ Muhammed, o da babası el-Kutbü Mevlâ Abdullah eş-Şerif –otuz iki yıl Kutbâniye'nin mütevellisi-, o da Seyyidi Ali b. Ahmed el-Encerî, o da el-Kutbü Seyyid İsâ b. Seyyid Hasen el-Misbâhî, o da el-Kutbü Seyyid Muhammed et-Tâlib, o da el-Kutbü'l-kebîr Seyyidi Abdullah el-Gazevânî, o da el-Kutbü Seyyid Abdülazîz et-Tebbâğ–Marakeş'de medfun-, o da şeyhi Marakeş'te medfun el-Kutbü Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî -el-mezkûr Şerîf Hüseyin-dir. Allah (c.c) onlardan bizim faydalanmamızı nasip etsin. Efendimiz ve Mevlâ'mız Hz. Muhammed'in (en güzel salât ve en temiz selâm onun üzerine olsun) hürmetine Kerîm olan Allah'tan (c.c.) sâlih kullarına verdiği nimetleri bize de vermesini, ilmimizi ve amelimizi ihlâslı kılmasını niyaz ederiz.

Bu sözü, mütevacı diliyle Hacı Mehmed Emîn el-Balıkesirî'nin oğlu Balıkesir müftüsü Osman Nûri söylemiştir. Allah o ikisine iyilik versin, onları ve tüm Müslümanları

başılasın. Âlemlerin Rabbi olan Allah’a (c.c.) hamd olsun. Şeref ve izzet sahibi (Hz. Muhammed’in hicretinden sonra) Sene [H]. 1319.

[Mühür]

Osman Nûri b. Mehmed Emîn

Sonuç

Osman Nûri Efendi, Osmanlı’nın son döneminde Balıkesir’de yaşamış, dönemin örgün eğitim ve öğretim geleneği içinde öğrenimini tamamlamış ilim adamlarından biridir. O, sadece kendini yetiştirmekle kalmamış çok sayıda talebe yetiştirmiş, başarılı olanlara icâzetnâme vermiştir. Yaşadığı dönemin bürokratlarından olan Osman Nûri Efendi, Balıkesir’de muallimlik, müderrislik, müftülük, mahkeme hukuk âzâlığı ve câmi kürsü şeyhliği gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Bu görevlerinin yanı o, sıra “İzmir Pâye-i Müccerredî” rütbesiyle taltif edilmiştir. Görevlerine ve eserlerine bakıldığında onun dönemin Osmanlı münevverleri arasında yer aldığı söylenebilir.

Osman Nûri Efendi ayrı ayrı iki hocasından aldığı *Delâilü’l-hayrât* ile ilgili icâzetnâmeye dayanarak oğlu Abdülgafûr Efendi’ye aynı kitabı okutmuş ve kendisine isteği üzerine icâzet belgesi vermiştir. Bu belge şer’î ilimlerin tamamlanması sonunda alınan müderrislik icâzetnâmesi olmayıp sadece bu eserle ilgilidir. Hz. Peygamber’e salât ve selâm dualarından oluşan bu eserin belli okuma usulleri olduğundan genellikle icâzetlilerinden okunurdu. Bu çalışmada Osman Nûri Efendinin oğlu Abdülgafûr’a verdiği icâzetnâmenin Arapça olan aslı ile Türkçe tercümesine yer verilmiştir.

Osmanlı eğitim sisteminde icâzetnâme sadece, günümüzde olduğu gibi, yapılan eğitim-öğretimin sonunda başarılı olan talebelere verilen bir diploma değil aynı zamanda icâzetnâmeyi veren müderrisin okuduğu derslerle ilgili geriye doğru hoca silsilesine yer verilerek eğitim-öğretim geleneği içinde yer alan diğer müderrisleri tanımaya imkân vermesi, talebeye dini, ilmi ve ahlaki anlamda nasihatlerde bulunulması, hocalara ve

talebeye dua cümlelerinin yer alması gibi diğer bazı bilgileri içermesi sebebiyle yazıldığı döneme ışık tutan bir vesikadır.

Sonuç olarak ortaya çıkmıştır ki Osman Nûri Efendi ve oğlu Abdülgafûr Efendi yetişmeleri, yaptıkları görevler ve sahip oldukları meziyetler ile Balıkesir'in kültürel mirasının önemli bir parçasını oluşturmaktadırlar. Bu çalışma ile Balıkesir'in değeri olan bu iki şahsın arşiv belgeleriyle tanıtılması ve dönemin eğitim geleneğinde önemli yer teşkil eden icâzetnâmelerden birinin ortaya çıkarılmasıyla söz konusu mirasın ortaya çıkarılmasına katkı sunmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Akpınar, Cemil. “İcâzet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. XXI. İstanbul: TDV Yay., 2000, 393-400.
- Akpınarlı, Kerim Kani. *Balıkesir Şehir ve Belediye Tarihi*. Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi, Eylül 2009.
- Çanakcı, Ahmet Ali. “Hasan Basri Çantay'da Eğitim: “Himâye-i Etfâl” Çalışmaları Bağlamında Bir Değerlendirme (Günümüz Eğitim Sistemi ile Mukayeseli)”. *Mizânü'l-Hak İslami İlimler Dergisi* 2 (2016), 57-74.
- Çanakcı, Ahmet Ali. “Birgivi Mehmed Efendi'nin Hayatı, İlmî Kişiliği ve Eğitim Anlayışı”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 8 (2019), 89-121.
- Çanakcı, Ahmet Ali. “Gönenli Mehmet Efendi'nin Hayatı, Kişiliği ve Eğitim Anlayışı”. *Turkish Studies - Comparative Religious Studies* 15/1 (2020), 1-21.
- Çanakcı, Ahmet Ali. “Sarı Hoca'nın Eğitim Anlayışı”, *Vefatının 42. Yılında Sarı Hoca (Mehmet Ruhi Turan)*, ed. Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakcı Balıkesir: Altıeylül Belediyesi Kültür Yay., 2023, s. 119-162;
- Çantay, Hasan Basri. “Abdülğafur İştın'ın İrtihali”. *Sebilürreşad* (5/123), Mart 1952.
- Çoker, Fahri. *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve T.B.M.M I. Dönem 1919-1923, I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, ty.
- Eşer, Ahmet. “Sarı Hoca'nın (Mehmet Ruhi Turan) İcâzetnamesi ve Değerlendirmesi”, *Vefatının 42. Yılında Sarı Hoca (Mehmet Ruhi Turan)*, ed. Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakcı, Balıkesir: Altıeylül Belediyesi Kültür Yayınları, 2023, 163-216.

- Eren, Muharrem. *Balıkesir İl Müftüleri ve Tarihi Kitabeler*. Balıkesir: İnce Ofset, 1990.
- Hudâvendigâr Vilâyeti Sâlnâme-i Resmisi (H.V.S.R.) H.1311/M.1893-1894.
- İzmir’e Doğru, “Ankara Mektupları Alaşehir’den Karahisar’a” (30 Mayıs 336/30 Mayıs 1920), 2.
- İzmir’e Doğru, Liva Şuûnu (Meclis-i Kebir-i Milli) (27 Nisan 336/27 Nisan 1920), 2.
- İzmir’e Doğru, “Sevgili İzmirimiz İçin Miting” (30 Teşrinisani 335/30 Kasım 1919), 2.
- İzmir’e Doğru, “Livâ Şuûnu Payitahtımızda Son Vaziyet” (24 Mart 336/24 Mart 1920), 2.
- Karesi, (5 Şaban (1)338-26 Nisan (1)336 (1920), 1.
- Karesi “Livâ Şuûnu İnhâbât” (5 Şaban (1)338-26 Nisan (1)336 (1920), 3.
- Karesi, “Resm-i Küşâd” (24 Rebiulâhir 1334/15 Şubat 1331), 1.
- Karesi, “Balıkesir Medresesi” (1 Cemaziyelvel 1334/22 Şubat 1331), 2.
- Köse, Ömer Faruk. “Cuma Vâizliği”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ek-1, Ankara: TDV, 2020.
- Meşihat Arşivi, MŞH. Said, 143-22-1, 2, 3, 4, 5, 6.
- Müftüzâde Osman Nûri b. el-Hacc Muhammed Emîn el-Balıkesiri. *İcâzetnâmeler*. (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, D. No: 7733, No: 371-1), vr. 2b.
- Özdemir, Zekeriya. *Karesi Beyliğinden Cumhuriyet’e Balıkesir Mülki İdarecileri*. Ankara: Balıkesir Valiliği (Buluş Tasarım ve Matbaacılık) 2003.
- Özdemir, Zekeriya. *Balıkesir Bölgesinde Milli Mücadele Önderleri*. Ankara: 2. Baskı, 2001.
- Özkan, Mehmet. “Sarı Hoca’nın Fıkıh İlmine Dair Eserleri”, *Vefatının 42. Yılında Sarı Hoca (Mehmet Ruhi Turan)*, ed. Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakcı (Balıkesir: Altıeylül Belediyesi Kültür Yay., 2023), 93-106.
- Polat, Mustafa. Balıkesir Basın Tarihinin Dibacesi: Karesi Gazetesi, *Karesi: Balıkesir’in İlk Resmi Gazetesi (1. Dönem 1886-1888)*. ed. Mehmet Bayyigit, Mustafa Polat. 1/11-20. İstanbul: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları, 2022.
- Sağlam, Nevzat. “Tekfurdağlı Bir Âlim; Osman Nuri Efendi ve İcâzet-nâmesi”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 2/1, 2018 [15], 7-22.
- Uludağ, Süleyman. “Delâilül’l-Hayrât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 9. İstanbul: TDV Yayınları, 1994, 113-114.

- Uygun, Kamil. *Karesi İdâdisi ve Sultânisi*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı b. Muhammed Latif. *Karesi Meşâhiri (Ulema ve Meşayih Fashı)*. 1. Kısım. Karesi: Vilayet Matbaası, H. 1342.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı b. Muhammed Latif. *Karesi İdâdi-Sultânî-Lisesine Mahsus Salnâme*. Balıkesir: Dilek Matbaası, 1. Basım, 1339-1342.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı, 2014.
- Üner, Merve. “Milliyetçi Bir Din Görevlisi: Abdülgafur İştın (1882-1951), Kuva-yı Milliye’den Meclise”. *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 18/35, 2023, 49-71.
- Yazıcı, Nesimi. “Hasan Basri (Çantay) ve Ses Gazetesi”. *Atatürk Yolu Dergisi* 3/12 (1993), 431-445.
- Yüksekli, Berrin Akgün. “Balıkesir Atatürk Parkı: Erken Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de Değişen Söylem Ve Tasarımın Bir Kent Parkı Üzerinden Örneklenmesi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/25, (2013).

Elektronik Kaynaklar

- Diyanet İşleri Başkanlığı Balıkesir Müftülüğü. “Müftülerimiz”. Erişim 01 Ekim 2023.
- <https://balikesir.diyanet.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı. “İstiklal Marşı”. Erişim 01 Ekim 2023.
- <https://www.meb.gov.tr/istiklalmarsi/home/Meclisten/IlkOkunmasi>

Ekler

- Ek-1. Balıkesir Müftüsü Osman Nûri Efendi'nin Terceme-i Hâl Evrâkı
- Ek-2. Osman Nûri Efendi'nin Nüfus Kaydı ve Müftü Atanma Yazısı
- Ek-3. İzmir Pâye-i Mücerredî Veldiğine Dair Belge ile İcâzetnamesinin Süretinin İlk Sayfası
- Ek-4. İcâzetnâmesinin Süretinin Son Sayfası
- Ek-5. Karesi Bidâyet Mahkemesi Hukuk Âzâlığında İstihdamına Dair Belge

Ek-6. Balıkesir İdâdisindeki Muallimliğiyle İlgili Maarif Nezâreti Sicill-i Ahvâl Müdürlüğünün Yazısı

Ek-7. Osman Nûri Bey'in Şeyhülislamlığa Gönderilen Vefat Telgrafı

Ek-8. Osman Nûri Efendi'nin, Oğlu Abdülğafûr Efendiye Verdiği İcâzetnâmenin 1. Sayfası

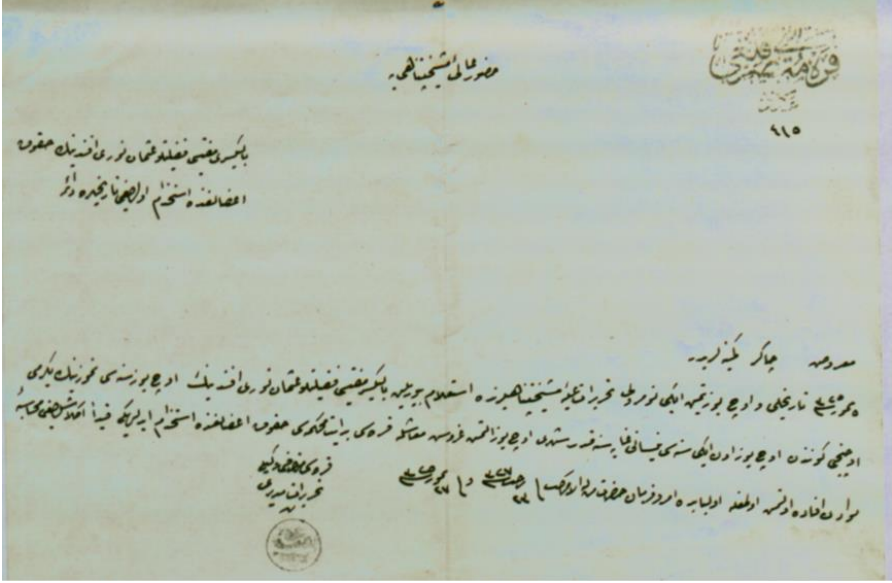
Ek-9. Osman Nûri Efendi'nin, Oğlu Abdülğafûr Efendiye Verdiği İcâzetnâmenin 2. Sayfası

Ek-10. Osman Nûri Efendi'nin, Oğlu Abdülğafûr Efendi'ye Verdiği İcâzetnâmenin 3. Sayfası

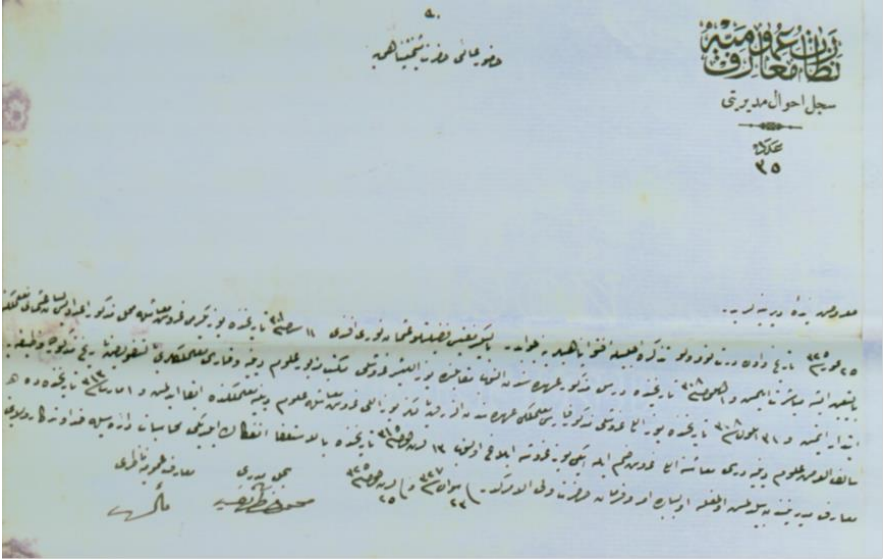
Ek-11. Emin Ağa, Osman Nûri ve Abdülğafûr Efendi'nin Başçeşme Mezalığındaki Mezartaşları

Ek-12. Başçeşme Mezalığı (Karesi/Balıkesir)

Ek-13. Abdülğafûr (Iştın) Efendi (Fotoğraf)



Ek-5. Karesi Bidâyet Mahkemesi Hukuk Âzâlığında İstihdamına Dair Belge



Ek-6. Balıkesir İdâdisindeki Muallimliğiyle İlgili Maarif Nezâreti Sicill-i Ahval Müdürlüğünün Yazısı

TELEGRAMME  **تلفرافنامه**

دولت علیه عثمانیه تلفراف اداره سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'état n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie

دولت تلفراف معاملاتدن دولتی مسئولیت قبول ایتمز
(مکوه ۱)

Retransmission en Expédition		تکرار کشیده ویا سوت		RECEPTION		اخذ	
N° d'expédition	کشیده اولان مرکز	Date	تاریخ	Signature de l'employé	تاریخ	Réçu de	N° d'ordre
		ساعت دقیقه H. M.			ساعت دقیقه H. M.		

De Pour موردی **فرهنگی**

No Mots Date ساعت دقیقه H. M. تاریخ کلمات نوسه طریق

Voie Indic. Eventuelles اشارت محتمله

عدد
۶۶۱
۵۷

لوا منشی عثمانیه نوری افندیخدر برکویه ایمن مشهور بیل
وفات ایندیلی معروفه در
کادریه ۷ عید

فرهنگی مندرجی
نامنه سوتی

ما مورین مدر بنیه
۱۷۱ مدرج

۴۸۸۴
۲۹۶
۴۸۸۴

استوندا قام مالا نزل سلازلار دنک ایضای فرج سخی و حاکمانه بر بنیه لر به نود بفرزد
۱۷۱ مدرج

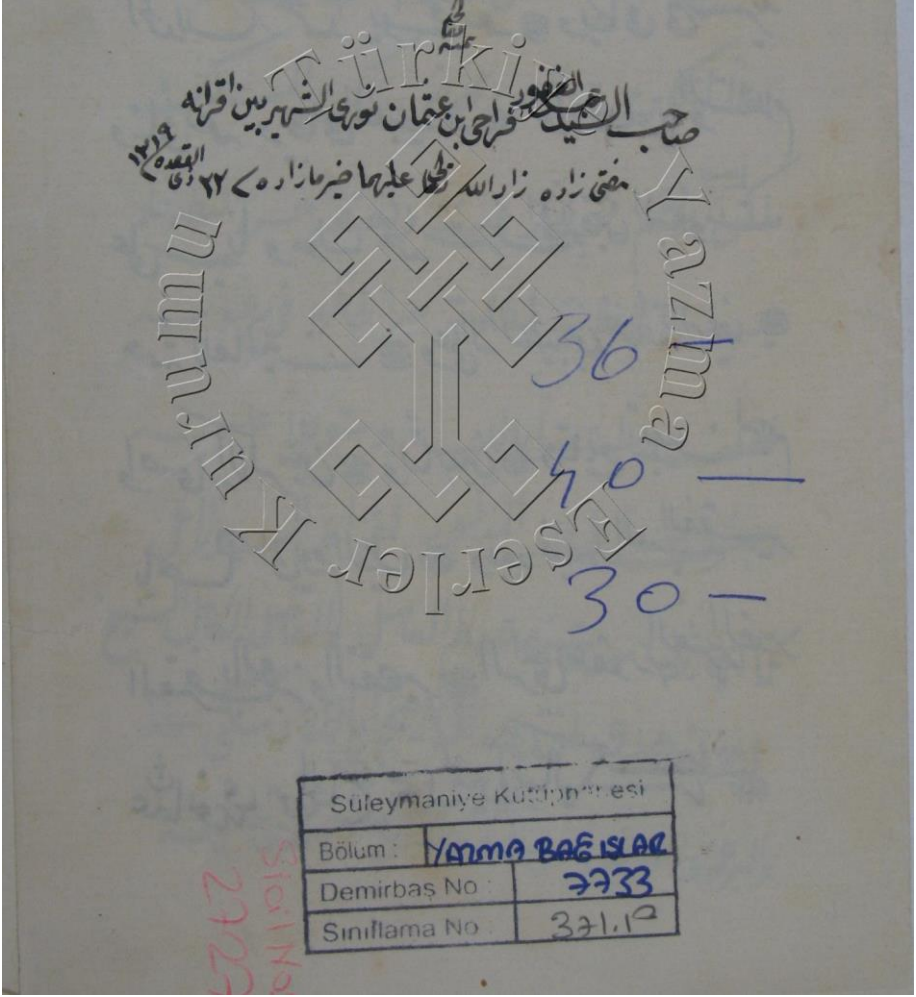


مدرک اسک

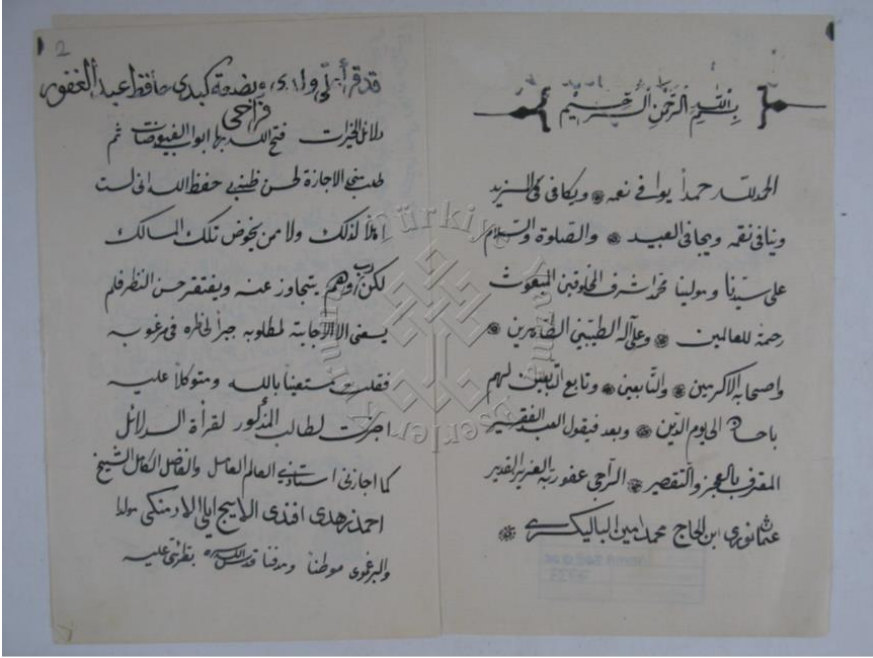
MESİHAT ARŞIVI
MŞH. SAİD
۱۴۳ ۲۲ ۶

طبعة ۱۳۱۱ احسان وشرکاس

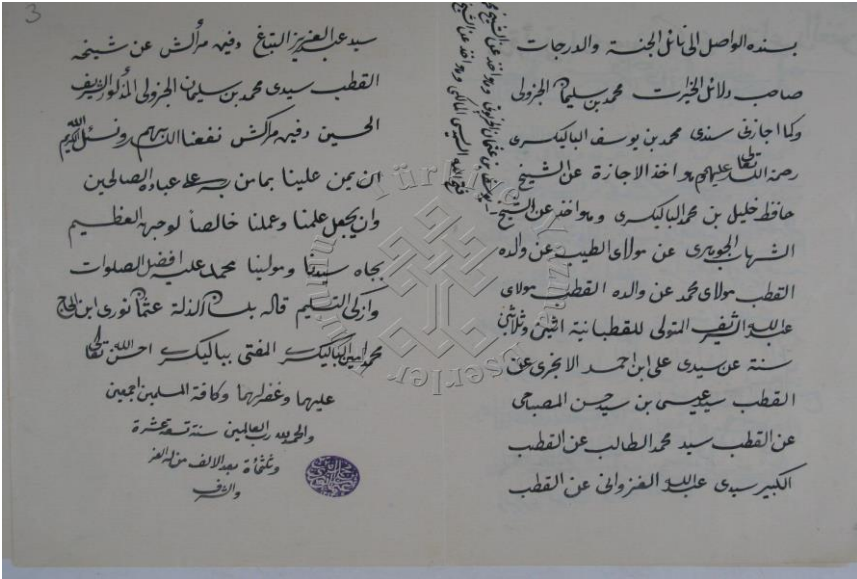
Ek-7. Osman Nûri Bey'in Şeyhülislamlığa Gönderilen Vefat Telgrafi



Ek-8. Osman Nûri Efendi'nin, Oğlu Abdülğafûr Efendiye Verdiği İcâzetnâmenin 1.Sayfası



Ek-9. Osman Nûri Efendi'nin, Oğlu Andûlgafûr Efendiye Verdiği İcâzetnâmenin 2. Sayfası



Ek-10. Osman Nûri Efendi'nin, Oğlu Andûlgafûr Efendi'ye Verdiği İcâzetnâmenin 3. Sayfası



Ek: 11. Emin Ağa, Osman Nûri ve Abdülgafûr Efendi'nin Başçeşme Mezarlığındaki Mezartaşları



Ek-12. Başçeşme Mezarlığı (Karesi/Balıkesir)



Ek-13. Müftüzâde Abdülgafûr (İştin) Efendi

**BALIKESİR İMAM HATİP OKULU İLK MEZUNLARINDAN
BAZILARI İLE YAPILAN MÜLÂKATLAR, DİPLOMA VE
KARNE ÖRNEKLERİ**

Muhammed İbrahim TEPE*

Mükail DALMIŞ**

Giriş

Osmanlıda farklı isimlerle birçok medrese bulunmakta idi. Son dönemlerde de din hizmetlerini yürütecek kurumlar ihdas edilmişti. 1913’ de bu amaçla Medresetü’l Vaizin ve Medresetü’l İrşad adlı kurumlar ve İstanbul’da Medresetü’l Eimme ve’l Huteba açılmıştır (Öcal, 2021, s. 27). Balıkesir (o zamanki adı Karesi) de de birçok medrese bulunmakta idi. Bu medreselerin başında Yıldırım Beyazıt (Eski Cami) Medresesi, Tevfikiye Medresesi, Mevlevihane Medresesi, Darü’n Nafia Medresesi, İğneci (İnebey) Medresesi, Alaybeyi (Fatma Hatun) Medresesi, Keşkekezade Medresesi, Hacı Kaya Medresesi, Hacı Ali Medresesi, İnciroğlu Medresesi, Kaleli Medresesi, Eski Kütüphane Medresesi, , Keşkekezade Medresesi, Hoca Sinan Medresesi, Hacı Halil Efendi Medresesi, İbrahim Bey Medresesi, Hacı Yahya Efendi Medresesi, Hoca Kuyu Medresesi, İçel Medresesi, Sakizade Medresesi, Darül-Hadis Medresesi, Demirli Medrese, Yeni Medrese ve Dârü’l-Hilâfeti’l-Aliyye Medresesi gelmektedir (İA, c.5, s.14; Gençleryolu, Sayı 30, s. 41, 1930).

* , Öğretmen, MEB, Balıkesir İmam Hatip Lisesi, mibragimtepe@gmail.com, ORCID, 0000-0001-9700-9842

** Öğretmen, MEB, Balıkesir İmam Hatip Lisesi, mikailnur@hotmail.com, ORCID, 0000-0001-9997-1111

1907 salnamesinde, Karesi vilayetinde toplam 45 adet medrese olduğu, bu medreselerde toplam 1030 adet öğrencinin okuduğu belirtilmektedir. (Hüdavendigar Salnamesi, s. 335)

Balıkesir İmam ve Hatip Mektebi 1925-1926 ders senesinde Türkiye’de mevcut 20 İmam ve Hatip Mektebinden biriydi. 12 öğretmenin görev yaptığı Balıkesir İmam Hatip Mektebinin birinci sınıfında 8, ikinci sınıfında 15, üçüncü sınıfında 12 ve dördüncü sınıfında 2 olmak üzere toplam 37 öğrencisi var idi. 1925-1926 ders yılında Balıkesir İmam Hatip Mektebinden 2 öğrenci mezun olmuştur (CA, 180-9-0-118-572-1).

Başta mektep müdürü Halil Fevzi Efendi olmak üzere muallimlerden Abdulfafur (İştın) Efendi, Mehmet Eminnittin (Çeliköz) Efendi, Hasan Basri (Çantay) Efendi, Tefvik Efendi, Hazım Efendi, Muharrem Efendi Zühdü Efendi, Necati Efendi, Mehmet Asım Efendi, Çıkırıkçioğullarından Ahmed Vehbi Efendi gibi alim ve fazıl olan muallimlerin birçoğu milli mücadelede öncü şahsiyetler olup Darü’l-hilafeti’l-aliyye’de muallim iken bu okulun imam ve hatip mektebine tebdiliyle bazıları bu okulda yine muallim veya idareci olarak vazifeye devam etmişlerdir.

1925-1926 Devlet Salnamesinde İmam ve Hatip Mektebinin kadrosu ile ilgili önemli bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilere göre; öğretmen ve memur kadrosu 12 asil muallim, 2 asil memur, gündüzlü ve parasız öğrenci sayısı ise 60’tır (Salnamesi, 1926, ss. 174-175). Fakat sınıf geçme defterlerinde kayıtlı öğrenci sayısı 63 olarak gözükmemektedir (CA, 180-09-118-572-/23-28).

Arşiv belgelerine göre Balıkesir İmam ve Hatip Mektebi 1340 (1924) öğretmen kadrosu ise şöyledir:

مذہب	مذہب	مذہب	مذہب	مذہب	مذہب	مذہب
۱۵۰۰	مدیر	فہم خوری زلف	۴۹	مدیر	مدیر	مدیر
۱۵۰۰	نقصہ و حدیث					
۱۰۰۰	قرآن مجید	خط خوری زلف	۴۹	قرآن مجید	قرآن مجید	قرآن مجید
۱۵۰۰	ریاض معلی	احمد خانی زلف	۴۹	ریاض معلی	ریاض معلی	ریاض معلی
۱۴۰۰	نہجۂ حقیقیہ	عازم زلف	۴۹	نہجۂ حقیقیہ	نہجۂ حقیقیہ	نہجۂ حقیقیہ
۱۴۰۰	قرآن مجید	عبدالقادر زلف	۴۹	قرآن مجید	قرآن مجید	قرآن مجید
۱۴۰۰	توبہ کج معلی	عبدلکرم زلف	۴۹	توبہ کج معلی	توبہ کج معلی	توبہ کج معلی
۱۴۰۰	علمی طبع معلی	احمد زلف	۴۹	علمی طبع معلی	علمی طبع معلی	علمی طبع معلی
۷۰۰	کتاب	ابراہیم زلف	۴۹	کتاب	کتاب	کتاب
۵۰۰	خط معلی	احمد زلف	۴۹	خط معلی	خط معلی	خط معلی
۱۰۰۰	علمی و تفسیری	احمد زلف	۴۹	علمی و تفسیری	علمی و تفسیری	علمی و تفسیری

موافقہ حقیقیہ اولیٰ دفعہ تصدیق اولیٰ دفعہ - ۱۴۹۹

1340/1924 yılına ait okul öğretmen kadrosu

Tablo: Balıkesir İmam ve Hatip Mektebi 1340/1924 Öğretmen Kadrosu

Maaşı Hazırı	Vazifesi	İsmi	Vazifesi ne Tarihi Mübaşeret eti	Sabık Vazifesi	Tercüme-i Hal Vermiş İşe		Mülâhazat
					Maarif Vekaleti Sicil Dosya Numarası	Şer'îye Vekaleti Sicil Dosya Numarası 1	
1500	Müdür	Halil Fevzi Efendi	24 Ağustos 1332	Yıldırım Medresesi Müdürü Evvelliği			Şer'îye Vekaletine tercüme-i halleri gitti, numaraları gelmedi
1500	Tefsir, Hadis Muallimi	" "	" "	" "			" "

1000	Kur'an, Tecvit Muallimi	Hafız Mehmet Nuri Efendi	1 Teşrini Evvel 1332	Kırımlılar Mektebi Muallimliği			“ “
1500	Rıyazi Muallimi	Ahmed Necati Efendi	22 Kanuni Sani 1337	Memuriyeti sabıkası yoktur			“ “
1200	Tarih, Coğrafya Muallimi	Hazım Efendi	1 Mart 1334	Bandırma İdadisinde Tarih Coğrafya Muallimliği	995		“ “
1000	Kıraat, Tatbikatı Arabiye Muallimi	Abdulgafu r Efendi (İştın)	21 Kanuni Evvel 1331	Hacı Halil Efendi Müdürü Müderresliği			“ “
1200	Türkçe Muallimi	Abdüşşek ur Efendi	1 Kanuni Evvel 1338	Memuriyeti sabıkası yoktur			“ “
1200	Ulumi Tabiiye Muallimi	Ahmed Bey	7 Teşrini Evvel 1332	Elyavm Belediye Doktorudur			“ “
700	Kâtip	İbrahim Edhem Efendi	17 Nisan 1332	Tevfikiye Mektebi Muallimliği			“ “
500	Hüsni Hat Muallimi	İsmail Hakkı Efendi	11 Şubat 1331	Elyavm maarif baş katibidir	1364		“ “
1000	Ulumi Diniye Muallimi	Es'ad Efendi	11 Teşrini Sani 1339	Biga Sancağı Lütfiye Karyesinde İbtidai Mektebi Muallimliği			“ “
Müvaffak hakikat olduğu tasdik olunur. Fi 2 Temmuz Sene 1340 Mühür (Balıkesir İmam ve Hatip Mektebi Müdüriyeti) İmza							

Tabloda da görüldüğü gibi öğretmen kadrosu 1340 senesi için 11 kişidir. İki öğretmen diğer kurumlardan

görevlendirmedir. Maarif başkatibi, Hüsni Hat Muallimi İsmail Hakkı Efendi¹ ve Belediye doktoru, Ulumi Tabiiye Muallimi Ahmed Bey. Abdulgafur Efendi, Balıkesir milli mücadelede rol alan 41 kişiden biri olup 1. Mecliste Balıkesir mebusu olarak katılmıştır (TBMM, 2010, s. 453). Abdulgafur Efendi ise, 1. Meclis seçimlerinde Balıkesir mebusu seçilmiş ve 1. Meclisin açılışında eş zamanlı olarak Balıkesir’de dua etmiştir. Milli Mücadele mitinglerinde ve toplantılarda hakeza dua etmiştir. Mektep müdürü Halil Fevzi Efendi, Dârü’l-Hilâfeti’l-Aliyye Medresesinin son müdürü iken bu kurumun Tevhidi Tedrisat Kanunuyla İmam ve Hatip Mektebi’ne dönüştürülmesiyle bu mektebin de ilk müdürü olmuştur.

1. Milli Mücadelede Ve 1. Meclisin Açılışında Balıkesir İmam ve Hatip Mektebi Muallimlerinin Rolü

Osmanlı İmparatorluğunun sonunu hazırlayan 1. Dünya Savaşının en kanlı mücadelelerinin yapıldığı cephelerden biri de Çanakkale Cephesidir. Balıkesir’in bu bölgede olması hasebiyle savaşın etkilerinden de birinci derecede etkilenmiştir. Öğretmen ve öğrencilerinin savaşa katıldığı, okullarının mezun vermediği birkaç ilden biridir. İmam ve Hatip Mektebi öğretmen ve idarecileri gerek savaş döneminde ve gerekse milli mücadele döneminde aktif rol almışlardır. 19 Mayıs 1919’da Alaca Mescit’te Milli Mücadelenin ilk toplantısı yapılmıştır. Milli Mücadele adına 41 kişi karar almaya yetkili kılınmıştır. Şimdiki tespitlerimize göre daha sonra İmam ve Hatip Mektebinde görev alacak ve bilahare Balıkesir milletvekilliği de yapacak olan iki kişi yer almıştır. Bunlardan biri Kıraat ve Tatbikatı Arabiye Muallimi Abdulgafur (İştın) Efendi ve Türkçe Muallimi Hafız Mehmet Eminittin (Çeliköz) Efendi’dir. Abdulgafur Efendi 1. Millet Meclisinde Balıkesir Mebusu olarak görev yapmıştır. Mehmet Eminittin Efendi ise 1946 yılında Balıkesir milletvekili seçilmiştir. İmam ve Hatip Mektebi öğretmen ve idarecileri hem siyasette hem de eğitimde Balıkesir’in kültürel mirasına katkı sağlamışlardır.

Devlet Arşivlerindeki kayıtlardan ulaştığımız belgelere göre 1340-1341 (1924-1925) ve 1925-1926 sınıf geçme defterinde yer alan öğrenci isimleri ve sayıları şöyledir:

¹ Zağnos Paşa Camiindeki kubbe yazısı başta olmak üzere birçok yazı ona aittir

**Tablo: 1924-1925 Ders Yılı Balıkesir İmam ve Hatip
Mektebi Sınıf Listeleri**

1.Sınıf Öğrencileri	2.Sınıf Öğrencileri
Okul No / İsim ve Künyesi	Okul No / İsim ve Künyesi
76 Mekacıoğullarından Ahmet Oğlu Hasan Basri Efendi	26 Hafız Ahmet Efendi Oğlu İbrahim Efendi
77 Leblebici Hüseyin Oğlu Hüseyin Hüsnü Efendi	27 Nalbant Ahmed Oğlu Hasan Basri Efendi
78 Armutalanlı Mehmet Oğlu Bilal Efendi	28 Etmekçi Zekeriya Oğlu Mehmed Efendi
79 Kesirvenli Halil İbrahim Oğlu Ahmed Şükrü Efendi	29 Hüseyin Efendi Oğlu Mehmed Efendi
80 Yağlılarlı Ömer Oğlu Emin Efendi	30 Uncu Ali Efendi Oğlu Raif Efendi
82 Deli Yusuf larlı Muharrem Oğlu Ahmed Hayrı Efendi	32 Cumalı Hasan Efendi Oğlu Abdullah Efendi
83 Örenli Eyub Oğlu Mehmed Efendi	33 Cumalı Abdurrahman Efendi Oğlu İbrahim Efendi
85 Armudalanlı Şuayb Oğlu Ahmed Efendi	35 Kuyumcu Şemseddin Efendi Oğlu Oğlu Abdülkerim Efendi
86 İrazi Müdürü İbrahim Efendi Oğlu Osman Efendi	36 Hafız Arif Efendi Oğlu Ahmet Cemalettin Efendi
87 Kunduracı Süleyman Ağa Oğlu Mustafa Efendi	37 Ahmet Ağa Oğlu Süleyman Efendi
89 Supli Ahmed Oğlu Süleyman Efendi	39 Çömezzade Kasım Efendi Oğlu Mustafa Efendi
90 Hacı İbrahim Ağazade Ali Efendi Oğlu Hayati Efendi	42 Kirazlı Hacı Hafız Mehmed Efendi Oğlu Himmet Efendi
91 Eftelleli (Pamukçu) Ali Oğlu Cafer Efendi	43 Çamurluzade Mehmet Efendi Oğlu Tevfik Efendi
92 Çiftçidereli İbrahim Oğlu Abdulhamid Efendi	44 Abdüsselamzade Sabri Efendi Oğlu Muhyittin Efendi
96 Örenli Mehmed Ağa Oğlu Yusuf Efendi	45 Okuflu (Esenli/Bigadiç'in köyü) Şaban Oğlu İlyas Efendi
97 Beyköylü İsmail Ağa Oğlu Mehmed Efendi	46 Bezzar Süleyman Efendi Oğlu Mehmed Efendi
98 Melekzade Hafız Ali Efendi Oğlu Ahmet Raif Efendi	47 Mehmed Hulusi Efendi Oğlu Zühdü Efendi
99 Bandırmalı Kazım Efendi Oğlu Yusuf İzzeddin Efendi	48 İrvanalı (İkitepe-Akarsu) Hacı Yakup Oğlu Mehmed Efendi
86 İbrahim Efendi Mahdumu Osman Efendi	49 Muhsinzade İsmail Efendi Oğlu Reşad Efendi

98 Hafız Ali Efendi Mahdumu Raif Efendi	50 İskeleli Ali Çavuş Oğlu Ahmed Efendi 52 Abacı Abdi Oğlu Abbas Efendi 53 Beşpınarlı Hacı Mehmed Oğlu Ahmed Efendi 54 Armudalanlı Hasan Oğlu Yahya Efendi 55 Abdürrezzak Efendi Oğlu Mehmed Reşad Efendi 56 Eftelleli (Pamukçu) Cağfer Oğlu Halit Efendi 60 Atmutalanlı Sadık Oğlu Zekeriya Efendi 61 Mallucalı Hacı Halil Efendi Oğlu Mustafa Efendi 63 Şahinzade Halil Efendi Oğlu Ömer Efendi 66 Çitnehurlu (Büyükbostancı) Hacı Aziz Efendi Oğlu İsmail Efendi 67 Çitnehurlu (Büyükbostancı) Hacı Aziz Efendi Oğlu Sabri Efendi 68 Kesirvenli (Akçakaya) İbrahim Efendi Oğlu Mehmed Efendi 69 Ertuğrullu Mehmed Oğlu Ali Efendi 37 Ahmet Ağa Oğlu Süleyman Efendi
3.Sınıf Öğrencileri Okul No / İsim ve Künyesi	4.Sınıf Öğrencileri Okul No / İsim ve Künyesi
10 Şekerci Mehmet Oğlu Hafız Osman Efendi 11 Katip Hakkı Efendi Oğlu Hafız Cemal Efendi 12 Hatip Aziz Efendi Oğlu Hafız İsmail Efendi 13 Sarıfakıhlı (Kepsut'un köyü) Mehmed Emin Efendi Oğlu Hilmi Efendi 14 Kürt Hafız İbrahim Efendi Oğlu Hafız Mustafa Efendi 15 Kepsudlu Şemseddin Efendi Oğlu Kasım Efendi 16 Kesurunlu Hacı İsmail Oğlu Hafız Ali Efendi	2 Bigadiçli Hafız Hüseyin Efendi Oğlu İsmail Efendi 3 Armudalanlı Hacı İzzet Efendi Oğlu Süleyman Efendi 4 Paşaköylü Halil İbrahim Oğlu Ahmed Efendi

Tablo incelendiğinde 1924-1925 ders yılında 1. Sınıfta 20, 2. Sınıfta 33, 3. Sınıfta 7 ve 4. Sınıfta 3 olmak üzere toplam 63 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Köyler bazında bakıldığında bu ders yılında Armutalan köyünden beş öğrenci bulunmaktadır. Armutalan köyünden İsa Demirtaş'ın verdiği bilgiye göre bu beş öğrenciden bazıları 1926'da mektebin kapanması nedeniyle İstanbul'daki mekteplere gitmiş, bunların okullarını bitirmelerinin akabinde farklı yerlerde öğretmenlik yaptıktan bir süre sonra Balıkesir'e dönerek mesleklerini burada sürdürmüşlerdir. 85 Nolu Armutalanlı Şuayb Oğlu Ahmed Efendi'nin yaşayan kızı Sabriye Hanım² (2022), ilerlemiş yaşına rağmen gayet dinç ve hatıraları taze bir şekilde babasıyla ilgili bilgiler vermiştir.

Tablo: 1925-1926 Ders Yılı Balıkesir İmam ve Hatip Mektebi Sınıf Listeleri

1.Sınıf Öğrencileri	2.Sınıf Öğrencileri
Okul No / İsim ve Künyesi	Okul No / İsim ve Künyesi
7 Müezzın Sadettin Efendi Oğlu İbrahim Efendi	5 Şahinzade Hafız Ahmed Efendi Oğlu Hüseyin Efendi
21 Emir Oğlu Damavi Ali Oğlu İsmail Efendi	30 Uncu Ali Efendi Oğlu Raif Efendi
22 Hacı Kurban Oğullarından İbrahim Oğlu Mustafa Efendi (sınıf birincisi)	35 Koyuncu Şemseddin Efendi Oğlu Abdulkerim Efendi
23 Keçeci Ali Usta Oğlu İsmail Hakkı Efendi	45 Okuflu (Esenli-Bigadiç'in köyü) Şa'ban Oğlu İlyas Efendi
83 Örenli Eyüp Oğlu Mehmet Efendi	50 İskeleli (Burhaniye'nin köyü) Ali Çavuş Oğlu Ahmed Efendi
96 Örenli Mehmet Ağa Oğlu Yusuf Efendi	52 Abacı Abdi Oğlu Abbas Efendi
99 Bandırmalı Kazım Efendi Oğlu Yusuf İzzettin Efendi	54 Armutalanlı Hasan Oğlu Yahya Efendi
101 Gülcü Oğullarından Mustafa Oğlu Mehmet Efendi	64 Gelenboylu Hafız Şerif Oğlu Şevket Efendi
	69 Ertuğrullu Mehmed Oğlu Ali Efendi
	78 Armutalanlı Mehmet Oğlu Bilal Efendi (sınıf birincisi)
	82 Deli Yusufalarlı Muharrem Oğlu Ahmet Hayri Efendi
	85 Armutalanlı Şuayb Oğlu Ahmet

² Şuayb Oğlu Ahmet Efendi kızı Sabriye Çoban 1932 doğumludur. Kendileriyle mülakatı Balıkesir İmam Hatip Lisesi Arapça Öğretmeni Zeynep Ravza Akbıyık yapmıştır.

	Efendi 86 İrazi Müdürü İbrahim Efendi Oğlu Osman Efendi 87 Kunduracı Süleyman Ağa Oğlu Mustafa Efendi 98 Melekzade Hafız Ali Efendi Oğlu Ahmet Raif Efendi
3.Sınıf Öğrencileri Okul No / İsim ve Künyesi	4.Sınıf Öğrencileri Okul No / İsim ve Künyesi
16 Kesirvenli Hacı İsmail Oğlu Ali Efendi 26 Telliogullarından Hafız Ahmet Efendi Oğlu İbrahim Efendi 32 Cumalı Hasan Efendi Oğlu Abdullah Efendi 36 Hafız Arif Efendi Oğlu Ahmet Cemalettin Efendi 37 Sağiroğullarından Ahmet Ağa Oğlu Süleyman Efendi 43 Çamurluzade Mehmet Efendi Oğlu Tevfik Efendi 44 Abdüsselamzade Sabri Efendi Oğlu Muhyittin Efendi 56 Eftelleli (Pamukçu) Cağfer Oğlu Halit Efendi 60 Atmutalanlı Sadık Oğlu Zekeriya Efendi 63 Şahinzade Halil Efendi Oğlu Ömer Efendi 66 Çitnehurlu (Büyükbostancı) Hacı Aziz Efendi Oğlu İsmail Efendi 67 Çitnehurlu (Büyükbostancı) Hacı Aziz Efendi Oğlu Sabri Efendi	10 Şekerci Mehmet Ali Oğlu Ali Osman Efendi 11 Bursalıoğlu Hakkı Efendi Oğlu Cemalettin Efendi

Tablo incelendiğinde 1925-1926 ders yılı için 1. Sınıfta 8; 2. Sınıfta 12; 3. Sınıfta 15 ve 4. Sınıfta ise 2 olmak üzere toplam 37 öğrenci bulunmaktadır. 1924-1925 ders yılında kayıtlı 63 öğrenci olduğu ve 3 kişi okulundan mezun olduğu görülmekte 1925-1926 yılına geçildiğinde ise 23 öğrenciden 15'inin İstanbul İmam ve Hatip Mektebi'ne gittikleri (Öcal, 2008, s. 206), bunlar dışındaki öğrencilerin bazılarının da ya mektebi

bıraktıkları ya da başka mekteplere geçtikleri veya başka illerdeki imam ve hatip mekteplerine gittikleri anlaşılmaktadır.

Okulumuza ait 1923-1926 yıllarına ait öğrenci listeleri incelendiğinde Armutalan Köyünden gelen öğrencilerin sayısı kayda değerdir. O günün şartlarında il merkezinden uzakta bir köyden beş kişinin olması köyün eğitim düzeyi ile ilgili bilgi vermesi açısından da önemlidir. Ulaştığımız bilgilere göre Armutalan köyünden okulumuza kayıtlı Hacı İzzet Efendi Oğlu Süleyman Efendi, Hasan Oğlu Yahya Efendi, Sadık Oğlu Zekeriya Efendi, Mehmet Oğlu Bilal Efendi, Şuayb Oğlu Ahmed Efendiler tahsillerini tamamladıktan sonra farklı yerlerde muallimlik yapmışlardır. Sadık Oğlu Zekeriya Efendi muallimliğe başlaması sebebiyle Balıkesir Vilayeti Maarif Müdüriyetine 23 Şubat 1928’de verdiği tercüme-i halinde şunları kaydetmiştir:

“İlk tahsilimi köyümüzde iken seferberlik ilanı üzerine Balıkesir’de küşad edilen Dârü’l-Hilâfeti’l-Aliyye Medresesinin ihzari (Hazırlık sınıfı) ikinci sınıfında terfi ve üçüncü sınıfında iken ilgası ve İmam Hatip Mektebine kalbiyle orada iki sene tahsil edip dördüncü sınıfa terfi ettikten sonra mektebi mezkurun ilgası emri üzerine ikmalî tahsil etmek üzere Dersaadet İmam Hatip Mektebine naklen gittim. Ve son sınıfı “Aliyyul A’la” derecede terfi ederek fi 20 Haziran 1927 tarihinde bilahire şehadetname ile tebdil etmek üzere tasdikname aldım.” (MEM)

Gerek Darü’l-hilafeti’l-aliyye’den, gerek İmam ve Hatip Mektebinden ve gerekse İmam ve Hatip Mektebinin 1926’da kapanması üzerine burada bulunan bazı talebeler Balıkesir’de bulunan diğer bazı mekteplere nakil yapmışlardır.

Tablo: İmam ve Hatip Mektebinden Balıkesir’deki diğer mekteplere giden talebeler

Sıra	Numarası	Talebenin künyesi ve adı	Gittiği Mektep	Tarih	Fotoğrafi
1	69	Melekzade Hafız Ali Oğlu Ahmet Raif Efendi	Balıkesir Orta Mektebi	31 Ağustos 1926	

2	73	Abdüsselamzade Mehmet Sabri Efendi Oğlu Muhyeddin Efendi	Balıkesir Orta Mektebi	31 Ağustos 1926	
3	81	Koca Kafa Oğlu Ali Efendi Oğlu Raif Efendi	Balıkesir Orta Mektebi	31 Ağustos 1926	
4	87	Muezzin ³ Sadettin Efendi Oğlu Hafız İbrahim Efendi	Balıkesir Orta Mektebi	31 Ağustos 1926	
5	132	İbrahim Efendi Oğlu Hafız Mustafa Efendi	Balıkesir Orta Mektebi	31 Ağustos 1926	
6	150	İsmail Hakkı Efendi ⁴ Oğlu Muharrem Hasbi	Balıkesir İdadisi ⁵	11 Eylül 1340	
7	201	Müteveffa Sadık Efendi ⁶ Oğlu Ahmet Efendi	Balıkesir İdadisi	18 Eylül 1340	
8	207	Tevfik Efendi ⁷ Oğlu Ahmet Efendi	Balıkesir İdadisi		

1.1. Balıkesir'den İstanbul İmam ve Hatip Mektebine giden öğrenciler

1916 yılında Balıkesir'de eğitime başlayan Balıkesir Darü'l-hilafeti'l-aliyye Medresesi Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile 1923-1924 eğitim yılı başında Balıkesir İmam ve Hatip Mektebine dönüştürülmüştür. Okulumuz 1926 yılında diğer imam ve hatip mektepleri ile birlikte kapatılınca okulumuzda okuyup da imkân bulanlar İstanbul İmam ve Hatip Mektebine

³ Paşa Camii müezzini.

⁴ İmamlık vazifesini yapmaktadır

⁵ Balıkesir Lisesi

⁶ Sanatı hanesinde Hoca yazmaktadır. Ancak ne hocası olduğu ile ilgili herhangi bir kayıt konulmamıştır.

⁷ Tevfik Efendi mektep muallimidir.

gitmişlerdir. Bu talebelerin sayısı; 2. Sınıftan 2, 3. Sınıftan 4 ve 4. Sınıftan 9 kişi olmak üzere toplam 15'tir.⁸

Tablo: Balıkesir İmam ve Hatip Mektebinden İstanbul İmam ve Hatip Mektebine Giden Talebeler

Sıra	Balıkesir İmam ve Hatip Mektebi No	Talebenin adı ve künyesi	İstanbul İmam ve Hatip Mektebi No	Fotoğrafi
1	-	Selametoğullarından Osman Oğlu Mehmet Efendi ⁹ (Gönenli Mehmet Efendi)	71	
2	37	Sağiroğullarından Ahmet Oğlu Süleyman Efendi ¹⁰	95	
3	56	Delibaşoğullarından Şevki Cafer Oğlu Halit Efendi ¹¹	125	
4	32	Hasan Efendi Oğlu Abdullah Efendi ¹²	126	
5	-	Hafız Arif Oğlu Ahmet Efendi ¹³	127	

⁸ Mustafa Öcal, Künye Defterlerine Göre İstanbul İmam ve Hatip Mektebi (1924-1930), Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 17, Sayı: 2, 2008 S. 175-232

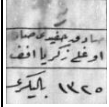
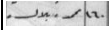
⁹ CA, 180-09-122-587-1-12

¹⁰ CA, 180-09-122-587-1-15

¹¹ CA, 180-09-122-587-1-20

¹² CA, 180-09-122-587-1-20

¹³ CA, 180-09-122-587-1-20

6	66	Hacı Aziz Efendi Oğlu İsmail Efendi ¹⁴	128	
7	85	Şuayb Oğlu Ahmet Efendi ¹⁵	129	
8	43	Çamurlu Hafidi Mehmet Oğlu Tevfik Efendi ¹⁶	138	
9	60	Sadık Oğlu Zekeriya Efendi ¹⁷	145	
10	-	Alaca Oğlu Molla Hafidi İsmail Oğlu Ali Efendi ¹⁸	149	
11	78	Mehmet Oğlu Bilal Efendi ¹⁹	160	

Tabloda talebelerin Balıkesir İmam ve Hatip Mektebindeki numaraları ile İstanbul İmam ve Hatip Mektebine kayıt numaraları verilmiştir. İstanbul İmam ve Hatip Mektebine 71 no ile kayıtlı Selametoğullarından Osman Oğlu Mehmet Efendi, Türkiye'nin yakinen tanıdığı ve okulumuzun banisi Ahmet Karatoprak Hoca'nın da hocası olan Gönenli Mehmed (Öğütçü) Efendi'dir. Mehmet Efendi'nin Balıkesir İmam ve Hatip Mektebinden gidip gitmediğini ise tespit edemedik.

İmam Hatip Okulları açıldığında ilkokula dayalı 4 yıllık bir ortaokul olarak planlanmıştır. Ancak ilk mezunlarını verdikten

¹⁴ CA, 180-09-122-587-1-20

¹⁵ CA, 180-09-122-587-1-6

¹⁶ CA, 180-09-122-587-1-20

¹⁷ CA, 180-09-122-587-1-21

¹⁸ CA, 180-09-122-587-1-22

¹⁹ CA, 180-09-122-587-1-6

sonra 3 yıla dayalı lise kısmı da açılarak (4+3=7 yıla dayalı) bir orta öğretim kurumu haline getirilmiştir (Öcal, 1994:218).

8 Mayıs 1921 ile Başlayan İmam Hatip Liselerinin serüveni tarihi süreç içerisinde bazı zorluklarla karşılaşılrsa da aradan geçen yüz yıla rağmen gelişerek büyüyerek milletin hizmetinde çift kanatlı bir şekilde devam etmektedir.

1930 de tamamen kapatılan imam hatip mektepleri merhum Adnan Menderes'in başbakanlığı döneminde bakanlar kurulunun 13 Ekim 1951 tarih ve 601 sayılı kararıyla Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. maddesine istinaden İmam-Hatip okulları adıyla yeniden açılmasına karar verilmiştir. Bu kanunla başta İstanbul İmam Hatip Lisesi olmak üzere Ankara, Konya, Adana, Isparta, Kayseri ve Kahramanmaraş'ta toplam 7 imam hatip lisesi açılmıştır.

13 Ekim 1951 tarih ve 601 sayılı kararla Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. maddesine istinaden İmam-Hatip okullarının açılmasına karar verildi ve bu karardan dört gün sonra yedi ilde (İstanbul, Ankara, Adana, Konya, Kayseri, Maraş, Isparta) ilkökula dayalı ortaokul seviyesinde dört yıllık İmam-Hatip okulları öğretime baş-ladı. İmam -Hatip okullarının ilk mezunlarını verdiği 1954 -1955 öğretim yılında bu okulların üç yıllık lise kısmı da açıldı.(Halis Ayhan TDV Ansiklopedisi)

2. Mülakatlar ve Bulgular

Balıkesir İmam Hatip Okulu, Balıkesir kurtuluş günü olan 06 Eylül 1958 günü anlamlı bir günde açılmıştır. Açılışını da hakeza imam hatip okullarını Türkiye'ye kazandıran Adnan Menderes ve adı imam hatip okulları ile özdeşleşen Tevfik İleri yapmıştır.

Balıkesir İmam Hatip Okulu, İstanbul'dan sonra Marmara Bölgesinde açılan ikinci okuldur. Bölgede ikinci olması hasebiyle bir bölge imam hatip okulu olması cihetiyle Marmara bölgesi başta olmak üzere Türkiye'nin her tarafından öğrencilerin geldiği bir okul olmuştur.

Bu çalışmamızda arşiv belgeleri ile okulumuzun 100 yıllık tarihi gün yüzüne çıkarmaya çalıştık. Ayrıca Balıkesir İmam Hatip Okulunun ilk kayıtlı ve ilk mezunlarından hayatta olanlarından bazılarıyla yaptığımız mülakatların da bu tarihi mirası geleceğe taşıma açısından bir boşluğu doldurması beklenmektedir.

2.1. Okulumuz ilk kayıtlı ve ilk mezunlarından Ahmet Aydın ile yaptığımız mülakat

Okulumuzun 19 nolu ilk kayıtlı öğrencilerinden ve ilk mezunlarından Ahmet Aydın hocamız ile bir mülakat gerçekleştirdik. Okulumuzun tarihine ışık tutacak önemli bilgiler elde ettik. Ahmet Aydın Hoca'mızın Ayasofya-ı Kebir Camii Şerifi'nin 1934'teki son müezzinlerinden Buhari-i Şerif hafızı musikişinas Hafız Tevfik Efendi ile teşrik-i mesaide bulunduklarını öğrendik. Öğretmenlerinin kendilerine nasıl bir ufuk verdiklerini, okulun yapım aşamasında Ahmet Karatoprak Hoca'nın olağanüstü gayretlerini öğrenmiş olduk. Kendileriyle yaptığımız mülakat şöyledir.

- Hocam kendinizi kısaca bize tanıtır mısınız? Ahmet Aydın kimdir? sorumuza;

- Ben Ahmet Aydın. 18 Ocak 1944'te Balıkesir merkez Ovaköy'de doğdum. İlkokulu köyümde bitirdim. Bir yıl babama köydeki işlerinde yardımcı oldum. İmam hatip mektebi açıldı diye bir haber geldi. Babam ve arkadaşları benimle beraber üç arkadaşım olmak üzere bizi mektep talebesiz kalmasın diye hiçbir dünyevi beklenti olmaksızın getirip okula kayıt ettirdiler. Seneler sonra anladım ki onlar bizi, okulda yetişsinler, memleketimizin bilgili din hocaları olarak insanımızın Müslüman din kardeşlerimizin yardımına koşsunlar, onların en temel bilgilerine ışık tutsunlar, yardımcı olsunlar, cemiyetle alakalı, sosyal faaliyetlerle alakalı neler var ise oralarda hizmet etsinler diye verdiler. Biz, kaydımızı Balıkesir Lisesi'nde yaptırdık. Çünkü okul açılacak ancak okulumuzun müdürü, öğretmenleri kayıt yapabilecek teşkilatı oluşmadığı için Milli Eğitim Müdürlüğü o zamanki adı Maarif Müdürlüğü, İmam Hatip okuluna gelen talebeleri kaydetmek için Balıkesir Lisesi'ni vazifelendirmişti cevabını vermiştir.

- Ahmet Karatoprak hoca ile ilgili neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- Ahmet Karatoprak hoca son derece disiplinli bir insandı. Binlerce hafız yetiştirmiştir. Onların içinden yüzlerce akademisyen bugün memlekete hizmet vermektedirler. İlahiyat sahasının ilk bilim insanlarının mayalanmasına, hocamızın kayıtlara geçecek derecede emeği geçmiştir. Arkadaşlarıyla beraber hizmeti geçmiştir. Efendim o zamanki arkadaşları Kuyumcu Hasbi Gürcan, Niyazi Erülgen, Manifaturacı Ahmet

Manav, Fırıncı Ahmet İnce, Toptan Bakkaliyecı Ahmet Özeltin, Tüccar Terzi Cemalettin Kent, Manifaturacı Hamdi Savaş, PTT Başmüdüğü Rusuhi Erdönmez, Şekerci İsmail İlşekerci gibi abilerimiz çok büyük gayretler gösterdiler. Köy köy bu faaliyeti insanlarımıza duyurdular. İnsanlarımız evine beş ekmek götüreceksen dört ekmek götürüyor, bir ekmek param, bir tuğlam oraya nasip olsun diye emeğini, gönlünü gayretini ortaya koyuyordu. Hocamız bir taraftan kaliteli hafız nasıl oluyorsa onları öyle yetiştirirken diğeryandan da okulun vücut bulması ve bir an evvel ilim ve irfan hizmetine başlaması için gerekli faaliyetleri de duraksatmadan sürdürüyordu. Evet gittiği yerlere, köylere talebelerini de götürüyordu. Ve giderken de köyde insanların iftar telaşına düşürmeyecek şekilde tedbirli giderlerdi. Köy odasında kendi yanlarında götürdükleriyle iftar ederlerdi. Hocamız çok gayretli, çok bilgili, çok görgülü bir insan idi. 9 Ocak 1959 Cuma günü okulumuzun ilk açılışında ilk konuşmayı yaptığı zaman o zamanki Balıkesir Valisi, ismini şimdi bilemeyeceğim, dedi ki: “Karatoprak Hoca çok mükemmel bir şekilde okulun hedefini ve kuruluş gayesini açıkladı. Muhteşem hitabetinden sonra ben çok bir şey söylemeyeceğim” dedi. Yani hocanın hitabeti ve derli toplu kılık-kıyafetinden sanki orada iki vali vardı. Öyle tavırları vardı. Vali Bey’in, hocamızı anarken, onu ifade ederken çok takdirkâr ve çok nezih ifadeler kullandığını hatırlıyorum.” cevabını vermiştir.

- Hocam Hasan Basri Çantay’ın okulumuz ve öğrencileriyle ilgili yaptıkları için neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- Evet, O’nun Hasan Basri Çantay ismiyle anılan mahallede oldukça genişçe bir bağı vardı. O bağın içinde bir evi vardı. Mesela kaybolmaması gereken evlerden biri de odur. Oraya ilgili ve yetkililerin bir Hasan Basri Çantay evi yapıp onun içine de üniversitece korunmakta olan kitaplarını koyup O’nun adıyla anılan bir Hasan Basri Çantay Ev-Müzesi yapılmalı. Bu tarzda bir fikir geliştirilir ve inşallah gün yüzüne çıkarılır ümidindeyim. İmam hatip okulumuzla alakası benim hatırladığım Mehmet Akif Ersoy’u Anma Gecesi yaptık. 1961 veya 1962 yılı olabilir. O zaman geldiler. Biz sıraya girdik, ellerini öptük. Akif’le alakalı malumatlar verdiler. İstanbul’dan Balıkesir’e teşrif buyurup geldikçe hocalarımız ders almaya giderlerdi. Prof. Dr. Erol Ayyıldız, Prof. Dr. Nevzat Aşık gibi hocalarımız da talebeyken Hasan Basri Çantay’ın derslerinde bulunmuşlardır. Bazı hocalarımız ve arkadaşlarımız

kendilerinden ders okumuşlardır. Cumartesi günleri adıyla anılan camide vaazı şerifler verirdi. Cevabını vermiştir.

- Hocam okuduğunuz dönemlerde öğretmenlerinle ilişkileriniz nasıldı? Biraz bahseder misiniz? sorumuza;

- Hocalarımız bizimle beraber adeta yirmi dört saat birlikte olurlardı. İşte bir sıkıntımız olsa, bir derdimiz olsa, evde anamız babamız, burada da öğretmenlerimiz. Allah hepsinden razı olsun. Meslek dersleri öğretmenlerimiz ilmi noktada bize verilecek ne varsa verirlerdi. Ketum davranmadılar. Bir de misafir olarak gelen diğer hocalarımız vardı. Her dersin hocasının o zaman kadrolu olarak bulunma imkânı yoktu. Diğer ortaöğretim kurumlarından bütün branşların hocaları misafir olarak bize gelirlerdi. Gelirken çok isteksiz geldiklerini bizzat söylerlerdi. “Çocuklar kusura bakmayın. Gelirken çok isteksiz geldim ama ben sizleri çok sevdim okulumuzu çok sevdim. Burası benim de okulum oldu. Sizler de bizim evladımız oldunuz.” derlerdi. Şu Aşağı Pazar dediğimiz yerden hocalarımızın geldiğini gördüğümüz zaman ayağa kalkar, iki sıra halinde esas duruşta beklerdik. Kimse bize öyle bir şey söylemezdi. İçimizden gelirdi. Hocalarımız, iki sıra halinde dizilmiş koridor oluşturulmuş bir hat üzerinden binaya girerlerdi. Öbür hocalarımızı da gördüğümüz zaman oynuyorsak durardık. Ayağa kalkardık. Yani özellikle öbür hocalar bundan çok etkilenmişler. Ayırım yok. Hepsine aynı itina gösterilirdi. İki sıra düşünün talebe dizilmiş. Bir koridor oluşturmuşlar, gelen öğretmenimiz merdivenlerden çıkardı. Belki bu orijinal bir hatıra olarak görülebilir. Tabii o ilk yıllarda olan şeydi. Sonraki yıllarda da saygımız yaşımıza göre devam etti. Başka bir hocamız Allah rahmet etsin coğrafya hocamız vardı. Sonra İstanbul Kandilli Kız Lisesi müdiresi oldu. Onun da şimdi adını birden söyleyemeyeceğim. Sınıf mümessili arkadaşımız rahmetli Lütfi Öz Hoca dedi ki, “Öğretmenim bizi çok sevdiğinizi biliyoruz. Bize çok değerli bilgiler vermek için çırpınıyorsunuz. Biz ise sizin emeklerinizin karşılığını verememekten dolayı çok müteessiriz. Bize ne tavsiye edersiniz? Ne yapalım ki biz size mahcubiyetten kurtulalım.” O öğretmenimiz bir ders boyunca bizimle konuştu. O sene sınıfın tamamı coğrafyadan geçti. Hocamız dedi ki “Hayatımda iki defa bir sınıfın tamamı fire vermeden bir üst sınıfa geçmiştir. Geçenlerden biri bu sınıf, diğeri de Konya’da bir sınıf” dedi, cevabını vermiştir.

- Hocam, okuduğunuz dönemde okulumuzun fiziki yapısı ve çevresi ile ilgili neler paylaşmak istersiniz? sorumuza;

- Efendim, okulumuzun iki katlı binası vardı. Çok sevimli bir binaydı. İlk fotoğrafları incelerseniz bunu görürsünüz. Tepemsi bir arazi gibiydi burası. Şimdi evler yapıldığı için o fark edilmiyor. Biz Yıldırım Camiinden çıkıp okula geldiğimizde dereden bu tarafa geçince orada bir mescit vardı şimdi Köprübaşı deniliyor. O dönem Samanpazarı Mescidi derlerdi, camiye geçip de Muharrem Hasbi Lisesinin bulunduğu alana yaklaştığımız zaman -o zaman Muharrem Hasbi Lisesi yoktu. Zahire Pazarının duvarları yeni çıkıyordu. Oradan itibaren okul görülürdü, sanki bir sanat eserini seyrederek gibi o binaya baka baka geldik. Orada barınırdık. Orası yurdumuzdu, burası okulumuz. Onun için o yıkılan okula içimiz yanıktır. Ben orta dördüncü sınıfa kadar Eski Camide hatta bir ara Eski Camide yer olmadığı için altı yedi arkadaşla Alaca Mescidin mahfilinde kalıyorduk. Soba yok, kömür yok. Mahfilde üç ay kaldık. Onun köy odası gibi, cemaat odası vardı. Hocalarımız cemaatten talepte bulunmuşlar, demişler ki “Çocuklar burada çalışacaklar. Siz biraz dışınızı sıkın.” Cemaat yatsı namazından çıktıktan sonra ders çalışalım diye bize tahsis ettiler. Zaman zaman Karatoprak Hoca oraya teftişe gelirdi. İçeride insan varsa oradan ayrılmasını münasip bir şekilde temin ederdi. Kırmadan, dökmeden o kendine has, medeni haliyle, medeni tavırlarıyla bunu sağlardı, cevabını vermiştir.

2.2 Okulumuz ilk mezunlarından Ali Rıza Temel ile yaptığımız mülakat

Okulumuz 1960 yılı kayıtlı 125 nolu Ali Rıza Temel Hocamızla bir mülakat gerçekleştirdik. Ali Rıza Temel Hocamız, okulumuzun üçüncü dönem mezunlarından. Okulumuzun tarihi ile ilgili önemli hatıraları, Hasan Basri Çantay ile olan münasebetleri, Zağnos Paşa Camii kürsüsündeki vaazları gibi okulumuzun tarihine ışık tutan birçok bilgiyi öğrenmiş olduk. Kendileriyle yaptığımız mülakat şöyledir;

- Hocam kendinizi kısaca tanıtır mısınız? Ali Rıza Temel kimdir? sorumuza;

- Bendeniz 1946 tarihinde Manisa'nın Demirci ilçesine bağlı Çanakçı köyünde doğdum. İlköğrenimimi Balıkesir'in Bigadiç

ilçesinin Çömlekçi köyünde tamamladım. Ortaokul ve liseyi okulumuz Balıkesir İmam Hatip Okulunda tamamladım. Okulumuzun 125 numaralı öğrencisiydim.” cevabını vermiştir.

- Hocam öğretmenleriniz ve mesleki çalışmalarla ilgili neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- Lise 1. sınıfta Zağnos Paşa Camiinde vaaz ettiğimi hatırlıyorum. Mahalli gazetelerde yazılarımız yayınlanıyordu. Meslek dersleri yanında Sağlık Bilgisi, Kanun Bilgisi gibi 40 çeşide ulaşan derslerimiz vardı. Kanun bilgisi dersine Balıkesir Emniyet Müdürünün geldiğini hatırlıyorum. “Ben hayatımda sizin gibi terbiyeli öğrenci görmedim” demişti. Necati Eğitim Enstitüsü’nden staja gelen öğretmenler korku ve tereddüt içinde gelirken staj sonunda bizden ayrılmanın üzüntüsünü yaşarlardı. Cevabını vermiştir.

- Hocam Hasan Basri Çantay ile ilgili neler söylemek istersiniz?

- Balıkesir İmam Hatip okulundayken pek çok hatıralar yaşadım. Bunların belki en önemlisi Balıkesir’in medar-i iftiharını Hasan Basri Çantay hocamızdan bizzat Akif’in “Ordu’nun Duası” şiirini bestesi ile meşk etmek olmuştur. Merhum Hocamız da kendi caminde Şifa-i Şerif dersi verirdi. Hocalarımız da onun derslerini takip ederdi. Cevabını vermiştir.

2.3. Okulumuz ilk kayıtlı ve ilk mezunlarından Atilla Sert ile yaptığımız mülakat

Okulumuz 71 numaralı ilk kayıtlı ve ilk mezun öğrencilerindendir. Atilla Sert ile 07 Ağustos 2022 Pazar günü okulumuz mezunlar gününü teşriflerinde görüştük ve bir mülakat gerçekleştirdik. Hocamızdan okulumuz ile ilgili çok önemli bilgileri öğrendik. Atilla Sert Hocanın Türkiye’de tanınan önemli ilim adamları ve kâriyle görev yaptığını öğrendik. Yaptığımız mülakat şöyledir.

- Hocam öncelikle kendinizi tanıtır mısınız? Atilla Sert kimdir? sorumuza;

- “Sorunun cevabına geçmeden önce size teşekkür ederim. Çok güzel işler yapıyorsunuz ve bizi de bu güzelliklere ortak ediyorsunuz. Şimdi, efendim ben Atilla Sert, 1942’de Balıkesir’in Gönen kazasının Ulukır köyünde doğmuşum. 1958’de Balıkesir İmam Hatip Okulu’nun açılışını duydum ve

ailemle 1958 yılında geldim Okula kaydımı yaptırdım, 71 numarayım. Hafızdım, okula hafız olarak geldim. Hafızlığımı Gönen Alaşar köyünde yaptım. Gönen Alaşar'da bir hocamız vardı. Molla Ahmet Uyar Hoca. Bizim köye geldi. Biz ondan Kur'an-ı Kerim okuduk. O beni hafız olmaya teşvik etti. Gittiği köylerde bizi de yanında götürürdü. Şöyle bir şey vardı, Hoca maaş almadığı için 100 kileye köyde görev yapardı. O zaman kile hesabı vardı. Derdi ki, bende 20 hafız var eğer köylü bunlara bakarsa, ev bulamayanlara yer verilerse ben 80 kileye durarım. Sonra Gündoğan'a gitti. Tuzakçı'ya gitti. Tekrar Alaşar'a gitti. Biz de bu arada hafızlığı bitirdik. Ahmet Uyar Hoca Balıkesir'de imam Hatip Okulunun açılacağını duymuş. Biz üç arkadaşı çağırdı. Dedi ki:Artık benim size vereceğim bir şey yok. Siz hafızlığı bitirdiniz. İmam Hatip Okuluna kayıt yaptırın. İmtihana girin kazanırsanız okuyun. Zaman gelecek lise mezunlarına hademelik yaptırmayacaklar.” O zaman imam hatiplere müftülükler veriliyordu. Yedek Subay askerlik veriliyordu. Hocamızın o sözleri üzerine ben de geldim aileme anlattım. İmtihanlara girdik. Kazandık. 7 sene burada okuduk.

- Hocam İmam Hatip Okulunu bitirdikten sonra ne yaptınız? sorumuza;

- İmam Hatip bitirdikten sonra bir sene ara verdim. Ezine'de İmamlık yaptım. 1968'de İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünü kazandım. 1970'de Yüksek İslam Enstitüsü'nü bitirdim. İstanbul'da Yüksek İslam Enstitüsünü okurken İstanbul'da çeşitli camilerde imamlık yaptım. Sultanahmet Camii'nde ikinci imamlık görevini yaptım. Üsküdar Valide Atik Camiinde görev yaptım. Balat Ferruh Kethüda Camii'nde görev yaptım. Devlet parasız yatılı okuduğum için mecburi hizmetten dolayı 1970 yılında Sivas İmam Hatip Okuluna Meslek Dersleri Öğretmeni olarak tayinim çıktı. Oradan Askere gittim. 1975 yılında askerlik dönüşü Erzincan İmam Hatip Okuluna tayinim oldu. Erzincan İmam Hatip Lisesi'nden sonra Tarım Bakanlığı Ziraat Lisesi'ne geçtim. 8 sene görev yaptım. Ondan sonra Gönen İmam Hatip Lisesi'ne geldim. Gönen İmam Hatip Lisesi'nden Biga İmam Hatip Lisesi Müdürlüğüne geçtim. Oradan 24,5 sene görev yaptım. 2005 tarihinde emekli oldum. Biga'ya yerleştim. Balıkesir'in ilk mezunlarındanım. 86 kişi girdik 21 kişi mezun olduk.

- Hocam okuduğunuz dönemdeki okulumuz nasıldı? Biraz bahseder misiniz? Sorumuza

- Evet, İki katlı bir binamız vardı. Buraların her tarafı çamur olduğu için taştan taşla atlayarak okula gelirdik. Bu okulun tamamlanması için Ben, Nevzat Aşık, Bigalı Hüseyin Gökçen ve sonradan katılan İsmail Akman ile birlikte İmam Hatip Okulunun bütün mevlitlerini hatimlerini okuyorduk ve para topluyorduk. Akşamları da okuyorduk. Bu okulun kiremitlerini bizzat biz taşıdık. Şurada burada, bütün kirecini biz söndürdük. İlk bina yapıldı biz orada okuduk. Tabi sonradan başka binalar da yapıldı ben onları bilmiyorum. Cevabını vermiştir.

- Hocam malum okulumuz yapıldığında pansiyon yoktu. Pansiyon yapılana kadar nerede kaldınız?

- Pansiyon yapılmadan önce Eski Camide ve bir de 25 arkadaş Karaoğlan Camii'nde kaldık. Sonra pansiyon yapıldı. Altı yemekhane üstü yurt idi. Pansiyonda aşağı yukarı 100-125 kişi kalıyorduk. Sınıflar pek kalabalık değildi. Soba ile ısıniyorduk. Su kuyudan gelirdi. Allah rahmet eylesin okul müdürümüz Fahri Bey çok titizdi. Kemalettin abi diye bir hademe vardı. Okulun tek hademesi idi. Akşam çıkarken zil çaldıktan sonra öğretmenimiz Fahri Bey fedakârlık edip okulun bir köşesinde bize Türkçe dersi verirdi. Sonra burası gelişti, cevabını vermiştir.

- Hocam okul döneminizde sosyal etkinlikler yarışmalar var mıydı? Neler yapıyordunuz? Sorumuza

- Ben Mesleki Tatbikat Kolundaydım. Mesleki Tatbikat Kolu olarak okulun bütün mevlitlerini, sohbetlerini, para toplama işlerini biz yapıyorduk. O zaman paraya ihtiyaç vardı. Ben diğer etkinliklere katılmadım. Arkadaşlarımız katıldılar. Lütfi Öz, Nevzat Aşık, Erol Ayyıldız liselerarası bilgi yarışmasına katıldılar. 1964 yılında liseler arası yarışmada 1. olduk.

- Hocam, İstanbul'da görev yaptığınıza göre rahmetli İsmail Biçer, Abdurrahman Gürses ve Gönenli Mehmet Efendilerle mutlaka bir irtibatınız olmuştur. Bu konuda ne söylemek istersiniz? Sorumuza

- “Ben Balat'ta iken İsmail Biçer hocanın dayısıyla birlikte imamlık yaptım. İsmail Biçer Allah rahmet eylesin benden küçük, bizden sonra idiler. İsmail Biçer dayısının yanına

gelirken tanışıyorduk, görüşüyorduk. Gönenli Mehmet Efendi ile Sultanahmet'te birlikte imamlık yaptım. O birinci imam idi. Gönenli Mehmet Efendi ile birlikte iki yıl görev yaptım. Benim hemşerimdir. Ondan ders okudum. Yüksek İslam'ı kazanınca Fındıkzade tarafına Üsküdar tarafına geçtik. Üsküdar Valide Atik Camii'nde görev yaptım. Abdurrahman Gürses Hoca ile çok iyi tanışıyorduk. Abdurrahman Gürses hocayı çok iyi tanırım. Ama onda okumadım. Hasan Akkuş Hocadan talim okudum." cevabını vermiştir.

- Hocam hangi öğretmeninizi hatırlıyorsunuz, isimlerini hatırladığınız kimler vardır? Sorumuza

- "Meslek dersleri öğretmenlerinin çoğunu tanıyorum ve isimlerini hatırlıyorum. Hocalardan Mücteba Uğur vardı. Yaşar Kılıkış, Arif Kemal Veli vardı. Ali Rıza Köksal vardı. Feyzullah Türker vardı. Matematikçi Meral Hanım vardı. Edebiyatçı Fahri Ersin vardı. Coğrafyacı Nurten Hanım vardı. Nurten Hanımla Meral Hanımın evinde Ramazan mukabelesi okudum. Cevabını vermiştir.

- Hocam Ahmet Karatoprak Hoca ile nasıl tanıştınız? Biraz bahseder misiniz? Sorumuza

- "Karatoprak Hoca benim hemşerimdir. Dayım beni Ahmet Karatoprak hocaya getirdi teslim etti. Eski Camide kaldık. Hocanın yanında biraz kalfalık yaptım. Hafızları dinledim. Okul açıldığında Ahmet Kara Toprak Hoca iki sene dersimize girdi. Daha sonra Mücteba Bey geldi. Karatoprak Hoca sevilen sayılan bir hocamızdı. Güzel okurdu. Güzel hafızdı. Balıkesir'de üst kademe, aşağı yukarı herkes onu sever sayardı. Onun hizmetleri çoktur. Balıkesir'de sözü geçenler onun etrafında toplanmışlardı. Beraberce hizmet ettiler. İmam Hatip Okulunun açılması öyle kolay olmadı. Çok hizmet ettiler." cevabını vermiştir.

- Hocam arkadaşlarınızdan hatırladığınız kimler var? sorumuza ;

- "Valla hepsini hatırlarım; Yüksel Haşal, Burhan Güler, Mehmet Yağmur, Ahmet Aydın, Erol Ayyıldız, Nevzat Aşık, Emin Mumcu, Ramazan Zeybek, İsmail Saruhan, Yaşar Aydoğan, .. Bizim sınıf mevcudu 21 kişiydi." cevabını vermiştir.

- Hocam siz mezun olana kadar müdür Fahri Ersin Bey miydi? sorumuza;

- “Evet. Tabi, tabi oydu. Bizim kaydımızı da Balıkesir Lisesinde o yaptı. Kaydımızı Balıkesir Lisesinde yaptırdık. Okul açılınca okulun başına geldi.” cevabını vermiştir.

- Hocam sizin dönemle bu dönemi karşılaştırdığımızda ne gibi bir fark görüyorsunuz? Neler söylemek istersiniz? sorumuza;

-“ Her şeyi kendi şartlarında görmek lazım. Bizde zeki öğrenciler vardı. Daha başarılı idiler. Çoğu hafız idi. Yarım hafızlar vardı. Diğerleri de yüzüne okumasını iyi bilirlerdi. Yüksel Haşal, İsmail Saruhan, Halit Özkırca, bunlar yaşça bizden küçüktüler. Bunlar zaten zeki çocuklardı. Biz yaşça biraz büyük idik. Bizim arkadaşların hepsi canla başla imam hatibe hizmet ettiler. Gittikleri yerlerde de İmam Hatip açtılar. Çok çalıştılar. Para toplanacak, ne yapılacaksa yapıyorlardı. Hepsini görevlerini yaptılar.” cevabını vermiştir.

- Hocam. Hasan Basri Çantay ile bir irtibatınız oldu? Neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- “Hasan Basri Çantay Cami imamı Bigalıydı. Biz onun kanalıyla Hasan Basri Çanta’ya ulaştık. Kendilerinden Arapça okumak için yanına gittik. Zaten Mücteba Uğur Hocamız da zaten orada Hasan Basri Çantay’dan Arapça okuyordu. İleriki zamanlarda bir iki defa okulun açılışına geldi. Hasan Basri Çantay Hoca hastayken bile bize nasihat ederdi “Durmayın, daima çalışın okuyun” derdi. “Bakın ben bu durumda bile çalışıyorum, derdi.” cevabını vermiştir.

2.4. Okulun ilk kayıtlı ve ilk mezunlarından Burhan Güler ile yapılan mülakat

Burhan Güler 1958’de okulumuza ilk kayıt yaptıran 4 numaralı öğrencisidir. Aynı zamanda da ilk mezunlarından. Burhan Güler, okulumuzun banisi Hafız Ahmet Karatoprak Hoca’nın sağ kolu, güzide bir hafızı ve öğrencisidir. Hafızlık yıllarında Ahmet Karatoprak Hoca’nın olmadığı zamanlarda talebeleri sevk ve idare edecek kadar hocasının takdirini kazanan bir şahsiyettir. Kendisi ile 17 Aralık 2021’de yaptığımız mülakat, okulumuzun tarihini aydınlatmada kilit taşı hükmündedir.

- Hocam Balıkesir İmam Hatip Okulu ne zaman açıldı? sorumuza;

- "Okul, Balıkesir Çimento Fabrikası ve Susurluk Şeker Fabrikasının açılış günü olan 26 Temmuz 1958'de açıldı. Bu açılışa Adnan Menderes geldi. Okulu resmi olarak açtılar ama bina tamamen açılmaya müsait değildi. Okulların açılış tarihinde de açılmadı. Okulun kayıtları Balıkesir Lisesinde yapıldı. Müdürü yok. Öğretmeni yok. Memuru yok. Kayıtları Balıkesir Lisesi yaptı. Ancak 09 Ocak 1959 yılında Vali, dernek yönetici ve üyeleri ve halkın katılımı ile açıldı. " cevabını vermiştir.

Yaptığımız arşiv araştırmalarında hocamızın işaret ettiği 26 Temmuz 1958 tarihi, Balıkesir Çimento Fabrikası ve Susurluk Şeker Fabrikasının açılış günü yerelde yapılan bir açılış tarihidir. Söz konusu tesisler bu tarihte test üretimlerine başlamıştır. Ancak Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve beraberindeki bakanlar, Balıkesir'in kurtuluşu gününde ilimizi teşrif etmişlerdir. 06 Eylül 1958 tarihinde okulumuzun resmi açılışı ile beraber Çimento Fabrikası ve Susurluk Şeker Fabrikasının açılışı da yapılmıştır.



08 Eylül 1958 tarihli Balıkesir ve 09 Eylül 1958 tarihli Türk Dili Gazetesi ve okulumuzun açılış haberi

- Okulun eğitime başladı ilk zamanlardaki idari kadro, öğretmenleriniz ve arkadaşlarınızla ilgili neler hatırlıyorsunuz? sorumuza;

- “Okulun açılacağına yakın müdür tayin edildi (Fotoğrafta Fahri Ersin’i göstererek). Bu resimde 86 öğrenci ve bir öğretmen eğitime başladık. Ocak ayına kadar eğitim öğretim yapılmadı. Çünkü okul hazır değildi. Ancak 09 Ocak 1959’da başlayabildik. O zaman yarıyıl tatilleri Şubat ayının 20’sinden sonra yapıldı. Hatta bu uzun süre böyle devam etti. Öyle tahmin ediyorum ki 40-45 gün ders gördük. Ben karne aldığımızı hatırlıyorum. Ama arkadaşlar almadık diyorlar. Bunu araştırabilir misiniz? Şundan tereddüt ediyorum. Ben ile Lütfi Öz’e, 1. dönemdeki başarımızdan dolayı kitap hediye ettiler diye hatırlıyorum. Çünkü öğretmenlerimiz bizi çok sıkıştırıyorlardı. Bana 100 Türk Büyüğü kitabını verdiler.

Okula ilk başladığımız arkadaşlarımızdan Yüksel Haşal, Nevzat Aşık, Hamdi Döndüren, Ahmet Aydın, Mehmet Umur, Atilla Sert, Hüseyin Güven, Lütfü Öz, Erol Ayyıldız, Nuri Dönder.. İlk aklıma gelen bunlar

Bu resim (resmi göstererek) ortaokuldan ilk mezun olduğumuz resim. Ortaokul 4 yıld. Lise 3 yıld. Burada Mücteba Uğur, Okul Müdürü Fahri Ersin, Feyzullah Türker, Veli Işık Kalyoncu hocalarımız var. Fahri Ersin Kepsut’tan geldi Türkçe öğretmeni idi. Bize hafız diye getirttiler. Burası İmam Hatip ya başka bir öğretmen uyum sağlayamaz diye. Sert yapılı, disiplinli biriydi. Okula bir şey alınacaksa en iyisini alırdı. Derdi ki bir iki sene sonra yenilemektense 10 sene 20 sene kullanabilelim. Derneğe çelik dolaplar aldırttı. Yaptığı işi kaliteli yapmaya çalışır, öğrencilerinde kaliteli yetişmesini arzu ederdi.” cevabını vermiştir.

Hocamızla yaptığımız mülakatın ardından hemen araştırmaya koyulduk. İlk önce okulumuz arşivini taradık. Sınıf geçme defterlerini inceledik. Gördük ki birinci dönem ancak 20 gün kadar eğitim yapılmıştır. Sınıf geçme işlemi ikinci dönemin notları ile olmuştur. Sonra il halk kütüphanesinde 1958-1959 eğitim öğretim yılını kapsayan gazeteleri taradık. Hocamızın da bize verdiği araştırma ödevimizi tamamladık. Tespit ettiğimiz haliyle 1958-1959 eğitim öğretim yılı yarıyıl tatili 01 Şubat 1959 tarihinde

başlamış, 15 Şubat 1959 Pazar günü sona ermiştir.²⁰ 2. dönem ise 27 Mayıs 1959 tarihinde sona ermiştir.²¹

İmam Hatip ORTA OKULU

SINIF GEÇME DEFTERİ

Sahife: 1

Sınıf: 1. S. A (Ba defter okulu kalsaktır) Öğretim yılı: 19 58 - 19 59

	1. Kanaat	2. Kanaat	3. Kanaat	Bütünleme im.	Engel im.	Sınıf geçme notu	Ad ve soyadı	Baba adı	Doğum yer ve yılı									
1. Kanaat	9	9	7	9	10	6	8	7	8	7	8	8	7	6	9	9	12	10
2. Kanaat																		
3. Kanaat																		
Bütünleme im.																		
Engel im.																		
Sınıf geçme notu	9	9	7	9	10	6	8	7	8	7	8	8	7	6	9	9	12	10
Okul No:	1	Ad ve soyadı: Ömer Muhsin Ayyıl																
		Doğum yer ve yılı: Balıkesir 1945																

1958-1959 Eğitim öğretim yılında 1 dönem not verilmediğine dair okulumuzun 1 nolu öğrencisi Ömer Muhsin Ayyıl'a ait arşiv belgesi

- Okulun açıldığı ilk zamanlara ait neler hatırlıyorsunuz? sorumuza;

- "Okul inşaatında çalışanlara yardım ederdik. İhtiyaç oldukça Karatoprak Hoca öğrencileri alır. Tuğla taşır, kireç söndürürdük. Şu an caminin bulunduğu yerde kireç havuzu vardı. Okulun yeri o dönemde kursa (Eski Cami) çok uzaktı. Araba yok Fayton yok. Üç pınar yolunda, araba gide gele iz yapmış; zaman zaman arabanın altı yere değerdi. Biz mecburen çamur olduğu için arabanın izinden giderdik. Geldiğimizde de müdür de öğretmenlerde bizi içeri almazlardı. Dışarıda ayakkabımızı iyice siler, yıkar temizler öylece içeri girerdik." cevabını vermiştir.

- Hasan Basri Çantay'ın okulumuz eğitimine katkıları ile ilgili neler söylemek istersiniz? sorumuza ;

- "Hasan Basri Çantay rahmetli okulumuza gelirdi. Ama benim pek bir bilgim yok. Bunu Nevzat Aşık, Hamdi

²⁰ Balıkesir Postası, 27 Ocak 1959 tarihli nüshası, sayfa: 2

²¹ Türk Dili Gazetesi, 28 Mayıs 1959 tarihli 8293 sayılı nüshası.

Döndüren'e sorun. Çünkü onlar gidip geliyorlardı." cevabını vermiştir.

- Hocam Ahmet Karatoprak Hoca'nın sizin hocanız olduğunu biliyoruz. Karatoprak Hoca'nın ilmi kişiliği ile ilgili neler söylemek istersiniz? Sorumuza

- "Karatoprak Hoca, 1948'de Balıkesir'e geliyor. 1948'den 1950'ye kadar Yeşilli Camiinde, 1950'den 1952'e kadar da Karaoğlan Camiinde çalışmalarını sürdürüyor. 1952'den itibaren de çalışmalarını Eski Camiden yapıyor. Oraları düzenliyor yatakhane yapıyor, yemekhane, derslik yapıyor. Bizim olduğumuz senelerde Karatoprak Hoca orada kaldı. Orda yattı. Yaşım biraz büyük olduğu için Karatoprak Hoca ile ilişkimiz iyiydi. Bana zaman zaman görev verirdi. 19 yaşında imam hatibe başladım. Biraz büyük olduğum için bekçi izne ayrıldığında Karatoprak Hoca bana "Haydi evlat vazife senin, idare et. Derse gönder, yemeğe gönder" derdi. Beni görevlendirirdi. Pansiyona geldiğimiz de de bu göreve pansiyonda da devam etti. Karatoprak Hoca çok atılgan ve çok cesur olduğu için her işe giriyor ve her işi de başarıyordu. Hutbelerini irticali okur, milleti adeta galeyana getirirdi. Karatoprak Hoca, ilkokul mezunu değildi. 1962'de ilkokul diploması aldı. Ama Kur'an-ı Kerim ilminde kendini çok iyi yetiştirmişti. Ses seda her şey mevcuttu. Ufak yapılı ama cin gibi, zekâ fıskırıyordu. Müthiş bir hitabeti vardı. İnsanlarla ilişkisi fevkalade idi. İnsanlarla konuştuğunda onu etkisi altına alabilen bir yapısı vardı. Karatoprak Hoca'nın parti gözetmeksizin herkesle ilişkisi fevkalade idi. Gittiği yerden boş dönmeyen bir insandı. Derneği kurduğu vakit, dernekteki ilişkiler öğretmen öğrenci ilişkisi gibi idi. Kimse itiraz etmeden dediklerini yapardı. Çok güçlü bir yönü vardı. Balıkesir'de Din Görevlileri Derneği Başkanı; Ankara'da Din Görevlileri Federasyonu Yönetim Kurulu üyesi; siyasilerle siyasi, zenginlerle zengin gibi. Bazen beni yanında çarşıya götürdüğünde (ağlamaklı bir ses tonuyla) çarşıda hangi partiden olursa olsun, esnafın dükkanının önünde durarak ceketini ilikleyip ona saygı gösterdiğini gördüm. O da kimseye selam vermeden geçmezdi. Herkes onu dükkâna davet eder buyurun bir çayımızı için derdi. O da "müsait olduğumda içeriz." derdi. Karatoprak Hoca'yı tanımayan yoktu. Babası onu hafız yetiştiriyor. Güzel yetiştiriyor. Sonra onu Gönenli Mehmet Efendi'ye gönderiyor. Gönenli Mehmet Efendi, Karatoprak Hoca'nın babasının talebesi. Gönenli Mehmet

Efendi, gönül ehli bir insan. Gayet sakin, halim selim, yanına vardığında manevi havasının etkisine girdiğini hissederdin. Böyle bir kişinin himayesinde yetişmiş ve kendisini yetiştirmiştir. Gönenli Mehmet Efendi Karatoprak Hoca'yı Balıkesir'e gönderdikten sonra Karatoprak Hoca'nın bütün hafızlık cemiyetlerine gelirdi, takip ederdi; serbestte bırakmadı. Ama Karatoprak Hoca çok zeki, çok atılgan biriydi. Durduğu yerde duramayan biriydi. O hep ileriye hareket ederdi. Eski Cami, askeriyede idi. Askeriye camiye boşaltmış ama henüz valiliğe veya diyanete teslim etmemişti. Karatoprak Hoca orayı hemen düzenliyor, tertipliyor faaliyete sokuyor. O günün valisi niye böyle yaptın diye bayağı kızıyor ama Karatoprak'ın Demokrat Partideki ağırlığından dolayı da fazla bir şey yapamıyor. İmam Hatip Okulunu yaptı. Hep ilgilendi. Emekliye ayrıldı yine durmuyordu. Her sene mezunlar gününe gelirdi. 2005 mezunlar gününde yaptığı konuşmayı mutlaka yazın. 84 yaşında yaptığı bir konuşmadır. 86 yaşında da vefat etti.

- Hocam biraz da öğretmenlerinizden bahseder misiniz? Öğretmenleriniz kimler idi? Kimleri hatırlıyorsunuz? sorumuza;

- İlk Müdürümüz Fahri Ersin idi (elindeki resimden göstererek), Nurten Akalın Sosyal Bilgiler Öğretmeni idi. Gelen bütün öğretmenler görevlendirme idi. Adnan Akalın Fransızca öğretmeni, Semiha Bayındır (müdürün baldızı) Fen Bilgisi Öğretmeni. Mücteba Uğur Meslek Dersleri, Müfit Çantay - Hasan Basri Çantay'ın akrabası- siyer dersleri, Hüsnü Yılmaz, Ahmet Karatoprak iki sene Kur'an-ı Kerim derslerine girdi- Feyzullah Türker, Veli Işık Kalyoncu Meslek Dersleri, Yaşar Kılıkış, Ali Rıza Köksal, Meral Önal, Ahmet Duran (Şadiye Hanımın Babası) Meslekçi, İsmail Çakırhan (Felsefe), Müfit Eryurt Yasun.

- Karatoprak Hoca'da bir imam hatip okulu açma fikri nereden doğdu? sorumuza;

- "Karatoprak Hoca, Türkiye'de imam hatip okullarının açıldığını görünce burada neden açmıyoruz diye hırslanıyordu. Bir olay anlatılıyor. Berberde veya Arif Fırat'ın dükkanında (Nevzat Bey daha iyi anlatır.) bir genç ile "Amca sen ne mezunusun?" diye başlayan bir diyalog yaşanıyor. "Din görevlileri gericidir, kafaları çalışmıyor, ben üniversite mezunuyum" diyor. Bu onu etkiliyor. O dönemde de Karatoprak Hoca imam hatipleri düşünüyor. Ne yapsak diye.

Dedim ya Karatoprak Hoca akıntısı hep yukarı giden adam. Aşağı gitmiyor. Onda ki hırs onda ki inanç.. Ortada cenaze yıkayacak kimse yok, az çok Kur'an-ı Kerim'i bilenler imam yapılıyor. Adam yok. O bütün bunları görerek İmam Hatibin açılmasını istiyor (ağlamaklı). Bu imam hatip, o günkü yokluk içinde böyle yapıldı. Kiminle konuşursa konuşsun onu mutlaka tesiri altına alırdı. İsteyecekse istediğini alır, verecekse vereceğini verirdi. Balıkesir köylerini dolaşın mutlaka tanıyanlar vardır. Vefat edeli 14 sene oldu. İmam Hatibin bütün mezunlar gününe gelirdi. Çok önem verirdi.” cevabını vermiştir.

- Hocam okulun yapımı için verilen bir 8 yumurta meselesi vardır. Nedir bu sekiz yumurta meselesi? sorumuza;

- “Balıkesir imam hatip okuluna yapılan yardımlar arasında gerçekten çok enteresan olanları vardır. O kadar halisane o kadar içten gelerek yardımlar yapıldı ki, bu yardımlar sayesinde bu okullar ilelebet devam edecek ve kendilerine dua edilecektir. Karatoprak Hoca ile dernek üyeleri Kocaavşar Köyüne giderler. İki römork buğday verirler. Bunun içinde çiçek de vardı. Para yardımları yapıldı. Diğer başka çeşit yardımlar da yapıldı. Bu arada dikkati çeken en önemli husus, bir yaşlı annemiz arabaların yanına gelmiş fakat bir türlü derdini anlatamıyor. Milletvekili olan Baki Ataç'ın babası Hüseyin Ataç, bunu nakleder. O teyzenin yanına sokuluyor diyor ki, “Teyze epey zamandan beri burada oturuyorsun. Bir arzunuz mu var. Bir diyeceğiniz mi var?” diye sorar. Teyze diyor ki, (Burhan Hoca ağlamaklı ses tonuyla) “Ben Balıkesir’de Kur’an okunacak bir okulun açılacağını duydum. Maddi imkânım yok. Evimde 7-8 tane yumurta topladım. Bu yumurtaları size versem kabul eder misiniz?” deyince, “memnuniyetle alırız” diyor. Eski Camiye gelindiğinde dernekçiler şöyle diyorlar “Bu yumurtalar bize içten gelerek, samimiyetle, ihlasla verildi. Bu yumurtaları biz kendi aramızda açık artırma ile satalım. Parasını derneğe verelim. Kazanan da alsın götürsün evinde çoluk çocuğuna yedirsın.” Cevabını vermiştir.

-Hocam bize zaman ayırdınız, teşekkür ederiz.

- Be de teşekkür ederim. Size de başarılar dilerim.

2.5. Okulumuz ilk kayıtlı ve ilk mezunlarından Emin Mumcu ile yaptığımız mülakat

Emin Mumcu hocamız, okulumuzun 77 nolu ilk kayıtlı ve ilk mezun öğrencilerindendir. Aynı zamanda mezun olduğu okulda öğretmenlik yapanlardan da biridir. Kendileri okulumuzda hem öğrencilik hem de öğretmenlik yapmış olması hasebiyle okulumuzun tarihinin en yakın şahitlerindendir. Verdiği bilgiler o nispette değerlidir. Hocamızla yaptığımız mülakat şöyledir.

- Hocam kendinizi kısaca tanıtır mısınız? Sizleri tanıyabilir miyiz? Sorumuza

- 1 Mayıs 1942 İvrindi Korucu doğumluyum. İlkokulu Korucu'da bitirdim. 1958 yılında Balıkesir İmam Hatip Okuluna kaydımı yaptırdım. Okul geç açıldı tabii. 9 Ocak 1959'da açılmıştı. 1964-1965 eğitim yılında İmam Hatibi bitirdim, oradan İstanbul yüksek İslam Enstitüsü'ne geçtim. 1969 yılında Yüksek İslam Enstitüsü'nü bitirdim Balıkesir Lisesi ve Oruç Gazi Ortaokuluna öğretmen olarak geldim. Asker dönüşü 1973 yılında Edremit Lisesine öğretmen olarak atandım. 1974 yılında Edremit İmam Hatip Lisesi'nin açılmasını sağladım. Yetmiş altının sonunda Balıkesir Lisesi'nden Balıkesir İmam Hatip Lisesi'ne naklen geldim. Orada müdür başyardımcısı olarak 1978 yılına kadar devam ettim. 1978'de Ecevit döneminde yapılan soruşturma neticesinde tekrar Edremit Lisesi'ne tayinim yapıldı. Cevabını vermiştir.

- Hocam okulumuza kaydınızı nasıl yaptınız? Nasıl oldu bu süreç, biraz bahsedebilir misiniz? Sorumuza

- Ben Bergama'da hafızlığa çalışıyordum. Orada bir ara düzen bozuldu. 1958 yılında İstanbul'da bir Kur'an kursuna gidecektim. Bizim Korucu'dan bakkaliye çalıştıran Halil amcamız vardı. Dedi ki "ben bir şey duydum. Balıkesir'de bir okul açılacaktı. Hem Arapça hem matematik hem beden hem müzik varmış. Oraya yazılsan ne iyi olur." diye tavsiyede bulundu. Sonra düşündük, taşındık. Zaten on yedi yaşındayım. Beş yıl ara vermişim. Neticede İstanbul'u terk ettik. Balıkesir İmam Hatip Okuluna eylül ayında kaydımızı yaptırdık. O zaman ilgilenen meşhur hocamız vardı Hafız Mehmet Karatoprak. Kaydımızı onlar yapıyordu. Kaydımız Eski Cami Kur'an Kursunda olduğunu tahmin ediyorum. Öyle

hatırlıyorum. Ama Eylül geçti, Ekim geçti, Kasım geçti, Aralık geçti derken 9 Ocak 1959'da okulumuz açılmış oldu. Cevabını vermiştir.

- Hocam, bazı hocalarımız kayıtları Balıkesir Lisesinde yaptık demişlerdi. Ne dersiniz? sorumuza;

- “Hayır, ben Balıkesir Lisesinde kayıt yaptırmadım.” cevabını vermiştir.

- Hocam Hasan Basri Çantay ile ilgili bir hatıranız oldu mu? Bizimle paylaşabilir misiniz? sorumuza;

- “Hasan Basri Çantay hocamızın sohbetlerine öğretmenlerimiz katılıyordu. Ekseriyetle Feyzullah Türker Hocamız sohbetlerine giderdi. Rahmetli sohbete giderken nöbeti bana devrederdi. Bir defasında da üç beş öğrenciyle birlikte Hasan Basri Hoca'nın evinin yanından geçiyorduk. Hasan Basri Hoca'mızla karşılaştık. Orada bize bir hatırasını anlattı. Affedersiniz Karabaş isimli bir köpeği varmış dedi ki “Bir tavuğum vardı kestim. Karabaş bak, bunu ben yiyeceğim. Bekle, buna zarar verme dedim. Ama sözümü dinlemedi. Karabaş tavuğu yedi. Bunun üzerine ben Karabaşı biraz azarladım. Sert davrandım neticede evi terk etti. Günler geçti tekrar eve döndü. Karşımda durdu gözyaşları akarken bana baktı, baktı. Ben de affettim.” dedi. Böyle bir hatırasını hatırlıyorum. Okulumuza gelirdi. Belli gecelerde. Kendisiyle üç beş defa bu şekil görüşmemiz, karşılaşmamız oldu. Muhterem bir zattı. Zaten malum eserleriyle de bilinen bir hocamız. Bir başka hatırasını şöyle anlatmıştı. “Bir gece eve döndüm. Mehmet Akif Bey'le beraber kalıyorduk. Bak Akif bir İstiklal Marşı istiyorlar. Ödülü de şu kadar bunu senin yazman lazım diye kendisine tavsiyede bulundum. O da kırgındı, meclis toplantılarına katılmıyordu. “Yazmam ve katılmam cevabını verdi” Ben de geceleyin bir kağıt kalem elime aldım. Satırları yazıyorum falan böyle. Akife okuyorum. Olmuş mu? Güzel mi? Kabul edilir mi? Falan gibi tahrik edercesine. Sabaha karşı kalktı. Aldı kalemi eline. Kırk bir mısraı sıraladı. Al bunu götür meclise ver dedi.” Cevabını vermiştir.

- Hocam Ahmet Karatoprak Hoca ile ilgili ne gibi hatıralarınız oldu? Neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- “Hafız Ahmet Karatoprak Hoca ile beraber epey mesaimiz oldu. Öğrenci iken Kur'an-ı Kerim dersimize girdi. Okulda öğretmenimizdi. Sonraki yıllarda kendi okulunda müdür

başyardımcı olarak göreve başladığımda ilişkilerimiz daha da çoğaldı. Karatoprak Hoca tam bir eğitimciydi. Bütün kahırlara, zorluklara karşı göğüs geren bir yapıya sahip idi. Hayatı ekseriyetle Eski Cami’de geçmiştir. Ortada bir çöp görmüş olsa giderken alırdı. Affedersin kanalizasyonda bir tıkanma olsa gider kendisi açardı. Eski Cami, yurt yapılmadan önce İmam Hatip’e yurt hizmeti veriyordu. Karatoprak Hoca okuyuşuyla, efendim karakteriyle Balıkesir’de sayılı ve önde gelen bir zat idi. Karatoprak Hoca ile özellikle kız sınıflarının oluşturulması ve onlarla ilgilenilmesi sürecinde ilişkilerimiz oldu. Diyaloğumuz çok iyiydi. Tabii bu arada da Eski Cami Kur’an Kursu Derneği ki dernek malumunuz imam hatibin hamiliğini yapıyor. Oraya üye olduk. Karatoprak Hoca ile beraber dernekte göreve başladık. Daha sonra dernekler tehlikeli görüldüğü için vakıf yapalım dendi. Vakıf yapmak için aramıza yine rahmetli Edip Uğur Bey de geldi. Müsbet ve Manevi İlimler Vakfını teşekkül ettirdik. Bütün varlıklar oraya geçmiş oldu. Vebaliyle, sevabıyla. Netice çarşıdaki o yüksek bina Manevi İlimler Vakfı olarak yapıldı. Orada da belli zaman göreve devam ettim. Bir müddet sonra istifa ettim. Vakıftan da ayrılmış oldum.” cevabını vermiştir.

- Hocam okuduğunuz dönemde okulumuzun ve pansiyonun fiziki yapısı ve imkânları ilgili neler söylemek isterisiniz? sorumuza;

- “Bulunduğunuz dönemlerde okulun bahçe duvarı yoktu. Merdivenlerden adım attığımızda bir başkasının arazisine girmiş oluyorduk. Bu kadar dar bir bölgeydi. Onun için bahçe duvarı falan yapılmamıştı. Tek katlı bir binaydı. (iki katlı idi üstadım hatırlatmasını yaptık) Ha. iki kat tamam. Öğrenciliğimiz döneminde yurt binasının bir katı mevcuttu. Üzerinde çatı yoktu. Yukarıya çıkış merdivenlerinin üzeri açıktı sabahleyin kalktığımız zaman yağın kar yataklarımızın üzerinde bembeyaz kaplanmış olarak görürdük. Karatoprak hoca gelirdi, ilgilenirdi. Bütün gayretlerine rağmen ancak bu kadar olabiliyordu. Okul açıldığında yurt binası yapılmadığından oldukça sıkıntılıydı. Bizim öğrencilik dönemimiz hemen hemen öyle geçti. Pansiyon tek katla geçti. Sonra ilave katlar yapıldı. İlk günler sıkıntılıydı. Tatlı tarafı, etraf tamamen üzüm bağlarıyla çevriliydi. Teneffüse çıktığımız zaman cebimizde yirmi beş kuruş elli kuruş varsa oradan bir üzüm alır yerdik.” cevabını vermiştir.

- Hocam kız sınıflarından bahsettiniz. Galiba bazı sıkıntılar da olmuş. Neler oldu? Biraz bilgi verir misiniz? sorumuza;

- “1977’de kayıtlar başladı. Daha önceki kayıtları üçe katladık. Üç kız sınıfı açtık. Kız sınıflarını ayırdık. Yan tarafta bir apartman kiraladık. Apartmanın odalarını genişlettik. Sınıf yaptık ve böylece kız sınıflarını oraya taşıdık. Tabi bunu ayırdığımız için ve okula da çok fazla kayıt yaptığımızdan dolayı bize soruşturma açtılar. Ve neticede al gülüm, ver gülüm tekrar Edremit’e sürüldüm. Tabii sadece ben gitmedim o zaman. Benimle beraber müdür Burhan Şavlı Bey de gitti. Muavin Halit Özkırcı da gitti. Yani üç beş kişi beraber gittik. Dönem Ecevit dönemi idi. İçişleri Bakanı Korkut Özal İdi. Mesele, Korkut Beye kadar gitmesine rağmen bir netice alamadık. Dediğim gibi dönem Ecevit dönemi idi ve bizi sürdüler.” cevabını vermiştir.

- Hocam hayatınıza dokunan öğretmenlerinizle ilgili neler hatırlıyorsunuz? Neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- “Öncelikle şunu söyleyeyim. Okulumuz ilk yıllarda ciddi imkânsızlıklar içerisinde idi. Öğrenciler için sıkıntılı bir haldeydi. Ama bu sıkıntıyı sadece öğrenci değil hakikaten vefakâr öğretmenlerimiz de çekti. Bunu da kabul etmemiz lazım. Çok değerli öğretmenlerimiz vardı. Bunlardan dediğim gibi çok sert ve biraz korkutucu durumu olmasına rağmen Feyzullah Türker, öğrenci babasıydı. Bütün dertlerimiz ne varsa ona anlatırdık. Müdürümüz Hafız Fahri Ersin; ki daha sonra Fahri Ersin’le Oruç Gazi Ortaokulunda mesai arkadaşlığımız oldu. Hafız olduğu için özel olarak İmam Hatip’e tayin ediyorlar. Türkçe öğretmenidir. Bizim mezuniyetimizle beraber 1965’te okuldan ayrıldı. Eryurt Yasun hocamız gençti. Yaş itibarıyla hemen hemen bize yakın idi. Çünkü biz okula girişte beş yıl, altı yıl gibi ara vermiş kişilerdik. Dolayısıyla genç öğretmenlerimizle yaşıt gibiydik. Eryurt hocamız bizimle arkadaşlık edebilen biriydi. Kültür Hocalarımızdan Meral Ertav matematik öğretmenimizdi. Yani öğreticiliğiyle birlikte hiç matematikten anlamayanlara da yardım etme konusunda gayret eden bir öğretmenimizdi. Fransızca öğretmenimiz Adnan Ertav vardı. Nurten Hocamızın eşi. Ali Rıza Bey vardı. Soyadını hatırlayamıyorum. Fahrettin Kovancı vardı. Fazla öğrenciye yaklaşmayan ama yaklaşmamakla birlikte de yine faydası olan bir öğretmenimizdi.” cevabını vermiştir.

2.6. Okulumuz ilk mezunlarından Fahrettin Değirmenci ile yaptığımız mülakat

Okulumuz mezunlarından Fahrettin Değirmenci hocamızla okulumuzun tarihi üzerine yaptığımız mülakat şöyledir.

- Hocam Fahrettin Değirmenci Hocamız kimdir? Kendinizi bize tanıtır mısınız? sorumuza;

- “Çanakkale Bigalı'yım 1948 yılında Biga Arapçeşme köyünde doğdum. 1962 yılında ilkokulu bitirdikten hemen sonra Balıkesir İmam Hatip Okuluna kayda gittim. O dönemde talep çok olduğu için sınav yapıldı. Oldukça kalabalık bir grup vardı. Velhasıl sınavı kazandım. 1962 yılında okula başladım. 1970'te mezun oldum.” cevabını vermiştir.

- Hocam öğretmenlerinizle ilgili neler hatırlıyorsunuz? Neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- “Biz okurken müdür olarak Fahri Ersin'le tanıştık daha sonra müdür muavini Feyzullah Türker vardı. Bulgaristan göçmeni idi. Biz de Bulgaristan göçmeniyiz. Köylerimizin yakın olduğunu Bulgaristan'a gittikten sonra öğrendik. Fahri Ersin'den sonra Abdullah Fındık geldi. Ispartalı idi. Bizim okulun ilk müdürü Fahri Ersin'di. Türkçe öğretmeni idi. Kendisi Osmanlıca eğitimi aldığı için Osmanlıca yazardı. Biz Türkçe not alıyorduk, o Osmanlıca yazıyordu. Osmanlıca yasak olmasına rağmen Osmanlıca'yı daha pratik olduğu için yazıyordu. Latince harfleri eğri büğrü yazardı. Latinceyi beceremiyordu. Nuri Tektaş hocamız vardı. O da Osmanlıca yazardı. Fahri Ersin'in bir hatırasını burada kısaca anlatayım; Kısa bir dönem bize Türkçe dersine geldi. Dedi ki “Yunanlılar geldi 1918-1920 yılları. Yorgancıların orada ilk Misakı Milli toplantısının yapıldığı cami vardı Alaca Mescit. Annem bizi geceleyin komşulara oturmaya götürüyordu Balıkesir'de elektrik yok cep gemici feneri ile komşulara gidiyoruz. Bir de bakıyoruz ki ta köşede Balıkesir Lisesinin yanında Yunan askeri duruyor. Annem diyordu ki “Fahri dikkatli geç gevezelik yapma askerlerden herhangi bir zarar gelmesin.” bu şekilde yanlarından yavaşça geçiyorduk. Üst komşuya giderek orada oturur belli bir süre sonra tekrar geriye dönerdik. Yunan Askeri orada nöbet tutmaya tekrar devam ederdi.” Feyzullah Türker Hoca, çok çalışkan bir hocamızdı. Çok çalışkan gece bizim mütalaada ders çalışırken o da odasında devamlı bir şeyler yazar, çizer dosyalarla uğraşırdı. Okuldan ayrıldıktan

sonra hocalarımı unutmamam. Hep özlem duydum. Hatta rüyalarımam bile girerdiler. Hani geçmişe karşı da bir özlem var ya.. 1987 yılında Balıkesir'e lisans tamamlama sınavlarına geldim. Feyzullah Türker Hocamı görecekim dedim. Emekli olmuştu. Evi Toygar Camiine yakındı. Cuma namazını kıldık. Cuma'dan sonra kapıda beklemeye başladım. Biri çıktı sakal bırakmış. İlkim tereddüt ettim acaba o mu? diye. Şaşkınlığımı attıktan sonra hocamın ellerine sarıldım. Şöyle bir baktı. Sen kimsin? Sen o musun? Dedi. Sohbet ettik. Hasret giderdik. Beni çok severdi. “Şimdiki eğitim nasıl? Siz gecenizi gündüzünüze katıp okulun geleceği için gece sabahlara kadar çalışıyordunuz. Sabahleyin bizi namaza kaldırırdınız. Eğer suyumuz yoksa Toygar Camii'ne götürür orada abdest aldırır namazı kıldıktan sonra tekrar getirirdiniz.” dedim. Dedi ki “Evladım şimdikiler de öyle bir dert yok. Ekmek elden su gölden. Alıyor maaşını yan gelip yatıyor hiç öyle bir dertleri yok” dedi.” cevabını vermiştir.

- Hocam Hasan Basri Çantay'ın okulumuz etkinliklerine katılması ile ilgili neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- “Bir akşam Mehmet Akif Ersoy'u anma toplantısı yapıldı. Toplantı yemekhanemizde yapıldı. Hasan Basri Çantay'a da haber vermişler. O da Rahmetli de geldi. Ona söz hakkı verildi. Sahneye çıktı bir hatırasını anlattı. “Bu çok önemli” dedi. Dedi ki “Gündüzden Mehmet Akif Bey ile İstanbul Fatih'te konuştuk. Mehmet Akif dedi ki “Akşam senin evinde toplanalım oturalım çay kahve içelim sohbet ederiz” ben de tamam dedim söz verdim. Ancak akşama doğru hava çok değişti. Kar lapa lapa yağmaya başladı. Ben de unuttum. Bir yere misafirlige gittim. Geldiğimde bir de baktım ki sokak lambasının altında direğin altında birisi bekliyor. Kendi kendime düşündüm jetonum düştü. Eyvah Mehmet Akif gelecekti. O mu acaba diye tereddütle yanına yaklaştım. Baktım gerçekten o. Bana çok sert baktı dedi ki “Laf ağızdan bir kere çıkar. Bana gündüz söz verdin. Beni burada bekletiyorsun” dedi. Çok mahcup oldum. Çok üzüldüm. Mehmet Akif, bundan sonra bir şey demeden ayrıldı ve gitti. Uzun süre benimle konuşmadı.”

Daha sonra Hasan Basri Çantay, Mehmet Akif ve Ekmelettin İhsanoğlu'nun babası Mehmet İhsan Efendi ile birlikte Mısır'a gitmek zorunda kaldı. Bunlar yayınlanmayan hatıralardır.” cevabını vermiştir.

- Hocam, mülakatımız esnasında öğretmenlerinizden Seyyid Ahmet Arvasi'nin hizmetlerinden bahsettiniz. Başka neler söylemek istersiniz? Sorumuza

- Seyyid Ahmet Arvasi, dersimize 1968-1969'da geldi. Savaştepe öğretmen okulunda öğretmen idi. Parlak bir öğretmen olduğu için yani yetenekli kabiliyetli donanımlı idi. Dolayısıyla Necati Öğretmen Okuluna alıyorlar oraya geldi orada öğretmenlik yapıyordu. Bakıyor ki Balıkesir İmam Hatip Okulu var. Okulumuz henüz lise statüsünde değildi. Zannedersen 1972'lerde lise oldu. Seyyid Ahmet Arvasi demiş ki "İmam Hatip Okulu talebeleriyle tanışmak istiyorum. Buradan ders alacağım. Burada ders isteyeceğim. Oraya verirlerse seve seve giderim." Öğretmenimiz Seyit Ahmet Arvasi ile tanışmak nasip oldu. Allah rahmet etsin. O günden hala defterlerim vardır. Bak, hala hatıra olarak saklıyorum. Van PTT müdürlüğünde görevli kardeşi Tahir Arvasi ile tanıştık. Seyyid Ahmet Arvasi, dersimize girmeye başladı. Psikoloji dersimize giriyordu. Haftada bir iki gün gelirdi. Bize ders verirken güzel veciz sözler söylüyordu. Biz bunları not almayı yetiştiremiyorduk. Necip Fazıl'dan söylediği şu sözü hiç unutmuyorum. "Renkleri ince ince ne anlattırırın köre, konuşun insanlarla akıllarına göre" cevabını vermiştir.

Yaptığımız mülakatlar ve verilen bilgiler bununla sınırlı değildir. Ancak sayfa hacminden dolayı bu kadarla yetinmek istedik. Mülakatların tamamı ve verilen bilgilerin detaylarına farklı bir çalışmamızda değinilecektir.

2.7. Okulumuz ilk mezunlarından Hamdi Döndüren ile yaptığımız mülakat

Hamdi Döndüren hocamız, 1959-1960 öğretim döneminde okulumuzun 106 nolu öğrencisidir. Hamdi Döndüren Hocamızdan gerek okulumuzun banisi Ahmet Karatoprak hoca, gerek Hasan Basri Çantay'ın okulumuz eğitime katkısı ve gerekse okulumuzun ilk öğretmen kadrosunun fedakarane çalışmaları ile ilgili önemli bilgileri öğrenmiş olduk. Hocamızla yaptığımız mülakat şöyledir.

- Hocam kendinizi kısaca tanıtır mısınız? sorumuza;

- "Ben de 1943 yılında bu köyde doğmuşum. 1959'da okulumuza 106 numara ile kayıt yaptırdım. 1966 yılında ikinci mezunlar grubu ile mezun oldum." cevabını vermiştir.

- Hocam Ahmet Karatoprak Hoca'nın okulumuzun inşa etmesi ve okulumuz eğitimine katkıları ile ilgili neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- “Mehmet Karatoprak Hoca, Balıkesir’de çok başarılı bir hoca idi. Karatoprak, Çerkez asıllı, çok şık giyinir, her davranışı ve güzel hatipliği ile bize örnek olurdu. Aynı zamanda Yıldırım Camii’nin de baş imamı idi. Sabah namazına geldiğinde, cami avlusu çevresindeki koğuşların tarafına küçük bir seslenmesi yeterli olur, hepimiz, camide yerimizi alırdık. Çok medeni ve üst düzey yöneticilerle rahat diyalog kurabilen biri idi. Karatoprak Hoca’mızın bizde hiç unutulmayacak hatıraları vardır. Onlardan birini zikrederek, genç kuşaklara örnek olabilir umundayım.

1958 yıllarıydı. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı’na bir ay kala, Karatoprak Hoca’mız, valiliğe gidiyor ve şunu söylüyor. “Bayram günü, bütün ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri Milli Kuvvetler Caddesi üzerinde yürüyüşe katılıyor ve halk tarafından alkışlanıyor. Bunlar Milli Eğitime bağlı resmi okullar. Biz de resmi Kur’an Kursu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı ve Devlet Bakanlığına bağlı resmi eğitim kurumuyuz. Bu milli bayrama bizim öğrencilerimizin de diğerleri gibi yürüyüşe katılma hakkının olması gerekir.” Vali: “Haklısınız ama, sizin öğrencileriniz kıyafeti bu yürüyüşe uygun olmaz.” deyince, Karatoprak: “Resmi geçit için, özel kıyafet diktirmek bizim görevimiz, siz yürüyüşe izin verin, 15 gün içinde kıyafetler hazır olur.” demiş. Yürüyüş için mutabakat sağlanınca, ertesi gün bir terzi yürüyüşe katılacak bütün öğrencilerin ölçüsünü aldı. Hepimize siyah özel birer kat elbise dikildi, birer de şeritli şapka temin edildi. O yıl, seyredenlerin alkışları arasında, liselerin arkasından yürüyüşe katılmıştık. Bu gibi aktiviteler bizim gibi genç kuşaklar için önemli bir moral oluyordu.” cevabını vermiştir.

- Hocam okuldaki öğretmenlerinizle ilgili neler hatırlıyorsunuz? Neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- “İlk İmam Hatip Müdürümüz Fahri Ersin çok medeni ve öğrenci sevgisi dolu bir eğitimciydi. Karatoprak Hoca da ilk yıllarda Kur’an-ı Kerim derslerine geliyordu. Arapça hocamız, merhum Ahmet Gürtaş alanında örnek bir hocamızdı. Bize hem klasik hem modern Arapçayı lise sona kadar canlı örneklerle öğretmişti. Emsile, bina, avamıl’de fiil çekimlerini medrese usulü öğrenmemiz, Yüksek İslâm Enstitü döneminde

bile önümüzü açmıştı. Daha sonra Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'ne geçen hocamızla, 1976 yıllarında beraber hocalığımız olmuştu.” cevabını vermiştir.

- Hocam Hasan Basri Çantay ile ilgili bir hatıranız oldu mu? Bunu bizimle paylaşabilir misiniz? sorumuza;

- “Balıkesir’in yetiştirdiği, önemli ilim adamlarından Hasan Basri Çantay’la ilgili bir hatıramı da zikretmeden geçmek uygun olmaz. Çantay Hoca’yı sanırım bayram ziyareti için, dört beş kişi gitmiştik. İl Müftüsü Mehmet Emre, İmam Hatip’ten Mücteba Hoca’mız ve bir iki arkadaşımız daha vardı. Hasan Basri Hoca’nın evinde çaylar içilirken, ibadetlerle ilgili bir konu açılınca üstat şöyle demişti: “İbadetlere sonradan yapılacak ilaveler bidattir, ancak bugün, bilindiği gibi bütün camilerde, müezzinler akşam namazı dışında dört vakit namazlarda, farz için kamet getirmezden önce, üç defa ihlas suresini okuyorlar. Bunun Hz. Peygamber döneminde okunduğuna dair bir delil yoktur. Diğer yandan bunların okunma sebebi, sonradan gelen ve sünneti kılmakta olanların, farza başında yetişmesi diye açıklanır. Halbuki, “Kur’an okunduğu zaman, onu dinleyin ve susun, umulur ki size merhamet edilir.” (A’râf, 7/204) ayetine göre, o namaz kılmakta olan kişi, namaza mı devam edecek, müezzinin okumakta olduğu Kur’an’ı mı dinleyecek? Burada bir çelişki oluyor. Ben müftü olsam, ilan edip, müezzinlerin ihlas okumasını kaldırırdım. Ancak o zaman bana komünist müftü mü derler, bunu bilemem.” demişti.

İkinci bir konu da, Balıkesir’de Hasan Basri Çantay adına yapılan ilk caminin duvarları çok sade idi, hiçbir yazı veya levha yoktu. Bu konu açılınca, “Camilere, karmaşık, süs yazılarının hattat adı altında okunamayacak şekilde, birbirine örülmüş ve süslenmiş uzun yazılar veya manası falan olmayan levhaların, israf kapsamına girdiğini düşünüyorum.” demişti. Dayandığı delil şuydu: “Kur’an’ın yazılmasından amaç rahat okunabilmesidir. Sırf süs olsun, fazilet olsun diye, okunamayacak kadar küçük yazıyla veya karışık süslü yazıyla yazılan ayet ve surelerin yazılması alimler tarafından mekruh görülmüştür.” cevabını vermiştir.

okumak için İstanbul'a gittim. Orada amcam vardı. İstanbul'da çalışıyordu ama Balıkesir Havran'a yerleşmişti. Yalnız usul sistem iyi bilmediğimiz için ve bize yol gösterecek bir kimse de olmadığı için biz geç kalmışız. 12. ayda gittik. Okullar kabul etmedi. Camilerde de kalamadık. Okuyacak yer bulamadık. Bize "Geç kaldınız hiçbir okul sizi kabul etmez. Bu yıl gidin önümüzdeki yıl okullar açılmadan gelin o zaman okul sizi kabul eder okursunuz" dediler. Amcamla beraber İstanbul'dan Balıkesir Havran'a geçtik. Sonra da Yılbaşı tatili geldi. 1959 yılına girdik. Bari bir Kur'an kursunda kalayım dedim. Ocak ayının ilk haftasında Havran, Edremit ve Ayvalık'ta kalacak Kur'an kursu aradık bulamadık. Balıkesir'i de gezip dolaştık hiçbir yerde yer bulamadık. Amcam da ben de çok üzölmüştüük. Amcamın izni bitmişti. İstanbul'a dönüyordu. Beni de Yıldızeli'ne gönderecekti. Balıkesir'e geldik. Amcam bir arkadaşına uğradı. Hafız Ali Âşık Efendi. Bizi dinleyince öyleyse kalkın gidelim dediler. Yıldırım Camii'nde kayıtları yapıyorlar. Hemen beni orada 77. sıraya kayıt yaptırdılar. Kaydımızı yaptıktan sonra amcam ve Hafız Ali Efendi "hayırlı olsun" dediler. Kur'an kursunun hocası Mehmet Karatoprak Hoca'ya teslim ettiler. Sonra ismi Ahmet Hoca oldu. Sene sonuna kadar da yeme içme ve yatma parası 30 TL idi. Parayı da yatırdılar. Hafız Hoca Efendi ile gidip amcamı otobüse bindirdik. Amcam gitti. Ben kaldım. Cevabını vermiştir.

- Hocam kaç şube ile başladınız. Kaç şube ile bitirdiniz? sorumuza;

- "Bugün de Burhan'la (Güler) görüşmeler yaptık. Hatırımda kaldığı kadarıyla Balıkesir İmam Hatip Okulunu 85 kişiyle açtık. Tabi bir kısmı elendi, bir kısmı okulu bıraktı. İlk kayıtlılardan bizler vardık. İlk mezun arkadaşlarımızın çoğu rahmetlik oldu. Bu sene başına kadar da sağ kalan 11 kişi idik. Ocak ayında Yüksel Haşal rahmetli olunca 10 kişi kaldık. A ve B olmak üzere iki sınıf devam etti. İki şube olarak başladık, iki şube olarak bitirdik. Ancak dediğim gibi aralarda bırakanlar oldu. Ortaokuldan sonra başka okula geçenler oldu. "cevabını vermiştir.

- Hocam, Hasan Basri Çantay Hazretleriyle ilgili biraz bilgi verebilir misiniz? sorumuza;

- "Hasan Bari Çantay'a bayramlarda, kandillerde gider, onun elini öperdik. Nasihatlerini dinlerdik, bize çay ikram ederdi. Hocam biz yapalım, derdik. "İşime karışmayın" derdi.

Çayları kendisi ikram ederdi. Sene 64'te vefat etti. 64'te son gidişimiz oldu zaten. Bir gün demişti ki "Ah, ah evlatlar ben ölümü sevmiyorum. Ölmeyi de hiç istemiyorum. Sakın ha aklınıza gelmesin ki bizim hoca ölümden korkuyor da onun için istemiyor veya sevmiyor. Yok, yok ölüm korkulacak bir olay değil, o bir değişim. Yalnız daha başka eserlerim var. Daha yapacaklarım var. Aaah.. onlar yarım kalır diye endişe ediyorum." demişti. Hasan Basri Çantay okulun açılışında geldi. 27 Aralık Akifi Anma Törenlerinde geliyordu, konuşma yapıyordu. İstiklal Marşı'nın yazılışını, kabul edilmesini bize anlatıyordu. O zaman Balıkesir Müftüsü Mehmet Emre idi." cevabını vermiştir.

- Hocam, Hafız Ahmet Karatoprak Hoca ile ilgili biraz bilgi verebilir misiniz? İlmi yönü, sizi yetiştirmesi nasıldı? Derslerinize girdi mi? sorumuza;

- "Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun, Hafız Ahmet Karatoprak, biz Mehmet Karatoprak derdik. İlk Kur'an'ı Kerim hocamız O'dur. Dernek başkanıydı. Bize emeği geçenlerdendir. O, okulun manevi mimarıdır. Ona çok şeyler borçluyuz. Allah rahmet eylesin. Bende de bir kitapçığı var. Hocamız, Hafız Ahmet Karatoprak otoriter, sert mizaçlıydı. Okulla ilgili çok güzel çalışmaları vardı. Talebeler üzerinde çok büyük emekleri vardır. Camideki imamlığı çok güzeldi, kendisi hafızdı. Gönenli Mehmet Efendi'nin talebelerindendir. Gerçek bir hizmet ehliydi. Çalışkandı, çalıştırıyordu; verdiği emeğin karşılığını almak isterdi. Çalışmayanları döverdi, herkes ondan korkar ama aynı zamanda onu severdi. Çünkü verimli biriydi. İki sene Kur'an-ı Kerim dersimize girdi. Sonradan öğrendik ki meğer ilkokul mezunu bile değilmiş. Ama Gönenli Mehmet Efendi'nin rahle-i tedrisatından geçmiş ve kendini iyi yetiştirmiş biri idi. İlimle mücehhez idi. Valilik oluruyla görev vermişler. Tabi o zamanlar öğretmen yok o yüzden valilik oluruyla görev verilebiliyordu. Kayseri Yüksek İslamı kazandım. 300 kişiden 80 kişi kazanmıştı. Daha sonra bizi sözlü imtihana çektiler. İlk önce Kur'an 1 Kerim'den daha sonra Hadisten ve sonra da Tefsir en sonunda da Arapça. 3 tane komisyon kurdular. Kur'an 1 Kerim komisyonunun önüne vardık sıra geldi. Okudum güzel de oldu. "Haydi bir daha oku" dediler. Ondan sonra okurken biraz açıldım. Arapça komisyonu ve Hadis komisyonunda görevli hocalar sesi duyunca komisyonu bırakıp beni dinlemeye geldiler. Kur'an-ı Kerim komisyonu tebrik etti. Teşekkür ettiler. Sonra sordular "Sen bu ağzı bu

usulü nerden aldın?.” Dedim ki Balıkesir’de Mehmet Karatoprak Hocamız vardı onu dinleye dinleye bu tavrı kazandım. Kur’an-ı Kerim hocamızda oydu dedim. Orada da Karatoprak hocamızın emekleri semeresini verdi. Allah rahmet eylesin.” cevabını vermiştir.

- Hocam Mesleki çalışmalar ile ilgili neler hatırlıyorsunuz? sorumuza;

- “Cuma günleri köylere ekip olarak gidip hutbe okuyorduk. Mesela ben İmam Hatip’in 4. sınıfındayken Yıldırım Camiinde cuma namazı kıldırıldım bir hutbe okudum. Bir ara okullar arası bir bilgi yarışması açtılar. Orada da komisyon sol kesimin elindeymiş bizi mağlup gösterdiler. Hâlbuki bizimkiler rakipleri ezdi geçti fakat komisyon bize vermedi. Rakiplerimizi galip gösterdiler.” cevabını vermiştir.

2.9. Okulumuz ilk kayıtlı ve ilk mezunlarından Nevzat Aşık ile yaptığımız mülakat

Nevzat Aşık hocamız, okulumuzun 22 nolu ilk kayıtlı ve ilk mezun öğrencilerinden ve okulumuz tarihinin ilk okul birincisidir. Hocamızın verdiği bilgiler okulumuz açısından değer taşıdığı gibi tarihi birer vesika olarak da tarihteki yerini alacağına inanıyoruz. Hocamızın okul yıllarındaki mesleki performansı, Hasan Basri Çantay’ın sohbetlerine katılması ve diğer öğretmenlerimizle ilgili verdiği malumat okulumuzun tarihi açısından önem arz etmektedir. Yaptığımız mülakat şöyledir.

- Hocam okula nasıl başladınız? Bu süreçten biraz bahseder misiniz? sorumuza;

- Ben Balıkesir merkez Ovaköy’deki İlkokulu bitirdikten sonra Haziran 1958’de rahmetli babam, beni elimden tutarak merkezde bulunan Eski Cami Kuran Kursu’na kaydettirmek için getirdi. Kurs bahçesinde Hafız Mehmet Karatoprak²² Hoca ile karşılaştık. Babam, kurs hocası olan hocamıza Mehmet Bey, Nevzat benim oğlum onu hafız yapmak için size teslim etmek istiyorum dedi. Hoca da “Şu idare odasından lazım gelen eşyanın yazılı olduğu listeyi alın, tamamlayın kaydını yapalım” dedi. Eşyalar da; bir takım elbise, bir çift ayakkabı, iki adet gömlek, iç çamaşırı, çorap, havlu, sağlık raporu.. Biz

²² O dönemlerde Ahmet Karatoprak Hoca’nın adı kardeşi ile aynı yazılmıştır. Bu yanlış yazım 1960’larda tashih edilmiştir.

bunları hazırlarken önce sağlık raporunu alıp kaydı yaptırmamızın daha uygun olacağını düşünerek Yeşili Caminin giriş salonunda bulunan sağlık ocağına gittik ve müracaat ettik. Sağlık memuru babama “oğlanı nereye vereceksin” dedi. Babam “Kur’an Kursuna vereceğim” dedi. Memur bey “Sakin oraya verme taş çatlasa 120-140 liradan fazla para alamaz.” dedi. Babam “Oğlan benim istediğim yere veririm. Ben akıl almaya gelmedim rapor almaya geldim.” dedi. Raporu aldık kaydımızı yaptırdık.” cevabını vermiştir.

- Hocam biz Ahmet Karatoprak Hoca diyoruz. Siz Mehmet Karatoprak Hoca diyorsunuz. Ahmet Karatoprak Hoca’dan biraz bahseder misiniz? sorumuza;

- “Mehmet Karatoprak Hoca’mız çok güzel Kur’an okuyor, çok güzel konuşuyordu. Hutbeleri harika idi. Otoriter, disiplinli, ancak çok sert bir yapısı vardı. Beş vakit namazı hocalarımızın arkasında kılardık. Ben çok memnundum. Onun o güzel sesine o güzel kıraatine hayranım. Hele sabah namazında okuduğu Fetih, Rahman, Vakıa, Nebe, Hucurat.. surelerini o yanık sesiyle büyümlü bir ihlas ve samimiyetle saba makamı ile okuyuşu, ben çok etkilemiştir. Velhasıl ben de büyük bir mutluluk ve hatıra olarak yaşamaktadır. Mehmet Kara Toprak hocam ve kursla ilgili şu iki büyük hatıramı da kaydetmek isterim: Babam bir gün hocamıza hediye olarak bir bakır bakraç manda yoğurdu getirdi. Evinin kapısını çaldı ve “Kızım size yoğurt getirdim ben Ovaköy’den Aşık Ahmet” dedi. “Amca Mehmet Bey’in haberi var mı?” dedi hanımı (Allah kendilerine hayırlı ömürler versin. Hala sağdır). Babam “yok” dedi. Dedi ki “Siz kendisine söyleyin o al derse ben o zaman alırım.” dediler. Bir de her sabah kursta yaptığımız mıntika temizliği ve hocamızın emirleri ile öğrendiğimiz yerleri kirletmeyerek temiz tutma alışkanlığı. Yani Resulullah (sav)’in asırlar önce yetiştirdiği, “أماطة الأذى عن الطريق” sünneti.” cevabını vermiştir.

- Hocam, Burhan Güler hocamızla mülakat yaparken Balıkesir’de bir imam hatip okulunun açılması konusunda Ahmet Karatoprak hoca’nın bir gençle yaşadığı diyalogu hatırlattılar. Bu olayı da en iyi sizin anlatabileceğinizi söylediler. Olay nasıl oldu? Biraz bahseder misiniz? sorumuza;

- “Evet, Hafız Mehmet Karatoprak (1922-2008) Hoca’mız bir gün kursta okuyan bütün talebeleri büyük dershanede topladı ve şöyle bir konuşma yaptı:

Gençler ben çarşıda bir arkadaşın dükkanında sohbet ederken bir gençle karşılaştım. Dinden ve din görevlilerinden bahsederek aleyhinde konuşuyordu. Gericilik ve gericiler gibisinden.. Ben de din gericilik değildir, din adamları da gericidir değildir dedim. Tartışma uzarken bu genç “Amca sen ne iş yapıyorsun?” diye sordu. Ben de din adamıyım dedim. “Ne mezunusun?” dedi. Ben de : “İlkokul mezunu bile değilim. Bize okulda okumak nasip olmadı.” dedim. Döndü bana “Tamam o zaman din adamları gericidir diyorum.” Sen “değildir diyorsun. Bak ben 21 yaşımdayım. İktisadi İdari İlimler Akademisi 2. sınıfta okuyorum Sen ise ilkokul mezunu bile değilsin.” Dedi. Ben de elimle omzuna dokunarak haklısın evlat dedim. Karatoprak Hoca bu olaydan sonra Eski Cami Kur’an Kursu Derneğini topluyor durumu anlatıyor ve birlikte İmam Hatip Okulu yaptırma ve Yaşatma Derneği kuruyorlar. Şimdilerde Merkez İmam Hatip Lisesinin bulunduğu yer tarla idi. Çalışmalar başlıyor. 1956’da yapımına başlanan ve arsanın ortasında bulunan ve bizim de içinde 7 sene okuduğumuz okul binası 1958’de bitiyor açılışı da 9 Ocak 1959’da yapıldı.” cevabını vermiştir.

- Hocam Ahmet Karatoprak Hoca’nın Balıkesir’de bir imam hatip okulunun açılması için vali beye gittiğini duymuştuk. Bu konu ne söylemek istersiniz? sorumuza;

- Okulun açıldığı ilk gün merasim yapılmıştı. Biz de sıraya girmiş programı takip ediyoruz. Sayın Valinin konuşması dikkatimi çektiği için birkaç cümle ile mealen aktarıyorum. Vali beyin anlattığına göre, bir gün bir din görevlisi imamın kendisiyle görüşmek istediği özel sekreteri tarafından kendisine bildirilmiş o da buyur etmiş. Vali bey bir de bakmış ki takım elbiseli, kıravatlı, fotörü elinde genç bir imam içeriye girmiş, hayretler içerisinde kalmış. Meğer o, imam denince bambaşka bir kıyafette birini bekliyormuş. Karatoprak Hoca, düzgün Türkçesi ile aydın din adamlarına ihtiyaç olduğunu, kendilerine böyle tahsil nasip olmadığını ancak aydın din adamlarını yetiştirmek için Balıkesir’de bir İmam-Hatip Okulu açmak istediklerini arz etmiş ve destek istemiş. Vali Bey de memnun olmuş ve “Hay hay demiş.” Vali Bey sonra döndü “sözü Mehmet Bey’e bırakıyorum o konuyu size daha iyi anlatacaktır.” dedi.” Cevabını vermiştir.

- Hocam okula nasıl başladınız? Ne bekliyordunuz nelerle karşılaştınız? Biraz bunlardan bahsedebilir misiniz? sorumuza;

- “Dersler 09 Ocak 1959’da başladı. Resmi kayıtlara göre 72 öğrenci ile birinci dönem not almadan ikinci dönemi okumuş olduk. Okulla ilgili önceden hiç bilgilendirme olmadığı için şaşkınlık geçirmeye başladım. Matematik, Fransızca, sosyal bilgiler, fen dersleri.. vs. Arapça, Kur’an-ı Kerim, Siyer.. Biz, o günün tabiri ile, Arabiyat dersleri okuyacaktık diye biliyorduk. Bir kısım arkadaşlar bıraktı. Ben de intibak edemedim. Nerede ise bütün derslerim zayıf. Okul binasının arkasına geçtim, epey ağladım. Bu işi başaramayacağım, okulu bırakmaya karar verdim. Nasıl olsa babamda “okuma! yedi sene biter mi demiyor muydu?” derken aklıma şöyle bir şey geldi:” Tamam bırakacaksın da, peki Hacı Hüseyin amca ile Hacı Halilağa amcaya ne diyeceksin?” diye düşündüm. Çünkü onlardan birincisi “Nevzat Efendi, sen hacı müftü efendi gibi olursun” diyordu. İkincisi de “Çerkez Nevzat sen bu sesle rahat Paşa Camiine müezzin olursun.” diyordu. Ayıp değil mi? Neyse bu problemler içinde öğretmenlerimin de yardımı ile zar zor sınıfı geçtim şükür. Orta ikinci sınıfa başladık, ilk defa Ankara İlahiyat Fakültesi’nden kadrolu öğretmenler geldi. Kendisini Mücteba Uğur, Arapça öğretmeni diye tanıttı. Yakışıklı, takım elbiseli, kravatlı, hattat.. ilk kez tahtaya yazdığı Arapça yazılara hayran oldum. Çok güzel konuşuyordu. Bizlere sevgi ile şefkatle bakıyordu. İşte benim okula ve derslere bağlılığım bu hocamız sayesinde oldu diyebilirim.” cevabını vermiştir.

- Hocam Hasan Basri Çantay’ın okulumuza olan ilgisi ile ilgili neler söylemek istersiniz? sorumuza;

- “Hasan Basri Çantay’ın sohbetlerine giderdik. Bir gün bana Arapça hocanız kim diye sordu. Ben de Mücteba Uğur Hocamız deyince “Mücteba Uğur iyi bir hocadır” dedi. Benim de hususu ilişkilerine gelince, Mehmet Akif gecelerinde fotoğraflarda görüldüğü gibi Hasan Basri Çantay hocamızın huzurlarında İstiklal Marşı, Çanakkale Şehitleri ve Bülbül şiirlerini ben okurdum. Hasan Basri Çantay, Mehmet Akif’in en yakın arkadaşı ve dostudur.” cevabını vermiştir.



Adı ve soyadı	Nevzat Aşık
Babasının adı	Ahmet
Doğum yeri	Oraköy
Doğum yılı	1966
Okul numarası	22
İmtihana birtaraplı öğretim yılı ve dönemi	1961 - 1962
Kısa süreli parantez gitti okuduğu	Yaz
Okuduğu yabancı dil	Fransızca
Diplomayı veren okul	Balıkesir İmam-Hatip Okulu



TÜRKİYE CUMHURİYETİ MAARİF VEKÂLETİ İMAM-HATİP OKULU

Birinci Devre Diploması

Diploma No: 5 Diploma derecesi: BEKİYİ

Ahmet Oğlu Nevzat Aşık

Bitirme imtihanını başarıyla İmam-Hatip Okulu Birinci Devre diploması almağa hak kazanmıştır.

2 / VII / 1962

Maarif Müdürü

2001 Ali İsmail



Okul Müdürü

2001 Ali İsmail



(Şekil No: 103)



Adı ve Soyadı	Nevzat Aşık
Baba Adı	Ahmet
Doğum Yeri	Oraköy
Doğum Yılı	1966
Diplomayı veren Okul	Balıkesir İmam-Hatip Okulu
İmtihana birtaraplı öğretim yılı ve dönemi	1964-1965 Yaz
Yabancı medenî kıyaset	761 yıl



TÜRKİYE CUMHURİYETİ MAARİF VEKÂLETİ İMAM-HATİP OKULU

İkinci Devre Diploması

Diploma numarası: 4

Ahmet Oğlu Nevzat Aşık

İmam-Hatip Okulu Birinci Devre öğrenimini bitirip Kur'an Kerim ve Tefsiri, Arapça, Fıkıh, Kelâm, Tarih, Dinler Tarihi, İslâm Tarihi, Hadis, Psikoloji, Sosyoloji ve Din Sosyolojisi, Felsefe ve İslâm Felsefesi, İslâm ve Türk Sanatları, Türk Dil ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Fizik, Kimya, Biyoloji ve Sağlık Bilgisi, Matematik (Geometri-Cebir), Kozmografya, Beden Eğitimi, Farsça, Yabancı Dil, Millî Savunma derslerinden imtihan geçirek Bekiyi derece ile İmam-Hatip Okulu İkinci Devre diploması almağa hak kazanmıştır.

1 / VII / 1965

Maarif Müdürü

2001 Ali İsmail



Okul Müdürü

2001 Ali İsmail



(Şekil No: 112) İmam-Hatip Okulu için

Nevzat Aşık'a ait 1. Devre ve 2. Devre diplomaları

Sonuç

Çalışmamız alanında yapılan Türkiye'de ilk çalışmadır. Çalışmada Balıkesir Darü'l-hilafeti'l-aliyye Medresesinin devamı olan Balıkesir İmam ve Hatip Mektebi ile ilgili araştırmalarımız derinleştirilmiştir. Elde ettiğimiz belgeler ilk defa kamuoyuyla paylaşılmaktadır. Yaptığımız Mülakatlar okulumuzun ilk mezunlarından hayatta olan on hocamızla yapılmıştır. Ancak sayfa hacminden dolayı hocalarımızdan altı kişinin mülakatı çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmada yer

verilen diğerk üç kişi ise okulumuzun ikinci ve üçüncü dönem mezunları olup okulumuz tarihinin en yakın şahitleridir.

Yapılan mülakatlarda okulumuzun tarihi ile ilgili önemli veriler tespit edilmiştir. Okulun tarihi ile ilgili bilgiler kulaktan duyma bilgiler yerine bizzat olaya şahit olanların diliyle birinci kaynaktan verilmiştir. Bu mülakatların Balıkesir'in eğitimine ve kültürel mirasına katkı sağlayacağı öngörülmüştür.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Balıkesir İmam ve Hatip Mektebinin, milli mücadele öncülerinin yer aldığı bir öğretmen kadrosuna sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu kadroda yer alan bazı öğretmenler sonradan milletvekili seçilerek Balıkesir'in eğitimine farklı cihetlerde katkı sağlamışlardır.

Okulumuzun 1958'de ikinci açılışıyla birlikte Balıkesir ve Türkiye eğitimine katkısı kaldığı yerden devam etmiştir. Okulumuz hem bulunduğu bölgeden hem farklı bölgelerden gelen öğrencilere eğitim hizmeti vermiştir. Binlerce öğrenci yetiştirmiş, bu öğrenciler memleketin her yerinde ve her kademede hizmet vermektedirler.

Balıkesir İmam Hatip Lisesinin yüz yıllık tarihi ile ilgili yapılan çalışmalar, henüz bizim yaptığımız çalışmalarla sınırlıdır. Yüz yıllık tarihi geçmişe sahip bir okulla ilgili yeni çalışmaların yapılması bir ihtiyaç olarak yerini korumaktadır.

Kaynakça

Arşiv. Balıkesir İmam Hatip Lisesi Arşivi

Arşiv. Balıkesir Lisesi Arşivi

Arşiv. Balıkesir Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi

Aşık, Nevzat (2022). 20 Ekim, Muhammed İbrahim Tepe, Mükail Dalmış, Balıkesir

Aydın, Ahmet (2022). 27 Aralık, Muhammed İbrahim Tepe, Mükail Dalmış, Balıkesir

Ayhan H. (2012). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.22

Balıkesir Gazetesi, 08 Eylül 1958 tarihli nüshası

Balıkesir Postası, 27 Ocak 1959 tarihli nüshası

Değirmenci, Fahrettin (2022). 22 Ağustos, Muhammed İbrahim Tepe, Mükail Dalmış, Balıkesir

- Döndüren, Hamdi (2022). 16 Kasım Muhammed İbrahim Tepe, Mükail Dalmış, Balıkesir
- Gençleryolu (1930), Gençleryolu Dergisi, sayı 30
- Güler, Burhan (2021). 17 Aralık, Muhammed İbrahim Tepe, Mükail Dalmış, Balıkesir
- İlgürel, M. (1992). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.5
- Cumhuriyet Arşivi, CA. 180-09-118-572-/23-28; CA, 180-9-0-118-572-1; CA, 180-09-146-704-1-81; 180-09-196-969-1-100; CA, 30-11-1-0-19-48-12; CA, 30-11-1-0-27- 34-7; CA, 180-09-60-298-1-11
- Mumcu, Emin (2023). 28 Mart, Muhammed İbrahim Tepe, Mükail Dalmış, Balıkesir
- Öcal, M. (2008). Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Künye Defterleri”ne Göre İstanbul İmam ve Hatip Mektebi 1924-1930, Cilt: 17, Sayı: 2, s. 175-232
- Öcal, M. (2021). Öncü 7’ler, Mukaddime, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Öcal, M. (1994). İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları, Ensar Neşriyat. İstanbul
- Salname (1325), Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi, Bursa: Vilayet Matbaası, 1907
- Salname (1926). Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, İstanbul, 174-175
- Sert, Atilla (2022). 07 Ağustos, Muhammed İbrahim Tepe, Mükail Dalmış, Balıkesir
- Temel, Ali Rıza (2022). 12 Ağustos, Muhammed İbrahim Tepe, Mükail Dalmış, Balıkesir
- Türk Dili Gazetesi 09 Eylül 1958 tarihli nüshası
- Türk Dili Gazetesi, 28 Mayıs 1959 tarihli 8293 sayılı nüshası
- Yağmur, Mehmet (2023). 19 Mart, Muhammed İbrahim Tepe, Mükail Dalmış, Balıkesir

BANDIRMA RÜŞDİYE MEKTEBİ

Öznur ATALAN*

Giriş

Osmanlı Devleti'nin en uzun yüzyılı olarak adlandırılan 19. yüzyılda, çağın getirdiği yeniliklere ayak uydurmak ve kaybedilen gücü tekrar tesis etmek amacıyla siyasi, askeri, eğitim, ekonomi ve sosyal alanlarda birçok yenilik art arda yapılmıştır. Yapılan yeniliklerin yoğun olarak tesis edildiği alan ise eğitim olmuştur. Bu yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin eğitimini geleneksel düzeyde eğitim veren sıbyan mektepleri ve medreseler oluşturmaktadır. Sıbyan mektepleri, sabi denilen 5 ve 6 yaş aralığındaki çocukların ilk eğitim almaları için açılmış, mahalle camilerinin veya mescitlerin yanında, bazen de mahalle aralarında müstakil eğitim veren okullardır. Burada eğitim veren öğretmenler, başka bir eğitim kaynağı olmadığı için medreselerden mezun olan kişilerden seçilmekteydi. Osmanlı klasik döneminin yükseköğretim kurumları olan medreseler ise Selçuklu Devleti'nden Osmanlı Devleti'ne aktararak bu yüzyıla kadar ulaşmış, Osmanlı eğitim sisteminin en önemli müesseselerini teşkil eden eğitim kurumlarıydı. Medreselere sıbyan mekteplerinde eğitiminin ilk kademesini tamamlamış, eğitimini ilerletmek isteyen öğrenciler kaydolmaktaydı. Medreselerde eğitimini tamamlayan öğrenciler, ilmiye sınıfının; kadı, müderris, müftü, kâtiplik gibi

* Doktora Öğrencisi, (Ordu Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı), oznuratalan1@gmail.com

görevlerinde istihdam edilmekteydiler.¹ Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında medreselerde yetişen öğrencilerin devlet kurumlarında görev almaları sorun teşkil etmezken, zamanla burada verilen eğitim ile mezun olan kişilerin çağın gerektiği düzeyde eğitim almadığı anlaşılmış dolayısıyla devlet kurumlarında daha modern düzeyde eğitim alarak yetişen memurların olması gerektiği mevzusu belirmiştir. Bu eksiklik ve ihtiyaç ise Sultan II. Mahmud döneminde ortaya çıkmıştır. Sultan II. Mahmud, saltanatında gerçekleştirmek istediği reformları uygulayacak ve onları yaşama geçirecek yeterli düzeyde eğitim almış kişilerin yetiştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Özellikle bu konu ile ilgili sultan, 1824 yılında eğitim hakkındaki düşüncelerini içeren bir ferman yayınlanmış, yayınlanan fermanda sultan, eğitimin önemli olduğuna dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Herkes bilmelidir ki Müslümanım diyen herkes, evvelâ İslam'ın şartlarını ve akidelerini öğrenip bilmesi lazımdır. Bundan sonra Müslüman para kazanmak ve geçinmek için hangi mesleğe girecek ise ona göre hareket etmelidir. Şu hale göre her şeyden evvel Müslüman olan kimse evvelâ dini meselelerini öğrenmeli, dini vecibelerini yerine getirmeli, ondan sonra dünya işlerini öğrenmeye kalkmalıdır. Dünya bilgileri, dini bilgiler yanında ikinci derecede gelecektir. Hal böyle iken zamanında çoğu kimseler, analarının ve babalarının kabahati olarak kendileri cahil kaldıkları gibi çocuklarının da cahil kalmasını düşünmeyip, herkesin rızkını veren Allah'ın büyüklüğünü de göz önüne almayarak ve tevekkül etmeyerek, çocuklarını bu kazanca iştirak etmek istiyorlar. Bu suretle çocukları 5-6 yaşına bastığı vakit onları mektepten alıp sanat öğrenmeye veriyorlar. Bu gibi çocuklar küçük yaştan itibaren cehalet içinde büyüyorlar, okuyup yazmak için hiç heves etmiyorlar.”²

¹ Ayşegül Altınova Şahin, *Osmanlı Devleti'nde Rüşdiye Mektepleri* (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s. 2-5.

² Şahin, *Osmanlı Devleti'nde Rüşdiye Mektepleri*, s.16.

Sultan II. Mahmud, fermanında eğitime çok önem verdiğini belirterek, küçük yaşta çocukların okumayıp gelir elde etmek amacıyla iş peşinde olduklarının kabul edilir bir durum olmadığını açıkça ifade etmiştir. Fermanın üzerine sultan, hem eğitim kurumlarında oluşan rahat tutumu hem de eğitim kurumlarının içeriğinin yeterli olmamasını göz önüne alarak, klasik dönem eğitim kurumlarının yerine, modern düzeyde eğitim veren kurumların açılmasına dair emirlerde bulunmuştur.³ Sultanın emri doğrultusunda Meclis-i Umûr-ı Nafiâ, sıbyan mekteplerinin ıslah edilmesi ve ikinci sınıf olarak bir üst mektebin açılmasına dair⁴ 5 Şubat 1839 yılında bir layiha hazırlamış, hazırlanan layihayada açılacak yeni mekteplerin birinci, ikinci ve üçüncü sınıf olarak eğitime başlaması uygun görülmüştür.⁵ Neticede Osmanlı Devleti'nde sıbyan mektepleri, istenilen düzeyde bir eğitim verememiş ve bu nedenle yeni bir eğitim kurumu gerekliliği olarak birinci, ikinci ve üçüncü sınıf düzeylerinde yeni eğitim kurumları açılmıştır. Mekteplerin açılmasını müteakip Sultan II. Mahmud, mekteplere verilen isimleri beğenmeyerek, yeni açılan mekteplere *mekâtib-i rüşdiyye* ismini vermiştir.⁶ Mektepler için hazırlanan layihanın uygulanması içinde Mekâtib-i Rüşdiyye Nezareti kurulmuştur.⁷ Nezarete İmamzâde Esad Efendi, nezaretin baş kitabetine de Mehmet Latif Efendi tayin edilmiştir.⁸ Aynı zamanda rüşdiyye mekteplerinin içeriğini anlatan nizamnamenin Takvim-i Vekâyi'de yayınlanmasına dair bir hatt-ı hümayûn yayınlanmıştır.⁹ Tüm yapılan çalışmalar neticesinde Osmanlı Devleti'nde rüşdiyye mekteplerinin açılmasına dair karar kesinleşmiş, kısa süre sonra rüşdiyye mektebinin ilk örneği olarak 11 Şubat 1839'da, Sultan Ahmet Camii içerisinde Mekteb-i Maarifi Adli

³ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistem*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980), s.14.

⁴ Muammer Demirel, "Türk Eğitim Modernleşmesinde Rüşdiyye Mektepleri", *Türkler Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), C.15, s.64.

⁵ Kodaman, a.g.e, s.148.

⁶ Takvim-i Vekâyi, 21.Za.1254 1254 (M.05.06.1839), No.176; Mahmud Cevad Şeyh Bin Nafi, *Maarif-i Nezareti Tarihçesi Teşkilât ve İcraatı*, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1338), s.10-20.

⁷ Şahin, *Osmanlı Devleti'nde Rüşdiyye Mektepleri*, s.26.

⁸ Takvim-i Vekâyi, 21.Za.1254 (M.05.06.1839), No.176; Mahmud Cevad, *Maarif-i Nezareti Tarihçesi*, s. 10-20.

⁹ Demirel, *Türk Eğitim Modernleşmesinde*, s. 44.

açılmıştır.¹⁰ Zamanla bu mektep, Maarif-i Adliye ve Ulûm-u Edebiyye adıyla iki şubeye ayrılmıştır.¹¹

Sultan II. Mahmud'un ölümü ve oğlu Sultan Abdülmecid'in tahta geçmesiyle beraber devlette tesis edilmek istenen yenileşme çalışmaları bu dönemde de hız kazanmıştır. Sultan Abdülmecid, eğitim konusundaki tutumunu babasının tutumu ile benzer yönde devam ettirmiştir. Sultan, 1845 yılında Bâb-ı Âlî'yi ziyaret ettiği sırada, Tanzimat Fermanı'nda tasarlanan reformların askeri alan hariç gerçekleşmediğini ifade ederek, devlet adamlarını yapılacak reformları bir an önce yerine getirmeleri konusunda uyarmış, devlet adamlarının eğitim konularıyla kapsamlı olarak ilgilenmesini istemiştir. Kısa süre sonra sultanın eğitim konusunda gösterdiği hassasiyet netice vermiş, böylece eğitimsel meseleleri takip etmesi için Meclis-i Maarif-i Muvakkat kurulmuştur. Mekâtib-i Rüşdiye Nezareti'nin eğitimde istenilen yenilikleri gerçekleştirememiş olması nedeniyle kurulan bu yeni meclis, eğitimde istenilen yenilikleri yapmak üzere faaliyete geçmiştir.¹² Bu dönemde eğitim ile ilgili olarak birde 1846 yılında Mekâtib-i Umumiye Nezareti kurulmuş, nezaret rüşdiye mekteplerin geliştirilmesi, çoğaltılması ve yeni sisteme uygun olarak bir eğitim vermesi meseleleriyle ilgilenmiştir.¹³ 1847 yılında, Mekâtib-i Umumiye Nezareti'nin çalışmaları ile İstanbul'un çeşitli noktalarında rüşdiyeler açılmıştır. Davut Paşa, Bayezid, Üsküdar, Tophane ve Ağa Cami İstanbul'da açılan rüşdiye mektepleridir.¹⁴ İstanbul'da rüşdiye mekteplerinin kurulması yaygınlık kazanınca, Osmanlı'nın sahip olduğu Avrupa toprakları ve Anadolu'da da rüşdiye mektepleri açılmasına karar verilmiş, böylece İskodra, Edirne, Yanya, Berat, Prezrin, Delvine, Sofya, Şumnu, Yenişehir, Selânik, Filibe, Rusçuk, Vidin, Üsküp ve Manastır'da rüşdiye mektepleri açılmıştır. Anadolu'da ise Konya, Ankara, Bursa, Trabzon, Erzurum, Kastamonu ve

¹⁰ Ali Akyıldız, "Mekteb-i Maârif-i Adliyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek: 2, s.236.

¹¹ Açılan bu mektepler, eğitim düzeyi olarak rüşdiye seviyesinde bir eğitim verdikleri için Osmanlı Devleti'nde ilk rüşdiyelere örnek olarak telakki edilmişlerdir. Bkz. Ekmeleddin İhsanoğlu, "Dârülfünûn", İ. A, C.VIII, s.198.

¹² Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim*, s.9

¹³ Tahir Bilirli, "Osmanlı Devleti'nde Modern Eğitim Kurumlarından Rüşdiye Mektepleri: Çaycuma Rüşdiye Mektebi Örneği", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, C.10, S.4, (2021), s.3838

¹⁴ Mehmet Karataş- Abdullah Cengiz, "Ayaş Rüşdiye Mektebi", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 24, (2020), s.6.

İzmir’de birer rüşdiye mektebi açılmıştır.¹⁵ Rüşdiye mekteplerinin açılması hususunda gösterilen çabanın neticesi olarak, Anadolu’da 1869-1876 yılları arasında açılan rüşdiye mektebi sayısı 278’e ulaşmıştır.¹⁶

1.1 Mektebin Açılması

1830 yılına kadar Bandırma, Erdek Kazası’nın Kapıdağ Nahiyesine bağlı olarak yönetilmekte iken, Tanzimat’ın ilanından sonra kaza statüsüne getirilerek Karasi Sancağı’na bağlanmış, bu tarihten itibaren yeni bir idari sistemin getirdiği yükümlülük ile Bandırma’da yeni kurumlar tesis edilmeye başlanmıştır.¹⁷

19. yüzyılın ortalarından itibaren, taşra şehirlerinde rüşdiye mekteplerinin açılmaya başlaması ile Bandırma Kazası’nda da rüşdiye mektebi açılmasına yönelik kararlar alınmıştır. Alınan kararlar ile Bandırma Kazası’na bağlı olarak, Bandırma Rüşdiye Mektebi ile birlikte kaza dâhilinde toplam üç adet rüşdiye mektebi açılmıştır. Bunlardan ilki kazaya bağlı olan, Aydıncık (Edincik) Rüşdiye Mektebi¹⁸ ve yine kaza dâhilinde olan Numune Rüşdiye Mektebi’dir. Bandırma Kazası’nda açılan bu mektepler hakkında arşivde bulunan belgeler kısıtlı olmakla birlikte, Bandırma Rüşdiye Mektebi hakkında arşivden daha detaylı belgelere ulaşmak mümkündür.

Bandırma Rüşdiye Mektebi 1881 yılında açılmış, bu tarihten sonra eğitim hizmetlerine başlamıştır. Aşağıda yer alan tabloda, 1861-1885 yılları arasında taşrada açılan rüşdiye mekteplerinin açılış tarihi belirtilmiş, tabloda Bandırma Rüşdiye Mektebi’nin açılış tarihi de yer almıştır.

¹⁵ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, (Ankara: Pegem Akademi, 2008), s.164; Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, (İstanbul: Eser Kültür, 1977), C. I, s.232.

¹⁶ Cahit Yalçın Bilim, *Türkiye’de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876)*, (Eskişehir: T. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002), s.166.

¹⁷ Süheyla Üçışık, *Bandırma Şehir Coğrafyası* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış, Doktora Tezi, 1998) s.130.

¹⁸ Aydıncık (Edincik) Rüşdiye Mektebi’nin kaç yılında açıldığına dair kesin bir bilgi olmaması ile birlikte, Aydıncık Rüşdiyesi’nden bahseden arşiv belgesinde, 1889 yılında rüşdiye için derslerde kullanılmak üzere talep edilen bir adet kürenin mektebe gönderildiğine dair bilgiye ulaştık. Bu bilgi dâhilinde Aydıncık Rüşdiyesi’nin 1889 yılından önce açıldığı kuvvetle muhtemeldir. Belge için bkz. Osmanlı Arşivi (BOA), *Maarif Nezâreti, Mektûbî Kalemi (MF. MKT)*, Dosya No: 112, Gömlek No: 25, H. 09.M.1307/ M.05.10.1889.

<i>Rüşdiye İsmi</i>	<i>Açılış Tarihi</i>	<i>Rüşdiye İsmi</i>	<i>Açılış Tarihi</i>
Kirmastı	Namalüm	Balat	Meçhul
Adronos	1302	Kebsud	1290
Mudanya	1292	Bilecik	1290
Pazarköy	Meçhul	Söğüd	1289
Mihaliç	1289	İnegöl	1284
Armudlu	1294	Yenişehir	1288
Kumla	1293	Lefke	1278
Umurbey	1288	Pazarcık	1302
Selöz Müslim	1302	Uşak	1289
Erdek	1298	Eskişehir	1285
Edremit	1285	Simav	1297
Havran	1294	Gedos	1288
Burhaniye	1287	Aziziye	Namalüm
Gönen	1295	Sandıklı	1301
Edincik(Aydıncık)	1295	Bolvadin	1299
Bigadiç	1290	Burusa	1300
Bandırma	1297		

Tablo 1: H.1278/1302, (M. 1861/1885) Hüdavendigâr Vilayeti Rüşdiyeleri ve Açılış Tarihleri.¹⁹

Tablodan anlaşıldığı üzere, 1861-1885 yılları arasında taşrada açılan ilk rüşdiye, H.1278 (M.1861) yılında Lefke Rüşdiyesi olmakla birlikte, son açılan rüşdiyeler ise H.1302 (M.1885) yılında Adronos, Selöz Müslim ve Pazarcık Rüşdiye Mektepleridir.

¹⁹ Fatma Kaya Doğanay, Tanzimat'tan Cumhuriyete Rüşdiye Mektepleri (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi), s.160

1.2 Mektepte Okutulan Dersler

Rüşdiyeler için hazırlanan 1869 tarihli Umûmiye Nizamnamesine göre, rüşdiyelerde okutulacak derslerden en fazla Türkçe dersine yer verilmiş, yabancı dil olarak Arapça, Farsça ve devletin modernleşme politikası dâhilinde Fransızca dersi, mektep müfredatında yer almıştır. Buna göre rüşdiye mekteplerinde okutulacak derslerin listesi şu şekildedir:

Derslerin İsimleri	Birinci Sene Haftada(Saat)	İkinci Sene Haftada (Saat)	Üçüncü Sene Haftada (Saat)
Tevcid-i Kuran-ı Kerim Uûm-u Diniyye	3	2	2
Türkçe	7	6	4
Arabî	1	2	2
Farisî		1	2
Fransızca			3
Hesap	2	2	2
Hendese			1
Coğrafya	2	2	2
Tarih		2	2
Malûmat-ı Nâfia	1	2	1
Hüsni Hat	1	1	1
Resim	1	1	1
Toplam	18	20	23

Tablo 2: 1897 Yılında Rüşdiye Mekteplerinde Sınıflara Göre Okutulan Dersler ve Derslerin Süreleri.²⁰

Bu nizamname doğrultusunda Bandırma Rüşdiye Mektebi'nde de okutulan dersler, nizamnamenin işleyişi ile paralellik göstermiş, mektepte okutulacak derslerde nizamnamenin dışına çıkılmamıştır. Nizamname dâhilinde Bandırma Rüşdiye Mektebi'nde de Kuran-ı Kerim (Tecvit), Dini İlimler, Türkçe (Kıraat- İmlâ), Farsça, Matematik, Hendese, Tarih, Coğrafya, Hat Sanatı (Resim), Medeni İlimler, Fenni İlimler, Fransızca dersleri okutulmuştur.

Derus (Dersler)	Birinci Sene	İkinci Sene	Üçüncü Sene
Kuran-ı Kerim	Tilâvet-i Kuran-ı Kerim, Tecvit	Tilâvet-i Kuran-ı Kerim Tatbikat	Tilâvet-i Kuran-ı Kerim Tatbikat
Ulûm-u Diniyye	İkmâl olup müzekkerata devam edilecek		
Türkçe Kavâid Kıraat İmlâ	Harf kısmı ikmâl olunmuşsamüze kkerata devam edilecek, Kıraat ve İmlâ	İkmâl olup müzekkerata devam edilecek	
Farsça Kavâid	“		
Hesab	Bilâ kâmil müzekkerata devam edilecek	Keza	
Hendese	“	Bilâ kâmil müzekkerata devam edilecek	

²⁰ Ali Rıza Gönüllü, Alanya Rüşdiye Mektebi (1861-1913), Erdem Dergisi, Y.2017, S.73, s. 5.

Tarih	Endülüs Hükümeti	Sultan Mahmud Haddi zatı	Kanun-i Cedide
Coğrafya	İran Hükümeti	Hicaz Memleketi	Avusturya ve Macaristan, Halep Vilayeti
Hüsn-i Hat Resim	Tâlim-i Hat	Tâlim-i Hat (Eşgal-i Ecsam)	Tâlim-i Hat Karakalem
Malûmat-ı Medeniyye			
Fransızca		Alfabe	Alfabe
Malûmat-ı Fenniyye		Mesken Bahsi	İkmâl olunup müzekker âtı iştigâl olunmakt adır.

Tablo 2: Bandırma Rüşdiye Mektebi'nin 1907-1908 eğitim yılı tedrisat cetveli.²¹

Tablodan da anlaşıldığı üzere, Bandırma Rüşdiye Mektebi'nde okutulan dersler, dini ilimleri ve pozitif ilimleri içermektedir. Bu açıdan mektep, genç kuşaklara hem dini öğretileri vermeye çalışmış hem de dünyevî olarak fen ve ilimden beslenen bir ders sistemini uygulamaya koymuştur. Böylelikle mektep, kurulmasının gerekliliği olarak modern düzeyde bir eğitim sistemi inşa etme çizgisinden şaşmayarak, modern sivil okul olma yolunda büyük bir adım atmıştır.

²¹ Bandırma Rüşdiye Mektebi'nin 1907-1908 eğitim yılı ders programına ulaşmak için bkz. BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 269, Gömlek No: 72, H.15.R.1328/ M.20.09.1910.

1.3 Mektebin Not Sistemi

Rüşdiye mekteplerinin imtihanları üç şekilde uygulanmıştır. Bunlardan ilki talebenin mektebe kabulünde uygulanan imtihan, ikincisi imtihan-ı husûsî, üçüncüsü imtihan-ı umûmî şeklindedir. Mektepte uygulanan imtihan, iptidâi mektebinden mezun olup, nezaret tarafından onaylı mektep diploması alan öğrenciler için uygulanmamakta, bu öğrenciler rüşdiye mektebine sınavsız olarak kaydolmaktaydı. Diploması olmayan ve diğer sınıflarda eğitimlerini devam ettirmek isteyen öğrenciler sınava tabii tutulmaktaydı. Mektepte uygulanan ikinci sınav olan imtihan-ı husûsî sınavı ise her üç ay sonunda yani kanûn-ı evvel ve mart ayı başlarında, yılda iki defa mektep müdürüyle birlikte her dersin muallimi tarafından yapılmaktaydı. Bahsi geçen sınav tamamlandıktan sonra, sınav yapılan derste nereye kadar geldiği cetvele yazılarak, sınav cetveli müdür ile talim heyeti tarafından mühürlenip, Mekâtib-i Rüşdiye İdaresi'ne gönderilirdi. İmtihan-ı umûmî sınavı da her öğretim yılı sonunda nezâret tarafından tayin edilen yeterli miktardaki mümeyyizler tarafından uygulanmaktaydı.²² Taşra rüşdiye mekteplerinde, resmî programlara uygun olarak alınacak dersler tamamlandıktan sonra, Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nin 155. maddesine istinaden talebelerden sınavlarında başarılı olan öğrencilere muallim, mümeyyiz ve mahalli idarecilerin tasdik ettiği diploma (şehadetnâme) verilmekteydi. Ayrıca öğrenciler burada tamamladıkları eğitimlerini devam ettirmek için idadiye kaydolmaktaydılar. Talebeler, idadi mektebine kayıt yaptırmak için rüşdiye eğitimlerini tamamladıklarına dair aldıkları diplomayı okula teslim ederek, okul kayıtlarını gerçekleştirirlerdi. Bu durum elbet Bandırma Rüşdiye Mektebi içinde geçerli olmuş, mektepten mezun olan öğrenciler, her hangi bir idadiye kayıt yaptırmak için aynı süreçten geçmişlerdir. Aşağıda Bandırma Rüşdiye Mektebi'nden mezun olan bir öğrencinin derslerinden geçer not aldığı liste yer almıştır. Listede öğrencinin derslerinden aldığı notlar sayısal olarak belirtilmiştir.

²² Ercan Çelebi, Taşra Rüşdiye Mekteplerinde Öğrenci İşlerine Dair Bazı Muamelât, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2020, s.991-995, 976-1009.

Esami'yi Şakirdan Öğrencinin İsmi	Hafız Sami Oğlu Hasan Fehmi Efendi
Ülûm-u Diniyye	23
Arabî	25
Farsî	45
Osmanlıca	34
İmlâ	41
Hesap	31
Hendese	37
Coğrafya	30
Tarih-i Osmanî	31
Fransızca	21
Yekûnu (Toplamı)	295

Tablo 3: Mektepten mezun olan bir talebenin idâdiye girmek için aldığı ders notlarının olduğu bir cetvel.²³

1.4 Mektebin Yıllara Göre Öğrenci Durumu

Bandırma Rüşdiye Mektebi'nde kayıt yaptıran öğrencilerin sayılarında yıllara göre değişimler yaşanmıştır. Fakat bu değişimler çok büyük rakamsal farklılıklar şeklinde olmayıp, yıllara göre az sayıda azalma eğilimi göstermiştir. Aşağıdaki tabloda Bandırma Rüşdiye Mektebi'nin H.1311/M.1893-94 yılları ile H.1325/M.1907-08 yılları arasında mektebe kayıt olan öğrencilerin sayıları yer almıştır.

²³ BOA, MF.İBT, Dosya No: 406, Gömlek No: 76-17, H.30.Z.1330/M.10.11.1912.

YILLAR	<i>Bandırma Kazası'na Bağlı Olan Tüm Rüşdiyelerde Okuyan Öğrenci Sayısı</i>
H.1311/ M.1893-1894	77
H.1312/ M.1894-1895	90
H.1313/ M.1895-1896	84
H.1314/ M.1896-1897	76
H.1315/ M.1897-1898	51
H.1317/ M.1899-1900	91
H.1318/ M.1900-1901	88
H.1319/ M. 1901-1902	91
H.1320/ M. 1902-1903	91
H.1321/ M. 1903-1904	80
H.1322/ M. 1904-1905	80
H.1324/ M. 1906-1907	97
H.1325/ M. 1907-1908	91

Tablo 4: H.1311/M.1893-94 Yılı ile H.1325/M.1907-08 Yılları Arasında Bandırma Rüşdiye Mektebi'ne Devam Eden Öğrenci Sayıları.²⁴

Tablo'ya göre Bandırma Kazası'nda 1894 yılı ve 1908 yılları arasında okuyan öğrenci sayılarında senelere göre bazı yıllar azalma olsa da öğrenci sayısı belirli bir sayının üzerinde daima artmıştır. Mektepte öğrenci sayılarının nispeten artarak devam

²⁴ BOA, HVS, H.1311/M.1893-1894, H.1325/M.1907-19.

etmesi, mektebin bölgede eğitim faaliyetlerini aksatmadan devam ettiğini göstermektedir.

1.5 Mektebin Öğretim Kadrosu

Rüşdiye muallimleri, genelde muallim-i evvel (birinci muallim) ve muallim-i sani (ikinci muallim), muallim-i salis (üçüncü muallim) ve hat/rika (yazı) muallimi gibi unvanlara sahip olarak mektepte görev almışlardır. Vilayet merkezlerinde mevcut olan büyük rüşdiyelerde bu muallimlerin hepsi görev alırken, kaza merkezinde açılan rüşdiyelerde çoğu zaman tek bir muallim çalışmış ve yeteneğine göre hat muallimliği görevini vekâleten veya asaleten yerine getirmiştir. Nahiye merkezlerinde veya bazı kazalarda açılan ve öğrenci kapasitesi düşük olan yerlere muallim-i evvel yerine, muallim-i sani olarak adlandırılan muallimler atanmıştır. Fakat mektebin öğrenci sayısı artmaya başladığı zaman, söz konusu muallimler muallim-i evvel derecesine çıkarılarak görevde bulunmuştur. Muallim-i sani olarak görev yapan bir muallim, muallim-i evvel derecesine çıkması için yapmış olduğu hizmetler dikkate alınarak sınava tabi tutulmuş ve sınav sonucunda başarılı olursa muallim-i evvel derecesine yükseltilmiştir.²⁵

1881 yılında açılan Bandırma Rüşdiye Mektebi içinde muallim olarak, yalnızca bir muallim-i evvelin görev yapması istenmiştir. Fakat 1883 yılında birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarının toplam öğrenci sayısı 63'e ulaştınca, mektepte talim ve ders için tek bir kişinin yetişemeyeceği ve verdiği derslerinde etkili olmayacağı düşünüülerek, mektebe muallim-i sani sıfatıyla bir öğretmen tayin edilmesi mektep idaresi tarafından talep edilmiştir.²⁶ Bu bağlamda Bandırma Rüşdiye Mektebi'ne muallim-i evvel olarak Ahmed Hilmi Efendi, muallim-i sâni ise Süleyman Faik Efendi tayin edilmiştir.²⁷

Mektep açıldıktan sonra, mektebin eğitim kadrosunun donanımlı eğitimcilerden oluşturulması için mektebe başvurular yapılmıştır. Mektebe başvuruda bulunan

²⁵ Hatip Yıldız, "Osmanlı Devleti'nde Mülki (Sivil) Erkek Rüşdiye Muallimlerinin Nitelikleri, Hakları ve Sorumlulukları" *Journal of History Studies*, S.6, Nisan: 2014, s. 4-5.

²⁶ BOA, MF.İBT, Dosya No: 41, Gömlek No: 48, H.10.R.1312/M.07.01.1895.

²⁷ BOA, *Hüdâvendigâr Vilâyet Salnamesi (HVS)*, Dosya No: 245, Gömlek No: 246, H.1306/M.1888-1889.

muallimlerden birisi de Aziz Efendi'dir. Aziz Efendi, mektebinin rikâ muallimliğinde görev yapmak için müracaatta bulunmuş, daha sonra Aziz Efendi yoğun iş yaşamından ötürü yaptığı müracaatı geri çekmiştir.²⁸ Fakat Aziz Efendi'nin yaptığı talep kabul olmamış, Aziz Efendi Maarif Meclisi'nin kararıyla Bandırma Rüşdiye Mektebi'nin rikâ muallimliğine tayin edilmiştir. Aziz Efendi'nin tayin kararı meclis şubesinde bildirilerek onaylanmıştır.²⁹

Maarif Meclisi, Bandırma Rüşdiye Mektebi ve rüşdiye mekteplerinde görev alan muallimlerin görevlerinde işin ehli olup olmadığını tespit etmek amacıyla muallimlerin özgeçmişlerini ve hat örneklerini içeren evrakları taraflarına göndermesini mektep idaresinden istemiştir. Bu konuda, mektep muallimlerinden muallim-i sâni olarak görevini devam ettiren Süleyman Faik Efendi, donanımlı eğitimci olduğunu ispat etmek için Maarif Meclisi'nin isteği üzerine hat numunesini ve tercüme-i hâlini (özgeçmiş) meclise göndermiştir.³⁰

Bandırma Rüşdiye Mektebi'nin öğretim kadrosunda zamanla değişiklikler yaşanmıştır. Mektebin kadrosunda değişiklikler genelde muallimlerin tayinleri ya da vefatları üzerine şekillenmiştir. Mektebin kurulduğu 1881 yılından itibaren muallim sanilik görevini yerine getiren Süleyman Efendi 6 Aralık 1900 yılında vefat etmiş,³¹ vefatının ardından bu göreve 1907 yılında İsmail Hakkı Efendi tayin edilmiştir. Fakat İsmail Efendi'nin muallimliği merkezden gönderilen emir doğrultusunda kadro dışı bırakılarak yerine eski muallim-i evvel olan Hasan Tahsin Efendi tayin edilmiştir.³²

Mektebin öğretim kadrosunun dışında, mektebin temizliği ve diğer tüm düzen işlerini yerine getirmek için hademelerde mektebe görevli olarak alınmıştır. Bu hususta Karasi Maarif

²⁸ BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 41, Gömlek No: 48, H.10.R.1312/ M.07.01.1895.

²⁹ BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 136, Gömlek No:75, H.07.C.1321/ M.01.08.1903.

³⁰ BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 41, Gömlek No: 48, H.10.R.1312/ M.07.01.1895.

³¹ Muallim-i Sâni Süleyman Efendi 12 Şaban 1318 yılında vefat etmiştir. Bkz. BOA, *Şûrâ-yı Devlet (ŞD)*, Dosya No: 1045, Gömlek No: 28, H.13.S.1324/ M.03.01.901.

³² BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 249, Gömlek No: 9, H.21.Ra.1325/ M.04.05.1907.

Müdürü'nün talebi ile 1908 yılında Bandırma Rüşdiye Mektebi'ne üç yüz kuruş maaş ile üç hademe istihdam edilmiş, hademeler okulun temizliği ve düzeninden sorumlu tutulmuştur.³³

1.6 Mektepte Muallimlerin ve Talebelerin Derslere Devam Durumları

Anadolu'da kurulması kararlaştırılan rüşdiye mekteplerinin iç işleyişi hakkında oluşturulan nizamnameler ile muallimlerin ve talebelerin mektebe devam durumları net olarak belirlenmiştir. Rüşdiye mektepleri için belirlenen genel kurallarla birlikte muallim, müstahdem ve talebelerin devam durumları, her üç ayda bir tanzim edilen *Hülâsa Cetvelleri*'ne devam ve devamsızlık olarak kaydedilmiştir. Kayd edilen yoklama cetvelleri daha sonra tamamlanarak, Maarif Nezâreti'ne gönderilmiştir.³⁴ *Hülâsa Cetvelleri*, *Muallimîn ve Müstahdemîn Devamlarına ve Şâkirdânın Mevcuduna ve Sairesine Dair Her Üç Ayda Bir Defa Mekâtib-i Rüşdiye Muallimlerinin Maarif Müdürü Vasıtasıyla Nezaret-i Celîleye Takdimine Mecbur Oldukları Hülâsa Cedvelidir*, başlığı altında oluşturulmuştur. Başlığın altında yer alan kısımda, mektep idaresi tarafından doldurulması gereken bölümler olarak, *Mektebin Bulunduğu Kaza, Liva, Vilâyet, Sene, Hangi Ayların Hülâsa Cedveli Olduğu ve Esami-i Muallimîn ve Müstahdemîn* başlıkları yer almıştır.

Hülâsa Cetveli, üç sütun olarak muallim ve müstahdemlerin devam ve devamsızlık durumlarını belirten sütunlardan oluşmakta, bu sütunlarda ayların olduğu kısım yer almakla birlikte, sütunlarda *eyyam-ı devam* ve *eyyam-ı terk* kısımları mektep idaresi tarafından doldurulmaktaydı. Daha alt kısımda ise mektebin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sene talebelerinin mevcut durumlarına dair bilgilerin girilmesi gerekmektedir. Bu kısımda, *Mektebi Terk Eden Şâkirdânın Mikdarı, Mektebe Yeniden Yazılanların Mikdarı ve Yekûn-i Şâkirdân*, başlıkları yer almakta, bahsedilen aylar dâhilinde öğrencilerin durumları bu bölümlere yazılmaktaydı. Son olarak cetvelin mevcut durumu ve ihtiyaçlarını içeren notlar yazılarak, cetvel muallim-i evvel

³³ BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 254, Gömlek No: 54, H.08.Z.1327/M.21.12.1909.

³⁴ BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 42, Gömlek No: 5, H.23.B.1312/M.20.01.1895.

ya da diğer mektep muallimleri tarafından onaylanarak tamamlanmaktaydı.³⁵

Bandırma Rüşdiye Mektebi'nin Hülâsa Cetveli'de bahsi geçen kurallar dâhilinde oluşturulmuş, mektepte görevli olan muallimlerin devam ve devamsızlıkları cetvele işlenmiştir. Bandırma Rüşdiye Mektebi'nde görevli olan muallimlerin devamıyetini içeren 1899 yılı Hülâsa Cetveli, belirtilen kurallar dâhilinde cetvelin oluşturulduğunu kanıtlamaktadır. Mektebin 1899 yılı Hülâsa Cetveli (yoklama) şu şekildedir:

<i>Hüdavendigâr Vilayeti Bandırma Kazası</i>	<i>Sene H. 1317 M.1899</i>	<i>Hangi Ayların Hülâsa cetveli Olduğu</i>	<i>Mart, Nisan, Mayıs Ayları Hülâsa Cetveli</i>
<i>İstihdam Olunan Muallimler</i>	<i>Mart Ayı Devam</i>	<i>Nisan Ayı Devam</i>	<i>Mayıs Ayı Devam</i>
Muallim-i Evvel Hasan Efendi	26	26	26
Muallim Vekili Hafız Hakkı Efendi	4	26	26
Sülûs Muallimi Suuri Efendi	4	4	26
Rikâ Muallim Vekili Mehmet Efendi	4	4	4
Bevvab Hacı Mehmet Ağa	26	26	26

Tablo 5: 1899 yılında Bandırma Rüşdiye Mektebi Muallimlerinin Üç Ayda Bir Verdikleri Yoklama Cetveli.³⁶

Tablodan anlaşıldığı üzere, Bandırma Rüşdiye Mektebi'nde görevli olan muallimlerden bazıları, mart ayında daha fazla devamsızlık yapmıştır. Muallimler, mart ve nisan ayına nispeten mayıs ayında daha az devamsızlık yapmışlardır. Rüşdiyelerde muallim, müstahdim ve talebelerin devam ve devamsızlıklarını içeren bu cetveller ile mektebe devam konusunda hassasiyet sağlanmış, böylelikle mektepte

³⁵ BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 42, Gömlek No: 20, H.24.B.1312/ M.20.02.1895; BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 50, Gömlek No: 7, H.27.N.1313/ M.12.03.1896.

³⁶ BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 121, Gömlek No: 95, H. 23.Ra.1317/ M. 01.08.1899.

yapılacak devamsızlıklarının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu cetvelin devamında yer alan kısımda yine üç aylık bir süre baz alınarak, mektebe devam eden ve mektepten kaydını sildiren talebeler hakkında da bir cetvel oluşturulmuş, oluşturulan bu cetvel ile mektebin mevcut öğrenci sayısı tespit edilmiştir.

<i>Aylar</i>	<i>Mart Ayı</i>	<i>Nisan Ayı</i>	<i>Mayıs Ayı</i>
Mektebi Terk Eden Şakirdanın Miktarı	0	0	0
Mektebe Yeniden Yazılanların Miktarı	2	0	0
Toplam Yekûn Şakirdan	29	29	29

Tablo 6: 1899 Yılı Mart, Nisan, Mayıs Aylarında Bandırma Rüşdiye Mektebinden Ayrılan ve Mektebe Kayıt Yaptıranların Listesi.³⁷

Hülâsa Cetveli'nin devamında bulunan bu cetvelde, 1899 yılı mart, nisan ve mayıs aylarında, Bandırma Rüşdiye Mektebi'ne kayıt yaptıran ve kaydını sildiren öğrencilerin sayıları yer almıştır. Cetvelde, 1899 yılı mart, nisan ve mayıs aylarında toplam 29 öğrencinin olduğu, mektepten ayrılan ya da kaydını sildiren öğrencilerin olmadığı dolayısıyla da mektebin öğrenci sayısını belirli bir seviyede tuttuğu anlaşılmaktadır.

1.7 Mektep Muallimlerinin Ölümleri ile Ailelerine Ödenen Maaşlar

Bandırma Rüşdiye Mektebi açıldıktan sonra muallim-i evvel, muallim-i sani ve rika hocaları mektebe tayin edilerek, görevde bulunmuşlardır. Mektebe muallim-i evvel olarak tayin edilen Ahmet Efendi ve muallim-i sani olarak tayin edilen Süleyman Faik Efendi mektepte uzunca süre görev yapmışlardır. Bahsi geçen muallimlerin görev esnasında vefat etmeleri üzerine aileleri tekaüd (emeklilik) kararnameşi gereğince, kendilerine

³⁷ BOA, MF.İBT, Dosya No: 121, Gömlek No: 95, H. 23.Ra.1317/ M. 01.08.1899.

maaş bağlanması yönünde talepte bulunmuşlardır. Bu konuda H.1315 (M.1897) yılında vefat eden muallimlerden Hacı Ahmed Efendi'nin zevcesi Zehra Hanım, kendisine maaş tahsisinde bulunulması için eşinin yaptığı görev sürelerini belirten bir cetvel ile Karasi Müteferrikalığı'na müracaatta bulunmuş, Zehra Hanım'ın başvurusu kabul edilerek, kendisine 60 kuruş maaş tahsis edilmiştir.³⁸ Yine aynı şekilde muallim Süleyman Efendi'nin H.1318 (M.1900)'de vefat etmesi ile Süleyman Efendi'nin oğlu Ali ve kızları Huriye ve Samiye Hanımlar, Karasi Müteferrikalığı'na kendilerine maaş bağlanması yönünde başvuruda bulunmuşlar, şahısların müracaatları kabul edilerek, Süleyman Efendi'nin çocuklarına 90 kuruş maaş bağlanmıştır.

Kendisiyle Pederinin İsmi	En Sonraki Memuriyeti		
Süleyman Efendi	Bandırma Rüşdiye Muallimliği		
Göreve Başladığı Ay		Sene	Eyyam (Günler)
Kanun-i Sâni 1283	Kanun-i Sâni 1285	2	0
Ağustos 1288	Eylül 1289	3	1
Eylül 1289	Ağustos 1290	1	2
Ağustos 1291	Eylül 1291	1	5
Mart 1296	Mart 1296	2	7
Mart 1297	Cumaziyel Evvel 1312	5	5
Mart 1312	Teşrin-i Sâni 12	5	8

Tablo 7: Süleyman Efendi'nin Görev Sürelerini İçeren, Mülkiye Nezareti Tarafından Tanzim Olunan Hesap Müzekkeresidir.³⁹

³⁸ BOA, Ş.D, Dosya No: 1059, Gömlek No: 51, H.26.Ca.1325 / M.07.07.1907.

³⁹ BOA, Ş.D, Dosya No: 1045, Gömlek No: 28, H.13.S.1324/ M.03.01.901.

1.8 Mektebin İdâdî Mektebine Dönüştürülmesi Yönünde Talep

15 Haziran 1324 (4 Ağustos 1906) yılı ve yirmi beş numaralı tahriratın ek kısmında Bandırma Rüşdiye Mektebi'nin idâdî mektebine dönüştürülmesi yönünde merkezi idâreye bir talepte bulunmuştur. Fakat bölgenin genel yönetiminden sorumlu olan Hüdavendigâr Vali'si, merkeze yazdığı tahriratta, öğrencilerin idâdî mektebinden önce orta öğretim seviyesinden geçmelerinin elzem olduğunu dolayısıyla da bölgede idâdî mektebinin tesisine lüzum olmadığını belirtmiştir. Bu konuda vali, bölgede idâdî mekteplerine ihtiyaç duyulması üzerine mektepler hakkında alınacak kararlar dâhilinde, derhal merkez ile iletişime geçerek konuyu kendilerine bildireceğini ifade etmiştir. Valinin göndermiş olduğu bu tahrirat üzerine Bandırma Rüşdiye Mektebi ilk kuruluş amacı doğrultusunda idâdî mektebine dönüştürülmeyerek, bölgede eğitim faaliyetlerine devam etmiştir.⁴⁰

Sonuç

Bandırma Kazası'na bağlı olarak açılan Bandırma Rüşdiye Mektebi, Anadolu'da açılması istenen rüşdiye mektepleri hakkında alınan karar ile 1881 yılında bölgede açılmıştır. Bandırma Kazası'nda açılan bu yeni mektep, rüşdiyeler hakkında oluşturulan nizamnamelere bağlı kalarak, eğitim işleyişini şekillendirmiştir. Mektebin dersleri, eğitim kadrosu ve talebelere dair her husus nizamnamelere uyularak oluşturulmuştur. Özellikle Osmanlı modernleşmesi bağlamında rüşdiye nizamnamelerinde yer alan ders içerikleri, Bandırma Rüşdiye Mektebi'nin ders programında da yer almış, böylelikle mektepte orta öğretim kademesinde modern düzeyde pozitif ilimlere dayalı bir eğitim vermeye çalışılmıştır. Bu açıdan Bandırma Rüşdiye Mektebi, açıldığı ilk andan itibaren açılış politikasına uygun olarak eğitim faaliyetlerini yürütmüştür. Neticede Bandırma Rüşdiye Mektebi, hem modern eğitim vermesi hem de bölgede ikamet eden çocukların eğitimden geri kalmamaları için eğitimlerini bulundukları bölgede devam ettirmelerine katkı sağlamış, bu katkısını uzun süre devam ettirmiştir.

⁴⁰ BOA, *MF.MKT*, Dosya No: 1076, Gömlek No:27-7, H.16.Ş.1324/M.05.11.1906.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (BOA)

Hüdâvendigâr Vilâyeti Sâlnâmesi (HVS), Dosya No: 245, Gömlek No: 246, H.1306/ M.1888-1889, H.1311/M.1893-1894, H.1325/M.1907-1908; Dosya No: 1076, Gömlek No: 27-7, H.16.Ş.1324/ M.05.11.1906.

Maarif Nezâreti, Mektûbî Kalemi (MFK.MKT), Dosya No: 112, Gömlek No: 25, H.09.M.1307/ M.05.10.1889.

Maarif Nezâreti, Tedrisat-ı İptidâiyye Kalemi (MF.İBT), Dosya No: 16, Gömlek No: 91, H.15.C.1300/ M.23.04.1883; Dosya No: 41, Gömlek No: 48, H.10.R.1312/ M.07.01.1895; Dosya No: 42, Gömlek No: 20, H.24.B.1312/ M.20.02.1895; Dosya No: 42, Gömlek No: 5, H.23.B.1312/ M.20.01.1895; Dosya No: 50, Gömlek No: 7, H.27.N.1313/ M.12.03.1896; Dosya No: 121, Gömlek No: 95, H.23.Ra.1317/ M.01.08.1899; Dosya No: 136, Gömlek No: 75, H.07.C.1321/ M.01.08.1903; Dosya No: 249, Gömlek No: 9, H.21.Ra.1325/ M.04.05.1907; Dosya No: 254, Gömlek No: 54, H.08.Z.1327/ M.21.12.1909; Dosya No: 50, Gömlek No: 7, H.08.Z.1327/ M.21.12.1909; Dosya No: 121, Gömlek No: 95, H.15.R.1328/ M.20.09.1910; Dosya No: 269, Gömlek No: 72, H.15.R.1328/ M.20.09.1910.

Şurâ-yı Devlet (ŞD), Dosya No: 1045, Gömlek No: 28, H.13.S.1324/ M.03.01.901.

Kitaplar- Makaleler

Akyıldız, Ali. “Mekteb-i Maârif-i Adliyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek: 2, ss.236-238.

Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi, 2008.

Bilim, Yalçın Cahit. *Türkiye’de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876)*.Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002.

Bilirli, Tahir. “Osmanlı Devleti’nde Modern Eğitim Kurumlarından Rüşdiye Mektepleri: Çaycuma Rüşdiye Mektebi Örneği”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, C.10, S.4, (2021), s.3835-3852.

Çelebi, Ercan. “Taşra Rüşdiye Mekteplerinde Öğrenci İşlerine Dair Bazı Muamelât”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2020, ss. 976-1009.

Demirel, Muammer. “Türk Eğitim Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri”, *Türkler Ansiklopedisi* C.15, ss. 44.

Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*, C. I, İstanbul: Eser Kültür, 1977.

Gönüllü, Rıza Ali. “Alanya Rüşdiye Mektebi (1861-1913)”, *Erdem Dergisi*, S.73, (2017), ss. 65-88.

İhsanoğlu, “Dârülfünûn”, İ. A, C.VIII, ss. 521-526.

- Karataş, Mehmet - Cengiz, Abdullah. “Ayaş Rüşdiye Mektebi”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.24, (2020), ss.105-116.
- Kaya Doğanay, Fatma. *Tanzimat’tan Cumhuriyete Rüşdiye Mektepleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi, 2011.
- Kodaman, Bayram. *Abdülhamid Devri Eğitim Sistem*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980.
- Mahmud Cevad Şeyh Bin Nafi, *Maarif-i Nezareti Tarihçesi Teşkilât ve İcraatı*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1338.
- Şahin Altınova, Ayşegül. Osmanlı Devleti’nde Rüşdiye Mektepleri. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.
- Takvim-i Vekâyi, 21.Za.1254 (M.05.06,1839), No.176;
- Üçışık, Süheyla. *Bandırma Şehir Coğrafyası*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1998.
- Yıldız, Hatip. “Osmanlı Devleti’nde Mülki (Sivil) Erkek Rüşdiye Muallimlerinin Nitelikleri, Hakları ve Sorumlulukları” *Journal of History Studies*, S.6, Nisan (2014), ss. 1-14.

Ekler:

باندیرما رüşdiye Mektebi'nin H.1326/ M.1907-1908 Eğitim Yılı Derslerini İçeren Tedrisat Cetveli.

درس	برخی سنده	ایکینچي سنده	اوچینچي سنده	مدرسه نظام
قرآن کریم	ندوات قرآن کریم مع فخریه	ندوات قرآن کریم مع نطقات	ندوات قرآن کریم مع نطقات	
عربی دین	آلای الوندی ذکرائه روایم ایلیکم	سند	سند	
تکون خواص	عرض قسیمی آلای الوندی سند	آلای الوندی ذکرائه روایم ایلیکم	آلای الوندی ذکرائه روایم ایلیکم	
قرآن و معاد	قرآن و معاد	قرآن و معاد	قرآن و معاد	
فایده	*	سند	سند	
تقوید	تقوید	تقوید	تقوید	
صاحب	بازگشت ذکرائه ایلیکم سند	سند	سند	
لغت		بازگشت ذکرائه ایلیکم سند	سند	
تاریخ	الکلیه فکوت	سند	سند	
جغرافیا	ایران خلوت	حسبه مکتب	حسبه مکتب	
عسبه خف	تعلیم خف	تعلیم خف	تعلیم خف	
رسم		استقلال اجم	قرع کیم مولد	
مدرسه مانه مدنی		آلای الوندی ذکرائه روایم ایلیکم	رفعه مانه دهریه فانور اسکات سنجین	
فرائض		الطایر	الطایر	
مدرسه مانه فیه	آرینه قبوله	مسلمه یحیی	آلای الوندی ذکرائه استقلال و فقه دهر	

مکتبته دهریه درجه باکو شکرکده و فقه دهریه
باندیرما رüşdiye Mektebi'nin

7

MF.İBT. 269/72

MF.İBT.00269

EK 1: Bandırma Rüşdiye Mektebi'nin H.1326/ M.1907-1908 Eğitim Yılı Derslerini İçeren Tedrisat Cetveli. BOA, MF.İBT, Dosya No: 269, Gömlek No. 7, H.15.R.1328/ M.20.09.1910.

معارف نفوس جیدہ
باندہ شیعہ معلم اسماعیل حسن قزینہ نفوس جیدہ بخ قادرو
فاضلہ برقیہ قزینہ قضاوی بیجا (۱) (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰) (۱۱) (۱۲) (۱۳) (۱۴) (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰) (۱۰۱) (۱۰۲) (۱۰۳) (۱۰۴) (۱۰۵) (۱۰۶) (۱۰۷) (۱۰۸) (۱۰۹) (۱۱۰) (۱۱۱) (۱۱۲) (۱۱۳) (۱۱۴) (۱۱۵) (۱۱۶) (۱۱۷) (۱۱۸) (۱۱۹) (۱۲۰) (۱۲۱) (۱۲۲) (۱۲۳) (۱۲۴) (۱۲۵) (۱۲۶) (۱۲۷) (۱۲۸) (۱۲۹) (۱۳۰) (۱۳۱) (۱۳۲) (۱۳۳) (۱۳۴) (۱۳۵) (۱۳۶) (۱۳۷) (۱۳۸) (۱۳۹) (۱۴۰) (۱۴۱) (۱۴۲) (۱۴۳) (۱۴۴) (۱۴۵) (۱۴۶) (۱۴۷) (۱۴۸) (۱۴۹) (۱۵۰) (۱۵۱) (۱۵۲) (۱۵۳) (۱۵۴) (۱۵۵) (۱۵۶) (۱۵۷) (۱۵۸) (۱۵۹) (۱۶۰) (۱۶۱) (۱۶۲) (۱۶۳) (۱۶۴) (۱۶۵) (۱۶۶) (۱۶۷) (۱۶۸) (۱۶۹) (۱۷۰) (۱۷۱) (۱۷۲) (۱۷۳) (۱۷۴) (۱۷۵) (۱۷۶) (۱۷۷) (۱۷۸) (۱۷۹) (۱۸۰) (۱۸۱) (۱۸۲) (۱۸۳) (۱۸۴) (۱۸۵) (۱۸۶) (۱۸۷) (۱۸۸) (۱۸۹) (۱۹۰) (۱۹۱) (۱۹۲) (۱۹۳) (۱۹۴) (۱۹۵) (۱۹۶) (۱۹۷) (۱۹۸) (۱۹۹) (۲۰۰) (۲۰۱) (۲۰۲) (۲۰۳) (۲۰۴) (۲۰۵) (۲۰۶) (۲۰۷) (۲۰۸) (۲۰۹) (۲۱۰) (۲۱۱) (۲۱۲) (۲۱۳) (۲۱۴) (۲۱۵) (۲۱۶) (۲۱۷) (۲۱۸) (۲۱۹) (۲۲۰) (۲۲۱) (۲۲۲) (۲۲۳) (۲۲۴) (۲۲۵) (۲۲۶) (۲۲۷) (۲۲۸) (۲۲۹) (۲۳۰) (۲۳۱) (۲۳۲) (۲۳۳) (۲۳۴) (۲۳۵) (۲۳۶) (۲۳۷) (۲۳۸) (۲۳۹) (۲۴۰) (۲۴۱) (۲۴۲) (۲۴۳) (۲۴۴) (۲۴۵) (۲۴۶) (۲۴۷) (۲۴۸) (۲۴۹) (۲۵۰) (۲۵۱) (۲۵۲) (۲۵۳) (۲۵۴) (۲۵۵) (۲۵۶) (۲۵۷) (۲۵۸) (۲۵۹) (۲۶۰) (۲۶۱) (۲۶۲) (۲۶۳) (۲۶۴) (۲۶۵) (۲۶۶) (۲۶۷) (۲۶۸) (۲۶۹) (۲۷۰) (۲۷۱) (۲۷۲) (۲۷۳) (۲۷۴) (۲۷۵) (۲۷۶) (۲۷۷) (۲۷۸) (۲۷۹) (۲۸۰) (۲۸۱) (۲۸۲) (۲۸۳) (۲۸۴) (۲۸۵) (۲۸۶) (۲۸۷) (۲۸۸) (۲۸۹) (۲۹۰) (۲۹۱) (۲۹۲) (۲۹۳) (۲۹۴) (۲۹۵) (۲۹۶) (۲۹۷) (۲۹۸) (۲۹۹) (۳۰۰) (۳۰۱) (۳۰۲) (۳۰۳) (۳۰۴) (۳۰۵) (۳۰۶) (۳۰۷) (۳۰۸) (۳۰۹) (۳۱۰) (۳۱۱) (۳۱۲) (۳۱۳) (۳۱۴) (۳۱۵) (۳۱۶) (۳۱۷) (۳۱۸) (۳۱۹) (۳۲۰) (۳۲۱) (۳۲۲) (۳۲۳) (۳۲۴) (۳۲۵) (۳۲۶) (۳۲۷) (۳۲۸) (۳۲۹) (۳۳۰) (۳۳۱) (۳۳۲) (۳۳۳) (۳۳۴) (۳۳۵) (۳۳۶) (۳۳۷) (۳۳۸) (۳۳۹) (۳۴۰) (۳۴۱) (۳۴۲) (۳۴۳) (۳۴۴) (۳۴۵) (۳۴۶) (۳۴۷) (۳۴۸) (۳۴۹) (۳۵۰) (۳۵۱) (۳۵۲) (۳۵۳) (۳۵۴) (۳۵۵) (۳۵۶) (۳۵۷) (۳۵۸) (۳۵۹) (۳۶۰) (۳۶۱) (۳۶۲) (۳۶۳) (۳۶۴) (۳۶۵) (۳۶۶) (۳۶۷) (۳۶۸) (۳۶۹) (۳۷۰) (۳۷۱) (۳۷۲) (۳۷۳) (۳۷۴) (۳۷۵) (۳۷۶) (۳۷۷) (۳۷۸) (۳۷۹) (۳۸۰) (۳۸۱) (۳۸۲) (۳۸۳) (۳۸۴) (۳۸۵) (۳۸۶) (۳۸۷) (۳۸۸) (۳۸۹) (۳۹۰) (۳۹۱) (۳۹۲) (۳۹۳) (۳۹۴) (۳۹۵) (۳۹۶) (۳۹۷) (۳۹۸) (۳۹۹) (۴۰۰) (۴۰۱) (۴۰۲) (۴۰۳) (۴۰۴) (۴۰۵) (۴۰۶) (۴۰۷) (۴۰۸) (۴۰۹) (۴۱۰) (۴۱۱) (۴۱۲) (۴۱۳) (۴۱۴) (۴۱۵) (۴۱۶) (۴۱۷) (۴۱۸) (۴۱۹) (۴۲۰) (۴۲۱) (۴۲۲) (۴۲۳) (۴۲۴) (۴۲۵) (۴۲۶) (۴۲۷) (۴۲۸) (۴۲۹) (۴۳۰) (۴۳۱) (۴۳۲) (۴۳۳) (۴۳۴) (۴۳۵) (۴۳۶) (۴۳۷) (۴۳۸) (۴۳۹) (۴۴۰) (۴۴۱) (۴۴۲) (۴۴۳) (۴۴۴) (۴۴۵) (۴۴۶) (۴۴۷) (۴۴۸) (۴۴۹) (۴۵۰) (۴۵۱) (۴۵۲) (۴۵۳) (۴۵۴) (۴۵۵) (۴۵۶) (۴۵۷) (۴۵۸) (۴۵۹) (۴۶۰) (۴۶۱) (۴۶۲) (۴۶۳) (۴۶۴) (۴۶۵) (۴۶۶) (۴۶۷) (۴۶۸) (۴۶۹) (۴۷۰) (۴۷۱) (۴۷۲) (۴۷۳) (۴۷۴) (۴۷۵) (۴۷۶) (۴۷۷) (۴۷۸) (۴۷۹) (۴۸۰) (۴۸۱) (۴۸۲) (۴۸۳) (۴۸۴) (۴۸۵) (۴۸۶) (۴۸۷) (۴۸۸) (۴۸۹) (۴۹۰) (۴۹۱) (۴۹۲) (۴۹۳) (۴۹۴) (۴۹۵) (۴۹۶) (۴۹۷) (۴۹۸) (۴۹۹) (۵۰۰) (۵۰۱) (۵۰۲) (۵۰۳) (۵۰۴) (۵۰۵) (۵۰۶) (۵۰۷) (۵۰۸) (۵۰۹) (۵۱۰) (۵۱۱) (۵۱۲) (۵۱۳) (۵۱۴) (۵۱۵) (۵۱۶) (۵۱۷) (۵۱۸) (۵۱۹) (۵۲۰) (۵۲۱) (۵۲۲) (۵۲۳) (۵۲۴) (۵۲۵) (۵۲۶) (۵۲۷) (۵۲۸) (۵۲۹) (۵۳۰) (۵۳۱) (۵۳۲) (۵

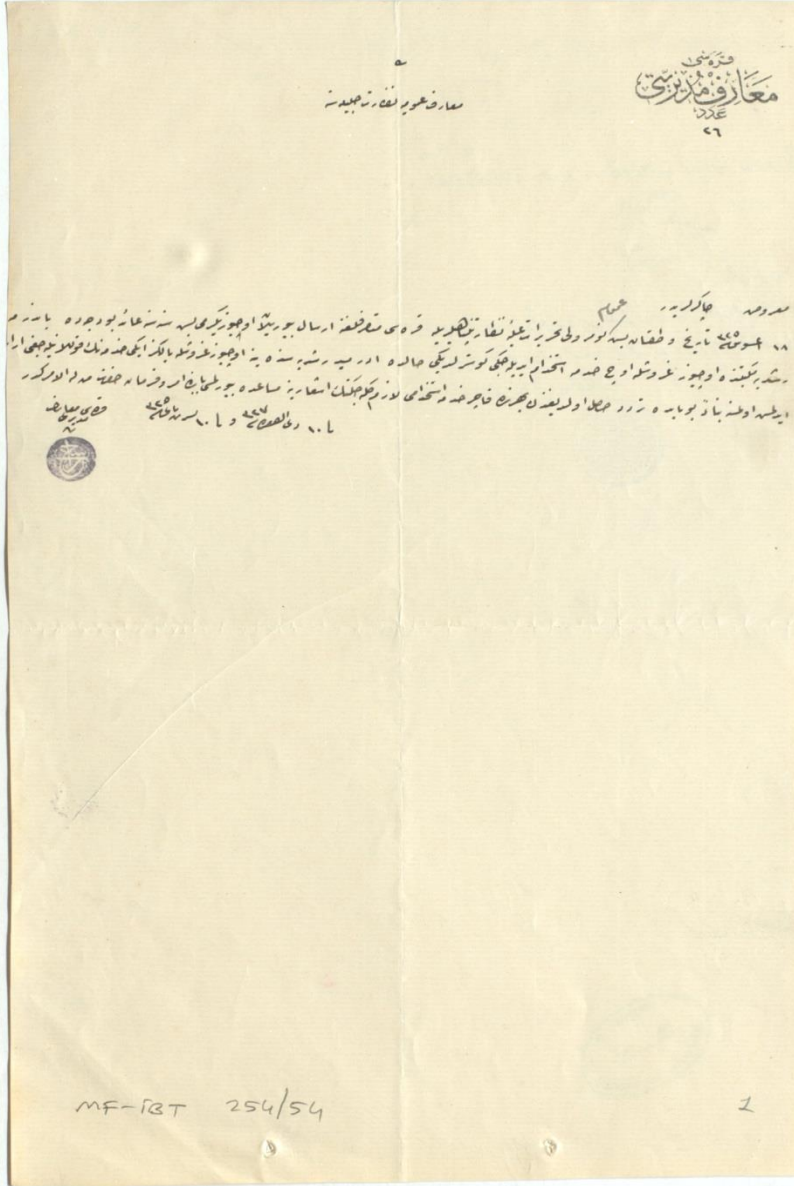
MF-13T.

249/9

1

MF.IBT.00249

EK 3: Bandırma Rüşdiye Mektebi Muallim Sanisi İsmail Hakkı Efendi'nin Kadro Dışı Bırakılarak Yerine Hasan Tahsin Efendi'nin Tayin Edilmesi. BOA, *MF.İBT*, Dosya No: 249, Gömlek No: 9, H.21.Ra.1325/ M.04.05.1907.



MF.İBT.00254

EK 4: Bandırma Rüşdiye Mektebi'ne Yüz Elli Kuruş Maaş ile İki Hademe İstihdam Edilmesine Dair Talep. BOA, MF.İBT, Dosya No: 254, Gömlek No: 54, H.08.Z.1327/ M.21.12.1909.

SABRİ CEMİL BEY'İN KARESİ GAZETESİ'NDEKİ YAZI VE ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Adem POLAT*

Giriş

Eğitim, bir toplumun geçmişiyle geleceği arasında köprü kurarak kültürel mirası aktaran temel öğelerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, bir şehrin eğitim tarihinde öne çıkan isimler, o şehrin kültürel mirasına etki eden önemli figürler olarak değerlendirilmelidir. Karesi'nin eğitim hafızasında özel bir konuma sahip olan Sabri Cemil Bey, Maarif Müdürlüğü görevindeki faaliyetleriyle şehrin eğitim sistemine kalıcı izler bırakan önemli bir eğitimcidir.

Sabri Cemil Bey'in eğitimdeki rolü, öğrenme ortamlarına getirdiği yenilikçi uygulamalar, özgün eğitim politikalarına katkıları, kurduğu yeni okullar ve vilayet genelinde gerçekleştirdiği etkileyici okullaşma atılımları ile belirginleşmektedir. Ayrıca, vilayet gazetesi olarak yayın hayatına devam eden Karesi Gazetesi'nde¹ yayımladığı yazı ve şiirlerle, edebiyat ve sanatın eğitime olan katkısını vurgulayarak çok yönlü bir eğitimci kimliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, Sabri Cemil Bey'in Karesi Maarif Müdürlüğü döneminde eğitim alanına olan katkılarını Karesi Gazetesi'ndeki yazı ve şiirleri perspektifinden ele almaktadır. Sabri Cemil Bey'in Maarif Müdürlüğü sürecindeki faaliyetleri, eğitim tarihindeki konumunu anlamak ve onun eğitimci kimliğini değerlendirmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu makale, Sabri Cemil Bey'in eğitim alanındaki mirasını ortaya koymak ve onun Karesi'nin eğitim hafızasındaki özel yerini daha detaylı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır.

1. Çalışmanın Amacı, Yöntemi, Kapsamı ve Sınırlılıkları

* Bursa Uludağ Üniversitesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, a.adempolat@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5717-0316.

¹ Karesi Gazetesi hakkında geniş bilgi için bk. (Polat, 2022: 11-20).

Araştırmanın Amacı ve Önemi: Bu çalışma, Sabri Cemil Bey'in Karesi Maarif Müdürlüğü döneminde, özellikle Karesi Gazetesi'ndeki yazı ve şiirlerini merkeze alarak eğitime katkılarını detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Sabri Cemil Bey'in eğitim alanındaki etkisi, özellikle Karesi Gazetesi haberlerinden elde edilecek veriler üzerinden analiz edilerek ortaya konacak, bu sayede Karesi'nin eğitim hafızasındaki önemli bir ismin toplumun millî ve manevî motivasyonuna olan etkisi geniş bir perspektifle değerlendirilecektir. Bu yaklaşımla, Karesi eğitim hayatında önemli bir figür olan Sabri Cemil Bey'in Maarif Müdürlüğü dönemini daha geniş bir entelektüel bağlam içinde ele alarak, bu döneme özgü eğitim politikaları ve toplumsal etkileşimlerin anlaşılmasına önemli derecede katkı sunacaktır.

Araştırmanın Yöntemi: Araştırmanın yöntemi olarak Karesi Gazetesi'ne ait ve Sabri Cemil Bey'in Karesi Maarif Müdürlüğü yaptığı dönemdeki gazete koleksiyonunda yer alan yazı ve şiirlerinin retrospektif dokümantasyonunu içeren bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu temel kaynağın yanı sıra, akademik çerçevede geniş bir perspektif sunabilmek amacıyla literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda elde edilen veriler analiz edilerek sentezlenmiş ve değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları: Çalışma, Sabri Cemil Efendi'nin Maarif Müdürlüğü sürecini kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Araştırmada, Sabri Cemil Bey'in Karesi Gazetesi'nde yayımlanan yazı ve şiirleri üzerinden edebî kişiliği ve eğitimci kimliği de analiz edilerek, onun eğitimdeki rolüne ışık tutulacaktır. Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, çalışmanın odak noktası Sabri Cemil Bey'in Karesi Maarif Müdürlüğü dönemiyle sınırlıdır ve Sabri Cemil Bey'in hayatının diğer safhalarına dair tarihsel perspektife odaklanmamaktadır. Bu sınırlılık, söz konusu zamanın dışındaki yaşam dönemleri üzerinde detaylı bir analiz yapma fırsatını kısıtlamaktadır. İkincisi, çalışmanın veri kaynağı olarak Karesi Gazetesi haber ve yazılarının kullanılmasıdır. Bu nedenle, çalışmanın çerçevesi, öncelikle Karesi Gazetesi haberleri üzerine yoğunlaşacak ve diğer kaynakları daha sınırlı bir şekilde ele alacaktır. Bu sınırlılıklar, çalışmanın belirli bir odak ve kapsamla sınırlı olduğunu göstermektedir.

2. Modern Eğitimci Portresi: Sabri Cemil Bey

2.1. Hayatı ve Eğitimi

Asıl adı Eyüp Sabri olan Sabri Cemil Bey (1882-1957), 7 Şubat 1882 tarihinde Kosova vilayetine bağlı ve vilayetin merkezi olan Piriştine’de doğmuştur. Sabri Cemil Bey’in babası Cemil Efendi, annesi de Hanımşah hanımdır. Priştine’de Boyacıoğulları ailesine mensuptur. İlk eğitimine Üsküp’te özel bir mektep olan Mekteb-i Edeb’de başlamıştır. Ardından Üsküp İdadisi’nde eğitim almıştır. Bu okuldan da mezun olduktan sonra İstanbul’da Darülfünun’un Edebiyat bölümüne girmiş ve bu fakülteden de 1903 yılında mezun olmuştur. Sabri Cemil Bey’in oldukça başarılı bir eğitim hayatının olduğunu girdiği her okuldan birincilikle mezun olduğundan anlamak mümkündür (Doğan Kamalı, 2018: 6).

1903 yılında Darülfünun’dan mezun olduktan sonra Sabri Cemil Bey’in ilk resmi görevi İstanbul Mercan İdadisi katipliği olmuştur. Daha sonra Fransızca ve Edebiyat muallimliği görevi için Üsküp İdadisi’ne atanmış, daha sonra Üsküp İlk Öğretmen Okulu’nda, ardından Üsküp Yeni Öğretmen Okulu’nda müdür olarak görev yapmıştır. Sabri Cemil’in Üsküp’teki idarecilik görevi, Balkan Harbi ile Üsküp’ün düşman işgaliyle son bulmuştur. 1913 yılında Şam Sultanisi Müdürlüğüne atanan Sabri Cemil Bey, buradaki görevinin ardından 05 Nisan 1915 Karesi vilayetine Maarif Müdürü olarak tayin olmuştur. (Karesi Gazetesi, Numara 50, 05 Nisan 1915: 6)² Karesi’de fiilen 17 Nisan 1915 tarihinde görevine başlamış olan (KG. Nr. 52, 19 Nisan 1915: 8) Sabri Cemil Bey, 28 Kanunuevvel 1331/ 10 Ocak 1916 tarihinde Karesi Maarif Müdürlüğü görevinden ayrılmıştır. (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 2019: Sabri Cemil Yalkut md.) Nitekim Karesi Gazetesinde bir haberde, bu bilgiye ilaveten halefi gelene kadar ona vekalet etmesinin Maarif Nezaret-i Celilesi’nce tensib edildiği bilgisi yer almaktadır. (KG, Nr. 88, 27 Aralık 1915: 2) Bu bilgilere dayanarak Sabri Cemil Bey’in Balıkesir’de on ay civarında görev yaptığı söylenebilir.

² Sonraki kayıtlarda Karesi Gazetesi “KG”, Numara “Nr.” olarak gösterilecektir.

Sabri Cemil'in Balıkesir Maârif Müdürlüğü görevinde çok yönlü çalışmalar yaptığı görülmektedir. Yeni okulların ihdas edilmesi, mevcut okulların bir yandan sayılarını diğer yandan da yeterliliklerini artırma gayret ve çalışmaları dikkati çekmektedir. Bunların yanı sıra Karesi Gazetesi'ndeki yazı ve şiirleri ile eğitim camiası ve toplumun diğer kesimlerinin millî ve manevî motivasyonlarına pozitif katkı sunduğu anlaşılmaktadır. Bunlarla birlikte öğretmenlere seminerler vererek hizmet içi eğitimleri konusunda da önemli adımlar atarak eğitimde kalite konusunda ciddi hamlelerde bulunmuştur. (KG. Nr. 63, 05 Temmuz 1915: 4) Sabri Cemil Bey'in en önemli eğitim hamlelerinden birisi de Sultânî'de ve Hacı İlbeyi Numûne Mektebi'nde tiyatro ekiplerinin faaliyetlerinde öncü olmasıdır. Bizâtihi kendi kaleme aldığı piyesler öğrenciler tarafından sahnelenmekte ve kültür ve sanat anlamında etkinliklere zenginlik katıyordu. Tüm bu gayretleri dolayısıyla yapılan bir araştırmada katılımcılara, Ziya Gökalp'in ve Satı Bey'in de aralarında bulunduğu Meşrûtiyet dönemi eğitimcilerinin karakter analizlerine dair sorularda Sabri Cemil Bey, çalışkanlığı itibariyle en fazla katılımcının kanaat bildirdiği isim olmuştur (Akyol & Biçer, 2021: 227).

Ülkenin içerisinde bulunduğu zor şartlarda müsamere halkın birlik ve beraberliğinde, milli duyguların canlı tutulmasında önemli bir yere sahipti. Sabri Cemil'in piyeslerinin yanı sıra kaleme almış olduğu şiirler de bu müsamereelerde öğrenciler tarafından okunuyor bazen de nakarat kısımları topluca tekrarlanıyordu. (KG. Nr. 73, 13 Eylül 1915: 2) Bu müsamereelerde izleyicilerden elde edilen gelirler de askere gitmiş olan veya kimsesiz öğrencilere dağıtılıyordu. Nitekim Sultani Mektebinde verilen müsamere hasılatından askere giden muhacir ve kimsesiz talebenin zarurî masrafları için otuz altı öğrenciye 1930 kuruş verildiği haberi gazetede yer almaktadır. (KG. Nr. 78, 18 Ekim 1915: 3)

İzmit'teki görevinin ardından 1918 yılında Eskişehir'e tayin olmuş, oradan da tayini Niğde'ye çıkmıştır. Niğde'deki görevi sırasında 20 Nisan 1920'de Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğüne getirilmiştir (Binbaşıoğlu, 2005: 90). Ankara'da müfettişlik, Ankara Öğretmen Okulu Müdürlüğü, Özel Kalem Müdürlüğü gibi görevler üstlenmiştir. 21 Haziran 1934'te yürürlüğe giren Soyadı Kanunu ile "Yalkut" soyadını almıştır. Ankara'daki görevlerinin ardından öğretmenlik

mesleğine dönmek istemiş ve emekli olduğu 1948 yılına kadar çeşitli illerde ve en son olarak da İstanbul'da faklı okullarda edebiyat öğretmeni olarak görev yapmıştır. Emekli olduktan sonra gönüllü olarak çeşitli eğitim faaliyetlerine devam etmiş olan Sabri Cemil Bey, 31 Aralık 1957'de vefat etmiş olup mezarı Edirnekapı şehitliğinde bulunmaktadır.

2.2. Edebî Kişiliği ve Eserleri

Sabri Cemil Bey'in oldukça velûd bir yazar ve şair olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda birçok kitabı yayımlanmış, birçok farklı gazete ve yayın organında yazıları ve şiirleri yayımlanmıştır. Sabri Cemil Bey eğitim alanındaki faaliyet ve hizmetlerinin yanı sıra edebî yayımlarıyla da eğitime önemli derecede katkı sunduğu görülmektedir.

Sabri Cemil Bey'in yayımlanan nesir kitapları şunlardır: Amel-i Fenni Tedris (1908), Küçük Tarih-i Umumi (1912), Millet Mektepleri Kıraati (1920), Millet Mektepleri Alfabetesi (1929), Resimli Yeni Türkçe Gramer (1929), Okunacak Parçalar -I- (1929), Tanrı Elçisi Hz. Muhammed'in Şemail-i Şerifleri (1952). Manzum kitapları ise şunlardır: Çocuklara Mahsus Küçük Şiirler (1917), Çocuk Şiirleri Cıvıltılar (1942), Resimli Çocuk Şiirleri Sınıf -II- (1959), Küçüklere 19 Mayıs Şiirleri (1961), Resimli Çocuk Şiirleri (1962).

Sabri Cemil Bey, 28 Şubat 1909 ila 6 Mart 1910 tarihleri arasında Kosova Matbaasında basımı gerçekleştirilen ve toplamda 48 sayısı çıkan Yıldız Gazetesi, 1911-1912 yılları arasında Üsküp'te yayımlanan, toplamda 14 sayısı çıkan ve baş muharrirliğini yaptığı (Meran, 2024: 8) Yeni Mektep Dergisi, Karesi Gazetesi, Maârif Nezâreti adına İstanbul'da 1910-1926 yılları arasında toplam 69 sayı olarak yayımlanan Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası, 1911 ila 1914 yılları arasında 22 sayı yayımlanan Yeni Fikir³ adındaki eğitim dergisi gibi devrin etkili yayın organlarında 200 civarında makale, şiir, piyes ve çeviri yazıları ile yaşadığı dönemde edebiyat, sanat ve eğitim alanında nitelikli bir kalem olduğu görülmektedir.⁴

Sabri Cemil'in yazı ve şiirlerinde genellikle vatan, bayrak, kahramanlık, gazilik, Allah, dua, eğitim, eğitim yöntem ve

³ Yeni Fikir dergisindeki yazıları için bk. (Erkek, 2012: 197-213).

⁴ Sabri Cemil'in eserlerinin kronolojik listesi için bk. (Doğan Kamalı, 2018: 94-103).

teknikleri, pedagojik yaklaşımlar ve temel bilgiler, hürriyet, bağımsızlık, dürüstlük, doğruluk, iyilik, çalışkanlık, doğa ve tabiat sevgisi, hayvan sevgisi gibi çeşitli konulara vurgu yaparak, eserleri aracılığıyla toplumun bilinçlenmesine önemli bir katkı sağlamıştır.

3. Sabri Cemil Bey'in Karesi Gazetesi'ndeki Yazı ve Şiirleri

Balıkesir'de Maârif Müdürü olarak görev yaparken Sabri Cemil Bey'in vilayet gazetesi olan Karesi Gazetesinde yayımlanmış olan muhtelif yazılarının yer aldığı gazete sayı ve numaraları şu şekildedir: 63/4-6, 64/1, 65/1-2, 66/1, 66/6-8, 67/7-8, 68/2, 69/1-3, 74/5-7, 75/3-5, 78/3-5, 80/1, 85/1-2, 89/3-4. Sabri Cemil, adı geçen gazetede muhtelif konularda yazı, şiir ve piyes metinleri kaleme almıştır. Karesi Maârif Müdürü olarak kaleme aldığı yazılarla hem eğitim camiasına liderlik etmiş, eğitime dair yöntem ve usullere dair farkındalık oluşturmuş, toplum nezdinde de milli ve manevî değerlerin canlı tutulmasına çalışmıştır. Yaşadığı dönemde toplum millî ve manevî duyguları belli bir düzeyde yaşıyordu (Yazıcı, 1997: 107). Sabri Cemil de bunun farkında olarak eserlerini vermiştir. Bununla birlikte kaleme aldığı piyeslerin okullarda kurulan tiyatro ekipleri marifetiyle müsamerelerde sahnelenmesine öncülük etmiş ve milli halkın birlik ve beraberliğine katkı sağlamıştır.

3.1. Karesi Gazetesi'ndeki Yazıları

Sabri Cemil Bey'in Karesi Gazetesi'ndeki ilk yazısı 05 Temmuz 1915 tarihinde yayımlanmış olan "Mektep Muhâzaraları" başlıklı makaledir. (KG. Nr. 63, 05 Nisan 1915: 4-6) "Makâlât" ana başlığının altında "Talim ve Terbiye Sütunları" kısmında geçen makale şu cümlelerle başlar:

"İnsanın hüner ve marifet elde etmesi ne kadar zaruri ise öğrendiği şeyleri anlaması da o kadar tabiidir. İlimlerin ilerlemesi, hakikatlerin meydana çıkması, fikirlerin nurlanması hep bu sayede yüz gösterir. Bunun için fehim kabiliyetinin, nutuk kuvvetinin inkişaf etmesi iktizâ eder..."

Makalenin temel odaklandığı nokta, mekteplerde okutulmaya başlanan "Muhâzara" derslerinin önemine dair yapılan vurgudur. "Muhâzara"yı Sabri Cemil, "Muhâzara demek, bir adamın müctemi' insanlar karşısında bir madde

hakkındaki malûmatını, fikir ve kanaatini açıktan ifade etmesidir.” şeklinde tarif etmiş ve bu derslerin öğrenciler üzerinde önemli derecede katkı sunacağını anlamaktadır. Derslerin bazı ek kaynaklarla desteklenmesine de vurgu yaparak:

“...Kezalik mektep kitapları haricinde çocuğun ruhunu okşayacak, ona bir fazilet telkin edecek edebî kitaplar, gazetelerden intihab ve tefrik edilen parçalar ezber değil, yüzünden, fakat selis ve manidar bir surette kıraat olunabilir. Bu parçalar gerek manzum gerek mensur olabilir ve icabında muhâzaracı şakird tarafından bazı izâhât verilir. İbtidâî ders programları geniş bir çerçeve olmadığı için yeni yeni görülen velâkin çocuklara gösterilemeyen zengin makaleler, lâtif şüirler kendilerine böylelikle tanıtılmış, sevdirmiş olur. Müterakki memleketlerin talim ve terbiye mecmualarında haftanın son gününde herhâlde icra edilen umumi kıraatler için güzide makaleler yazılır veya mevcut eserlerin en iyi parçaları naklolunur. Bizde de meraklı muallimler tedrisât mecmualarında, umumi kitaplarda böyle güzel mevzular bulabilirler...”

Yazar, Muhâzara dersinin hem dersi sunan için hem de dinleyenler için birçok faydasının olduğundan bahseder. Ayrıca Muhâzaraya nasıl hazırlık yapılması ve uygulanması gerektiğine dair bir takım öneri ve tavsiyelerde bulunduğu satırlar ise şöyledir:

Evvela söylenecek madde hakkında mümkün mertebe tafsilat almak, onu layıkıyla anlamak için mesela bir gün evvel bu babda kitaplara veya malumatı olanlara müracaat edilerek malûmat tevsi’ olunur. Sâniyen bahsedilecek mevzuun hatırdâ kalmasına, sıra ile söylenmesine hizmet etmek üzere bir plan tertib edilir, yani bir kâğıt üzerine muhâzaranın esaslı noktaları yazılır ve muhâzara esnasında elde bulundurulur. Söylenmesi lazım gelen şeylerin evvelce ezber edilmesi kat’iyyen iyi ve caiz değildir. Bunun için muhâzaracı fikrini kendi ifadesiyle takrire gayret etmeli, vâki olacak lisan hatalarını yine kendi metanet ve dikkatiyle tashih eylemeye, ifadenin sade fakat elden geldiği kadar

dürüst olmasına, hitapların nazik bulunmasına, sesin hâzırûn tarafından iyice anlaşılacak surette çıkarılmasına ihtimam eylemelidir. Dinleyenler arasında görülecek fısıltılar, gülüşmeler muhâzaracıyı kat'iyen mahcûb ve hiddetnâk etmemelidir.

Muhâzaracının tavır ve vaziyeti de oldukça ehemmiyetlidir. Şakird önünde bir masa veya sandalye bulunduğu hâlde ayakta olarak söz söyleyecek vücuduna tabî ve vakur bir vaziyet verecektir. Boğazı kuruduğu hâlde önündeki kadehten su içmesi, terini, burnunu silmesi câizdir.

Yazar, bu makalesinde Muhâzara derslerinin öncelikle öğrencilerin kabiliyetlerinin geliştirilmesinde oldukça faydalı olacağını, bununla toplumun da ilerlemesine gelişiminde etkili olacağını vurgulamaktadır.

Sabri Cemil Bey, yazılarında çok farklı temalara değinmiş ve farkındalık oluşturmuştur. Millî ve mânevî duygulara hitap eden yazar, içerisinde yaşadığı dönemin şartlarına kayıtsız kalmamış ve toplumun benimsediği dinamiklerin farkında olarak yazılar kaleme almıştır. Bu bağlamda “İslâmiyet ve Medeniyet” başlıklı makalesi oldukça dikkat çekicidir. (KG. Nr. 65, 19 Nisan 1915: 1-2) Makale, ana hatlarıyla İslam dininin medeniyet tasavvuruna dikkatleri çekmiş ve İslam Medeniyeti fikrinin terakkiye engel olmadığını, bilakis ilerlemenin öncüsü olabilecek bir düzen olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda medeniyetin esaslarına delâlet eden konuları şöyle belirlemiştir: Adâlet, hürriyet, uhuvvet, müsâvât, ittihâd, sebât, müşâvere, gayrın hukûkuna teaddi etmemek, iktisad, tahsîl-i ilim, sa'y, hayra tergîb, a'mâl ve akvâlde iyilik. Bu temel konular etrafında şekillenen bir medeniyetin terakki göstereceğini her bir konuda ayetleri örnek vererek izah etmeye çalışmıştır.

Adı geçen makalenin son kısmı önemli bir projeyi de gündeme getirmiştir: Okul&Cami Kardeşliği. Bu iki eğitim kurumdan aynı hedef doğrultusunda istifade etme gerekliliğini makalenin ana düşüncesiyle şöyle bağlantı kurmaktadır:

“...Buna binaen vâizlerimiz mev'ızaları için bu esasları mevzû ittihaz ederek irşâdâtta bulunmalıdırlar. Muallimler de bu ayât-ı kerîmeyi ve bu zemindeki ehâdis-i şerîfeyi -alt taraflarına

Türkçeleri de ilâve edilmek suretiyle- kâğıtlara harekeli olarak yazmalı ve dersane duvarlarına ta'lik etmelidir. Câmî ve mektep bir yolda çalıştıkça İslâmiyet füyûzâtını pek seri izhâr edecektir.”

Sabri Cemil Bey tarafından kaleme alınan ve gazetenin “Talim ve Terbiye Sütunları” bahsinde “Mektebin Vazifesi” başlıklı başka bir makalenin içerik ve üslubu ile toplumun farklı kesimlerine olduğundan daha ziyade sanki eğitimcilere ve özellikle öğretmenlere yönelik olduğu anlaşılmaktadır. (KG. Nr. 69, 16 Ağustos 1915: 1-3) Yazıda ana hatlarıyla mektebin önemine vurgu yapılmış olup mektebin çocukların dünyasındaki etkili konumuna dikkat çekilmiştir. Şu cümleler oldukça manidardır:

“...Çocuğun ruhu mektepte muktedir ellerde, müşfik nazarlarla, heveskâr kalplerle, parlak dimağlarla vücûda getirilmelidir. O ruhta birçok kabiliyetler vardır. Bunları meydana getirmek için faal ve kâr-âşına vasıtalar ister. Elimize bir parça kâğıt alalım. Ona istediğimiz şekilleri verebiliriz. Lâkin bunda tamamıyla muvaffak olabilmek, en mükemmel bir şekil ihdâs etmek için bizim elimizde maharetimiz, gözümüzde melekemiz, kafamızda kuvve-i keşfiyemiz olmalıdır. Bunlar olmadan en âlâ bir şekil arz etmek kabiliyetini hâiz olan o kâğıt letâfetsiz, meziyetsiz düz bir kâğıt kalır. Ya çocuğun ruhu? O da bundan aşağı mıdır? Kâğıda iyi bir şekil veremezsek bari o hâl-i aslisini muhafaza eder. Fakat çocuk öyle midir? İyi bir terbiye tesiri altında bulunmayan bir ruh öyle safvet-i aslisini muhafaza edebilir mi? O zamanın ve muhitin tesiriyle kendine göre -çok defa fena- bir vaziyet almaz mı? Buna hiç şüphe yok...”

Yazar, mektebin önemini vurgulamakla yetinmemiş, nitelikli eğitimin nasıl verilmesi gerektiği konusu üzerinde de durmuştur. Sabri Cemil Bey'e göre eğitimin temelinde usul ve yöntemin olduğu söylenebilir (Ergün, 1996: 116). Nitekim öğretmenlerin dersleri nasıl anlatması gerektiği, çocuklara yaklaşımın kriterleri, ailenin rolü, çocuğun kişilik gelişimine de değinmiştir. Özellikle derslerin bizatihi öğretmen eşliğinde ve rehberliğinde tatbik edilmesi gerektiği, ödev vermekle eğitimin mümkün olamayacağı tezini savunur. İlgili kısımda şu ifadeler yer verilmiştir:

“...Mektep “tayin” vazifesiyle değil, “talim” vazifesiyle mükelleftir. Bazı defa “Şuradan şuraya kadar bakınız” denir; şakirdâna yalnız bir hudûd-ı mesâi çizilir. Çocuklar o hudut dâhilinde istedikleri kadar cevelan etsinler. Onların uğrayacakları inişler, yokuşlarda, sarp, tehlikeli yerlerde, kendilerine muavenet ve delâlet etmek lüzumu hiç hissedilmez ve mektep bu kadar bir iş ile vazifesini ikmal etti zannında bulunur. Mektep tahsilinin çok defa semeresiz kalması, çocukların tenbelliğe alışması hep bundan neş’et etmez mi? Çocuk öğreneceği şeyi mektepte hocası önünde öğrenmiş olmalıdır...”

Karesi Gazetesi’nin “Talim ve Terbiye Sütunları” bölümünde Sabri Cemil Bey’in “Az ve İyi” başlıklı makalesi yer almaktadır. Adı geçen makalede yazar, “Her şeyi çarçabuk yapmak isteyenler hiçbir şey yapamazlar.” cümlesiyle başlar ve eğitimin “kolaydan zora” olma özelliğine ve “öğrenci merkezli” eğitim anlayışının önemine dair değerlendirmelerde bulunur. Çocukların gelişim psikolojilerini dikkate alarak eğitim verilmesi gerektiğini, kısa zamanda çok şey öğretmeye çalışmanın faydadan ziyade zarar verebileceğini ifade eder. Yazıda farklı derslerin içerik ve metodolojilerine dair örnekler vererek makalenin ana fikrini temellendirmeye çalışır.

Eğitim yöntem ve teknikleri üzerine odaklanan yazıda, fazla ama gereksiz bilginin nitelikli bir eğitimin hedefi olamayacağını, bunun yerine gerekli olan bilgilerin uygun bir usul ve yöntemle verilmesi gerektiği üzerinde durur. Makalenin başlığını da teşkil eden ilgili satırlar şöyledir:

“...Çocuğun fikri işlemeli, kendine mahsus düşüncesi olmalıdır. Bunun için takip olunacak kaide “Az ve İyi” düsturudur. Evet az olsun, fakat iyi olsun. İşte bilhassa ibtidai mekteplerinde dersleri hep bu yolda vermelidir. Bir derste isim ve aksamı hakkında malumat verileceğine yalnız isimden bahs olunsun, bütün ef’âl-i mükellifin bir saat zarfında öğretilmek istenmesin de ancak farz layıkıyla anlatılsın. Denecek ki bunlar kitapta birer satırdan ibaret. Koca bir ders tek bir satırla nasıl geçilir?”

Kitap bir haritadır; haritada belli başlı şehirler, nehirler...korular. O küçük işaretleri, çizgileri çocukların muhayyelesinde büyüten, onlara renk,

hayat veren muallimdir. Bunun gibi kitapta görülen esaslı kaideler, tarifler muallim tarafından misallerle izah edilmezse, genişletilmezse, bir şeye yaramaz. İbtidâiye mekteplerinde her şeyi muhtasar okutmali deriz. Ne kadar yanlış fikir! Çocuğa bir madde hakkında etraflıca malumat vermezsek, misaller buldurmazsak, mukayeseler yaptırmazsak hiçbir şeyi öğretmediğimizden emin olabiliriz. Biraz anlamış olsa bile bir saat, bir gün sonra unuttur gider. Zira hafızaya kuvve-i muhakeme yardım etmemiştir. “Az ve İyi” düsturunu takip etmek için çocuğun bildiği şeylerden, yakında gördüğü şeylerden işe girişmek lazımdır. Çocuğa kendi bildiklerimizle ancak pek az bir şeyi öğretebiliriz...”

Sabri Cemil Bey, Maârif Müdürlüğü vazifesinin de tesiriyle olsa gerek, gazetedeki yazılarında özellikle eğitim alanındaki problem ve sıkıntılara dair fikir ve önerilerini aktarmaya çalışmıştır. Hem görevi icabı bu problemlerin izalesi için uğraşmış hem de gazete aracılığıyla eğitime dair problemleri toplumun gündeminde canlı tutarak giderilmesi noktasında gayret göstermiştir. Bu bağlamda 03 Ocak 1916 tarihli gazete nüshasında yayımlanan bir makale bu tespiti doğrular niteliktedir. (KG. Nr. 89, 03 Ocak 1916: 3-4) “Mekteplerimizde Meskenet ve Çare-i İzalesi” başlıklı makalede yazar, süregelmekte olan ibtidâi mekteplerindeki eğitim usul ve yöntemlerini eleştirerek çocuklara güven aşılınmadan, öğretmen ve eğitim sevdendirilmeden başarılı olunamayacağını dile getirmektedir. Çocukların hep önlerine bakmaları ve kitaba bakmalarının öğretildiği bir yöntemin yanlış olduğunu, kitaptan ziyade öğretmenin gözünün içine bakmasının, anlamadığı bir şeyi rahatlıkla sormasının, işittiği bir yanlışı tashih etmesinin daha doğru olduğunu savunmaktadır. Jules Payot’tan alıntılar yapan yazar, çocuklara öncelikle sevgi aşılmasının, öğretmen ve ebeveynlerin sevgi merkezli bir anlayışla eğitime yönelmelerinin önemi ve gerekliliğine dikkat çekmektedir.

3.1.1. Karesi Gazetesi’ndeki Piyes Yazıları

Sabri Cemil Bey, yazı konusunda farklı içerik ve usulleri de kalemine yansıtmış bir yazardır. Karesi Gazetesi’nde iki piyes yazısı dikkat çekmektedir. Sabri Cemil, bu piyes yazılarını yayınlamakla kalmamış, müsamerelerde bu oyunların sahnelenmesine de öncülük etmiştir. Yayınladığı bu

iki oyunda devrin içerisinde bulunduğu şartları yansıtır şekildedir. I. Dünya savaşı yıllarında toplumun en önemli gündem maddelerinden birisi de savaştır. Ülkenin zor şartlar altında olduğu, toplumun bundan en fazla etkilendiğini bir dönem olduğu gerçeğinden hareketle yazar da özellikle çocukların milli ve manevî benliklerini muhafaza ve moral ve motivasyonlarını yüksek tutmak gayesiyle yazı ve şiirlerinin yanı sıra bu oyunlarla da öğrenciler başta olmak üzere topluma pozitif mesajlar verme ve farkındalık oluşturma çaba ve gayreti içerisinde olmuştur.

Piyeslerden ilki “Kafkasya Yolunda” adlı oyundur. Bu oyun metninin birinci perdesi (KG. Nr. 74, 20 Eylül 1915: 5-7), ikinci perdesi (KG. Nr. 75, 27 Eylül 1915: 3-5), üçüncü ve son perdesi ise (KG. Nr. 78, 18 Ekim 1915: 3-5) tarihlerindeki gazete nüshalarında yayımlanmıştır. Adı geçen piyesin Kafkasya’da Ruslara karşı verilen mücadelenin temsili için yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Piyesin metninde geçen karşılıklı konuşmalarda, vatan uğruna verilen mücadelenin önemine vurgu yapıldığı ve milli duyguların baskın bir tema olarak işlendiği görülmektedir. Oyunun birinci perdesi İstanbul’da bir evde, ikinci perdesi Karargâhta, bir çadır içinde, üçüncü ve son perdesi de Çermik Tepe isminde bir tepede geçmektedir. Oyunda Ruslara karşı verilen bir mücadele anlatılır ve sonunda Çermik Tepe adındaki tepe Ruslar’dan alınır ve oyunun kahramanı olan ve oyunun sonuna doğru şehit olan Nihat Bey’in önemli gayretleri sonucunda alınan bu tepeye Nihat Bey tepesi ismi verilir. Oyunun sonunda Kumandanların işareti üzerine selam havası çalınır. Üç defa Padişahım çok yaşa diye bağırırlar. Yaşasın Osmanlılık, kahrolsun Moskofluk!

Piyeslerden ikincisi de “Bomba Tepesi” adlı piyestir. Tespit edilebildiği kadarıyla bu piyes iki perde olarak kaleme alınmıştır. Adı geçen oyunun ilk perdesi (KG. Nr. 66, 24 Temmuz 1915: 6-8), ikinci ve son perdesi de (KG. Nr. 67, 02 Ağustos 1915: 7-8) tarihlerindeki gazete nüshalarında kendilerine yer bulmuştur. Söz konusu oyunun konusu, yazının içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla Gelibolu yakınlarında bir tepenin düşmanla çarpışarak alınması esnasındaki konuşmalar ve verilen mücadele anlatılmaktadır. Oyunda bahsi geçen tepe jeopolitik konumu itibarıyla oldukça kritik bir yerdedir ve tepenin düşmesi İstanbul’un düşmesi anlamına gelmektedir. Düşmanın zehirli bomba yağdırdığı bu tepeye

“Bomba Tepesi” ismini verdikleri için yazar oyunun ismini böyle belirlemiştir. Çarpışmalar sonucu oyunun kahramanlarından şehitler verilir ancak nihayet Bomba Tepesi düşmana teslim edilmez ve zafer elde edilir. Oyundaki Yüzbaşı tepeye “Şan ve Zafer Tepesi” ismini verir. Oyun “Allahüekber” sadâları ile son bulur.

Bu iki piyes de farklı zamanlardaki müsamerelerde mektep öğrencileri tarafından sahnelenir. 1915’ten sonra Hacı İlbeyi Numune Mektebi ve Karesi Sultânisi’nde tiyatro topluluğu oluşturulmuştu (Özsarı, 2009: 5). 23 Temmuz 1915 günü 10 Temmuz’a denk geldiği için Meşrutiyet’in yıldönümü olması dolayısıyla kutlanmış ve akşamında da Sultâni Mektebi’nde Mutasarrıf başta olmak üzere halkın geniş katılımıyla müsamere yapılmış ve Sabri Cemil Bey’in kaleme aldığı Bomba Tepesi adlı piyes öğrenciler tarafından sahnelenmiştir. (KG. Nr. 66, 24 Temmuz 1915: 4) ayrıca gazetede geçen başka bir haberde yapılacak bir müsamerede “Kafkasya Yolunda” adlı piyesin sahneleneceği bilgisi yer almaktadır. (KG. Nr. 71, 30 Ağustos 1915: 8)

“Bomba Tepesi” piyesi Hacı İlbeyi Numune Mektebi öğrencileri tarafından temsil edilmiş ve oyuncuların isimleri de gazete haberlerine yansımıştır. (KG. Nr. 67, 02 Ağustos 1915: 4)

Rolü	Öğrenci No:	Öğrenci Adı
Yüzbaşı	109	Mehmed Efendi
Necati Onbaşı	19	Sabri Efendi
Şakir	79	Ekrem Efendi
Mustafa	80	Dâniş Efendi
Muhsin Çavuş	4	Osman Sabri Efendi
Fahreddin	25	Cevdet Efendi
Haydar	56	Haydar Efendi
Hayreddin	34	Haydar Efendi
Osman	115	Hüsameddin Efendi
Bir Asker	51	Mehmed Efendi
"	172	Nefî Efendi
"	149	Faik Efendi
"	130	Hüseyin Efendi

Bununla birlikte “Kafkasya Yolunda” adlı piyes de Sultânî Mektebi tarafından düzenlenen müsamerede temsil edilmiştir. (KG. Nr. 74, 20 Eylül 1915: 5-7) Gazete haberleri ve sunuşu dikkate alındığında oyunların her ikisinin sahnelenmesinin halk üzerinde önemli tesirler uyandırdığı, müsamerelere yoğun katılımın olduğu, devlet erkânı başta olmak üzere herkesin beğenisini kazandığı görülmektedir. Bu manada Sabri Cemil Bey’in hem vermiş olduğu eserlerle hem de okulların tiyatro konusundaki çaba ve gayretlerine öncülük etmekle Karesi eğitim hayatına önemli bir katkı sunduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu açıdan sanatla toplumun nasıl beslendiği, I. Dünya harbi dolayısıyla ciddi sıkıntıların çekildiği bir dönemde halkın moral ve motivasyonuna nasıl pozitif bir katkı sunduğu anlaşılmaktadır.

3.2. Karesi Gazetesi’ndeki Şiirleri

Sabri Cemil Bey, yazarlığının yanı sıra şair kimliğiyle de temayüz etmiş bir eğitimcidir. Şiirlerini yazılarında olduğu gibi muhtelif konularda kaleme almış ve genellikle millî ve manevî konulara ağırlık vermiştir. Karesi Gazetesi’nde şiirlerinin yer aldığı gazete sayı ve sayfaları 58/1, 64/1, 66/1, 68/2, 80/1 olmak üzere beş adet şiiri yayımlanmıştır. Şiirleri; “Gazi Ramazan”, “Al Sancağıma”, “10 Temmuz!”, “Osmanlı Vatanı”, “Güzellik, Akıl, Fazilet” başlıklarında olup, şiirlerin hepsi de çocuklara yönelik kaleme alınmıştır. Sabri Cemil’in şiirleri aynı zamanda müsamerelerde öğrenciler tarafından okunmaktaydı. Hatta nakarat kısımları öğrenciler tarafından topluca okunarak halkın milli ve manevî duyguları okşanıyordu.

Karesi Gazetesi’nde ilk yayımlanan şiiri “Al Sancağıma” adlı şiirdir. (KG. Nr. 58, 31 Mayıs 1915: 1) Adı geçen şiir çocuklara yönelik yazılmış ve sancağa, bayrağa, hilal ve vatana olan sevgiye vurgu yapılmıştır. Üç dörtlükten ve üç ikilikten teşekkül eden şiirin ilk dörtlülüğü ve nakarâtı şu şekildedir:

“Ey gökten inen necm ü hilal, ey ulu sancak!

Ey zull-i zalîinde yatan “kuvvet” ile “hak”!

Ey şehper-i gülgün-i saadet, sana hürmet...

Hürmet sana, izzet sana, rif‘at sana ancak!...

Hep toplanalım, ahdedelim şöyle serâpâ:

Bizler ölelim, eyleyelim sancağı i‘lâ!”

İkinci şiir ise “Gazi Ramazan” başlıklı şiirdir. (KG. Nr. 64, 12 Temmuz 1915: 1) 12 Temmuz tarihli Karesi Gazetesinin ilk sayfasında ilk söz olarak “Mübarek ve büyük ramazanı bütün Müslüman okuyucularımıza tebrik ederiz.” Şeklindeki ifadeden söz konusu tarihlerde Ramazan ayına girildiği görülmektedir. Sabri Cemil de içerisinde yaşadığı zamanın ruhuna uygun olarak Ramazan’a dair bir şiir yazmış ve gazetede yayımlamıştır. Şiirde savaşın ızdırabı yine göze çarpmaktadır. Vatanın bağımsızlığı, kahramanlık, duâ ve niyaz hep iç içedir. Şiirin ilk mısraları ile duâ ve niyâzın öğütlendiği son mısraları şu şekildedir:

*“Parlak hilâl, sen bize ramazanı getirdin.
Kalbimizde yeniden neşe, sevinç bitirdin.
Müslümanlar bu yılda boynu bükük değildir;
Bizim için bu sene zafer dolu bir yıldır!”*

*“Ey yükselmek isteyen bağıryanık, saf millet!
Şu mübarek günlerde Hakk’a şöyle dua et:
Nusret bulsun ordumuz,
Yüce olsun yurdumuz,
İyi çıksın adımız,
Budur ya Rab virdimiz!”*

Üçüncü şiiri de “10 Temmuz!” adında olup II. Meşrutiyet’in yıldönümü olan 10 Temmuz günü ülkenin her yanında olduğu gibi Balıkesir’de de gösteriler, fener alayları ve müsamereler tertip edilerek adı geçen gün kutlanmıştır. Gazetenin 24 Temmuz tarihli sayısında ilk yazı olarak bundan bahsedilmiştir. Yazının ardından Sabri Cemil Bey’in kaleme aldığı “10 Temmuz!” şiiri yer almaktadır. (KG. Nr. 66, 24 Temmuz 1915: 1) Şiir beş üçlük ve beş ikilikten oluşmakta ve 10 Temmuz’un bir milat, bir dönüm noktası olduğu vurgusu yapılmaktadır. Şiirin il dizeleri ve son dizeleri şu şekildedir:

*“Uyuyorduk biz önce,
Hür değildik evvelce,
Esir kaldık yıllarca.*

On Temmuz’da canlandık,

Hürriyeti kazandık!"

"Yaşa, yaşa On Temmuz!

Seni bayram tanırız,

Şimdi hep bir hep hürüz.

Arslan gibi davrandık,

İnsanlığı kazandık!"

Sabri Cemil'in Karesi Gazetesi'nde yayımlanan dördüncü şiiri ise 08 Ağustos tarihli gazete sayısında yer almaktadır. (KG. Nr. 68, 08 Ağustos 1915: 2) Çocuklara yönelik kaleme alınmış olan ve "Osmanlı Vatanı" adı taşımakta olan şiirin ana teması, adından da anlaşılacağı üzere vatan sevgisidir. Şiir üç dörtlükten ve üç nakarat kısmından oluşmaktadır. Şiirin ilk ve son dörtlükleri şu şekildedir:

"Dağlarında meşeleri taşlar gibi parlayan,

Ovaları, tepeleri hazineler saklayan,

Gümüş gibi nehirleri vadilerde çağılayan

Mavi göklü yurd neresi bilir misin? Ey İnsan!

Evet; iyi bil, tanı;

Bu Osmanlı vatanı!

Bu elmas yurt senindir;

Kalesi de tenindir!"

"Namus yurdu, faziletin, hürriyetin kaynağı,

Hilâfetin nur kürsüsü, hakanlığın konağı,

Sinesinde şeref ile ay yıldızlı bayrağı

Sallandıran memleketi bilir misin? Ey İnsan!"

Nakarat

Sabri Cemil şiirlerini öğrencilerin müsamerelerde okumalarına uygun olacak şekilde kaleme aldığı görülmektedir. Hatta bu şiir için şöyle bir yönlendirmesi de bulunmaktadır: "Bu manzume iki kişi arasında karşılıklı okunduğu zaman nakarat şöyle söylenmelidir:"

“Evet; bildim ben onu:

Bu Osmanlı vatanı!

Bu elmas yurd benimdir;

Kalesi de tenimdir!”

Karesi ’deki son şiiri de 01 Kasım 1915 tarihinde yayımlanmış olan şiiridir. (KG. Nr. 80, 01 Kasım 1915: 1) Şiir “Güzellik, Akıl, Fazilet” başlıklı ve çocuklara yönelik neşredilmiştir. Şiir, güzellik, akıl ve fazilet gibi erdemlerden bahseder, Ömrün tez tükendiğine ve bitmeyen sermayenin erdemler olduğuna vurgu yapar. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirin ilk ve son kıtaları şu şekildedir:

“Yerden azar azar.

Çıktığını gördüğünüz

Çiçek işte sevdiğimiz

Güzelliktir; herkes arar.”

“Fazilet ki, sağlam maldır,

Bizim ile kabre girer.

Lakin eyvah, bu ne hâldir!

Azdır bunu isteyenler...”

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, Karesi Maârif Müdürlüğü döneminde Sabri Cemil Bey’in Karesi Gazetesi’nde kaleme aldığı yazı ve şiirleri ele alarak onun eğitim, edebiyat, kültür ve sanat alanına katkılarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, Sabri Cemil Bey’in hem bir eğitimci hem de bir yazar ve şair olarak eğitim başta olmak üzere toplumun millî ve mânevî atmosferine önemli bir katkı sağladığı görülmüştür. Eserleri incelendiğinde Sabri Cemil Bey’in, devrinin eğitim, sosyo-kültürel ve siyasi meselelerine duyarlı bir şekilde yaklaştığı görülmektedir. Yazı ve şiirlerindeki konu çeşitliliği, ülkenin I. Dünya Savaşı yıllarındaki zor şartları dolayısıyla birlik ve beraberlik vurgusu, vatan ve bayrak sevgisi, eğitim yöntem ve teknikleri, mekteplerin ahvâli gibi toplumun gerçekliğine uygun temalar belirlemiş ve bunu yazı ve şiirlerinde başarıyla uygulamıştır.

Sabri Cemil Bey'in yazı ve şiirlerini sanat etkinliklerine zemin teşkil ettiği görülmektedir. Millî ve manevî günlerde gerçekleştirilen müsamerelerde yazdığı piyeslerin sahnelenmesi, şiirlerin okul öğrencileri tarafından okunması oldukça ilgi çekmiş ve toplum nezdinde takdirle karşılanmıştır.

Sonuç olarak, Karesi Gazetesi'ndeki haberler başta olmak üzere incelenen kaynaklardan elde edilen bulgulara göre Karesi Maârif Müdürü olan Sabri Cemil Bey'in eğitimci, idareci, yazar ve şair kimliği ile oldukça başarılı faaliyetler icra ettiği ve bunun halkın teveccühünü kazandığı görülmektedir. Bu çalışma ile, Sabri Cemil'in Karesi eğitim, sosyo-kültürel ve edebiyat hayatında önemli bir figür olduğu kanaatine varılmıştır.

Bilgi Notu: Çalışma, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

- Akyol, Y. & Biçer, B. (2021). II. Meşrutiyet dönemi eğitim sosyolojisi öncülerine göre karakter eğitiminde öğretmenin rolü. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 224-235.
- Binbaşıoğlu, Cavit (2005). *Türk eğitim düşüncesi tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Doğan Kamalı, İ. (2018). *Sabri Cemil Yalkut'un hayatı ve eserleri üzerinde bir inceleme. (Yüksek Lisans Tezi)* Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergün, M. (1996) *İkinci Meşrutiyet devrinde eğitim hareketleri (1908-1914)*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Erkek, M. S. (2012). Osmanlı Devleti'nde ilk Türkçü eğitim dergisi: Yeni Fikir. *History Studies International Journal Of History*, 4(1), 197-213.
- Karesi Gazetesi*, 50-89. sayılar (20 Cemaziyelevvel 1333/ 23 Mart 1331/ 5 Nisan 1915 - 26 Safer 1334/ 21 Kanunuevvel 1331/ 03 Ocak 1916).
- Meran, T. (2014). *“Tedrisat Mecmuası, Terbiye, Terbiye Mecmuası, Yeni Mekteb” Dergilerindeki Türkçe eğitimi ile ilgili makalelerin değerlendirilmesi*. Mersin: Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÖZSARI, M. (2009). II. Meşrutiyetin İlanından İşgal Dönemine Kadar Balıkesir'de Tiyatro (1908-1920), *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 16-17. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Polat, M. (2022). *Balıkesir Basın Tarihinin Dibacesi: Karesi Gazetesi, Karesi: Balıkesir'in İlk Resmî Gazetesi (1. Dönem 1886-1888)*. ed. Mehmet

Bayyigit, Mustafa Polat. İstanbul: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (2019). Aksakal, A. “Sabri Cemil Yalkut Md.”

Yazıcı, N. (1997). Karesi Gazetesi Penceresinden Balıkesir'de Dini Hayat Üzerine Bazı Gözlemler (1916-1917). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37, 105-129.

Ek-1: Belge Özetleri

Gazete Sayı	Sayfa	Tarih (M.)	Belge Özeti
50	6	5 Nisan 1915	Liva maarif müdürlüğüne Şam Sultani müdürü Sabri Cemil Bey'in tayin olunduğuna dair
52	8	19 Nisan 1915	Liva Maarif Müdürlüğüne tayin olan Sabri Cemil Beyefendi'nin evvelki gün gelerek işe başladığına dair
58	1	31 Mayıs 1915	"Al Sancağıma" şiiri
63	4	5 Temmuz 1915	Dârülmuallimin'de icra edilmekte olan tatbikât-ı tedrisiyyeye 115 muallim iştirak etmiştir. Tatbikata pek semeredar bir surette devam edilmektedir. Bizzat maarif müdir-i muhteremi Sabri Cemil Beyefendi de bu tatbikata nezâret ve fâzılâne konferanslarıyla muallimlerimizi irşad ettiğine dair
63	4-6	5 Temmuz 1915	"Mektep Muhâzaraları" başlıklı makale
64	1	12 Temmuz 1915	"Gazi Ramazan" şiiri
65	1-2	19 Temmuz 1915	"İslâmiyet ve Medeniyet" başlıklı makale
66	1	24 Temmuz 1915	"10 Temmuz!" şiiri
66	6-8	24 Temmuz 1915	"Bomba Tepesi" adlı piyes metni (1. Perde)
67	4	2 Ağustos 1915	Müşamere akşamı "Bomba Tepesi"ni temsil eden Hacı İlbeyi Numune Mektebi'nin talebe isimleri
67	7-8	2 Ağustos 1915	"Bomba Tepesi" adlı piyes metni (2. Perde)
68	2	8 Ağustos 1915	"Osmanlı Vatani" şiiri
69	1-3	16 Ağustos 1915	"Mektebin Vazifesi" başlıklı makale
71	8	30 Ağustos 1915	"Kafkasya Yolunda" piyesinin müşâmerede oynanacağı
73	2	13 Eylül 1915	Uhûd-ı Atika'nın kaldırıldığı mübarek güne yine rastlayan perşembe akşamı Sultânî'de yeni bir müşamere tertip edilmiş olduğu,
74	5-7	20 Eylül 1915	"Kafkasya Yolunda" adlı piyes metni (1. Perde)
75	3-5	27 Eylül 1915	"Kafkasya Yolunda" adlı piyes metni (2. Perde)
78	3-5	18 Ekim 1915	"Kafkasya Yolunda" adlı piyes metni (Son Perde)
78	3	18 Ekim 1915	Sultani Mektebinde verilen müşamereler hasılatından münasip mikdarının askere giden muhacir ve kimsesiz talebenin zaruri masraflarının tehvinine medar olmak üzere tevzi' ve i'tası makam-ı âli-i mutasarrıfice münasip görülmüş olduğundan komisyonu marifetiyle talebe-i mümâileyhimden otuz altısına 1930 kuruş verildiğine dair
80	1	01 Kasım 1915	"Güzellik, Akıl, Fazilet" şiiri
85	1-2	6 Aralık 1915	Talim ve Terbiye hakkında "Az ve İyi" başlıklı bir yazısı
88	2	27 Aralık 1915	İzmit Sancağı Maarif müdüriyetine tayin buyurulduğunu yazdığımız Sabri Cemil Bey'in halefinin muvasalatına kadar ifa-yı vekâlet etmesi Maarif Nezaret-i Celilesince tensib edildiğine dair
89	3-4	03 Ocak 1916	"Mekteplerimizde Meskenet ve Çare-i İzâlesi" adlı makalesi

-BİTTİ-

Ek-2: Sabri Cemil Bey ve Ailesi

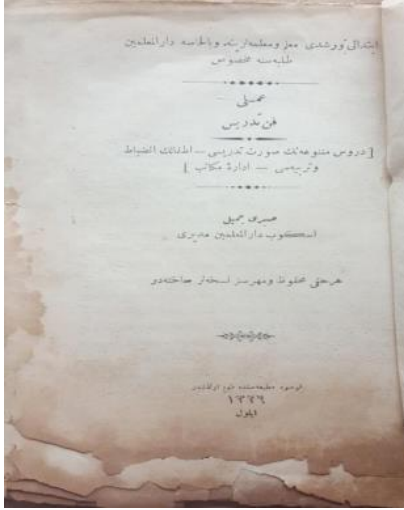


Sabri Cemil Bey'in Gençlik Yılları (Kaynak: Doğan Kamalı, 2018: 107).

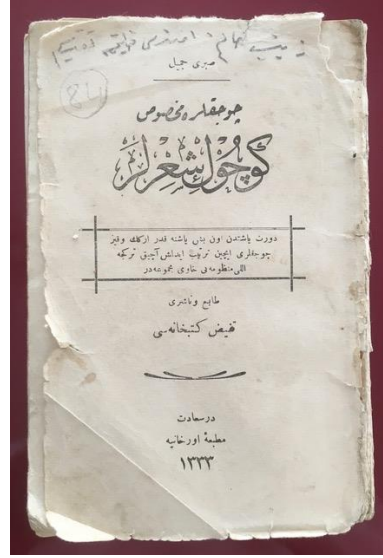


Sabri Cemil Bey ve Ailesi (Kaynak: Doğan Kamalı, 2018: 108).

Ek-3: Eserlerine dair birkaç fotoğraf:



Amel-i Fennî Tedris Kitabı



Küçük Şiirler Kitabı

